పీఠిక.

ఇదివఱకు లోకులెఱింగిన రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి సంవిధానమునకును దీనికిని బాల వ్యత్యాసము గలదు. సంవిధానమున నీవ్యత్యాసము గల్పించినందులకు గ్రంథకర్త గారే కారణముల నుడివియున్నారు. ప్రప్రథమమున నీనాటకము ప్రదర్శింపఁ బడినప్పు డీక్రింది విధమున నాచార్యులవారే కరపత్రములయందుఁ బ్రకటించియుండిరి

సాధారణముగ రుక్మాంగద నాటకము నాడని నాటక సంఘములే లేవు. కథయు జనులకంతయు దెలిసినదే. అయిన నందలి సంవిధానము మాత్రము కొంచెము చింతనీయము. రుక్మాంగదు నేకాదశీ వ్రతప్రభావమున జీవాత్మల తండము వైకుంఠము నకు పోవను ప్రారంభించి యమలోకమున నరకములు శూన్యములు కాగా యముడు నారదునితో కన్నులకు నీళ్లు పెట్టుకొని యేడ్చినది చాలక బ్రహ్మతో మొగబెట్టుకొని తన యమాధికారమునకు 'రాజీనామా' యిచ్చెదనని గోడు చెప్పుకోగా బ్రహ్మ మిక్కిలి వ్యసనపడి ఈ వ్రతము భంగము చేయుటకు మోహినియను కన్యకను పుట్టించి వ్రతము చెఱచెనని కథ. ఇదియే పలువిధములుగా నాటకకర్తలామోదించియున్నారు. నాటక కర్తలకు కథలోని బీజము మాత్రము వదలక స్వారస్యము కొరకు సంవిధానము కొరకు కథను పసనునకు వచ్చినంత మార్చుటకు స్వాతంత్ర్యముకలదు ఈ కథలో తివనరకము లకు జీవులు రాకపోయినంతనే కన్నీరుమున్నీరుగా నేడ్వవలసినంత యమునికి తాత లార్జించినంత గంటేమిపోయెనో? యముడు మొత్తుకొన్నంతనే నిష్పక్షపాత సృష్టి కర్తయగు బ్రహ్మకు రుక్మాంగదు సద్వ్రతము చెఱుప వలసినంత కార్పణ్యము పుట్టుటకు కారణమేమో—అంగుకు ఒక స్త్రీ పుట్టి రుక్మాంగదునియెడల మోహము లేక మోహించి మోసగించి క్రూరకృత్యముల చేయింప నుద్యమించిన యా నారీతిలక ప్రభావమెట్టిదియో యుక్తిశాలురందరును నూహింపవచ్చును. ఈనాటకమునగల సంవిధానము మార్పున కీక్రిందిపద్యము మాత్రమే చాలును. బ్రహ్మ యమునితో ముచ్చటించుచు "నీకేమైన కొదవగా నున్నదియా" యని యడుగగా—

సీ. "సతతంబుసంగీతసాహిత్యవిద్యల గారవించుటకవకాశమబ్బె
నతిశయంబుగమిత్రతతులతోడ వినోద గోష్ఠినుండుటకనువులమయ్యె
నెమ్మదిఁగడుభక్తినిండారమిముఁబోలు పెద్దలదర్శింపవేళగలిగె
నరుదారురీతిగా హరినామకీర్తనల్ దమిదీఱ సేయంగసమయమొదవె

నరసిచూడంగరుక్మాంగదావనీశు
సలలితైకాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకుమోదంబునకుఁగారణంబుగాక
వారిజాసన! కొదవకుఁగారణంబె".

మల్లనామాత్యకృత రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి మనోహర పద్యములు పెక్కు లిందుఁ గైకొనఁబడియున్నవి.

మోహినీరుక్మాంగదనాటకము.

—: కథాసంగ్రహము —

ప్రథమాఙ్కము.

1 అజాముసే [illegible] రాత్రము నారదునివలన విని రుక్మాంగదుడు ఏకాదశీ వ్రతము పట్టుట

2. ఏకాదశీ వ్రతమును గురించిన ముఖ్యప్రకటన

3 పచ్చిల [illegible] కులను నిరువురు సత్రకర్మకర్తలు పంచాపకేశ శాస్త్రియను మరొక [illegible] నుండి వచ్చిన యధికారిచే బలవంతపు ఏకాదశి చేయించుట

ద్వితీయాఙ్కము.

1 [illegible] వినోదముగా వైద్యనాథుడను గంధర్వునితో చదరంగమాడుట. వారిసంభాషణము.

2. నందనవనములో రంభాదులయిన యప్సరసల సంగీత వినోదము. అసందర్భము [illegible]

3 రామ బ్రహ్మల సంవాదము. విష్ణు సేనానియగు విష్వక్సేనుడు వచ్చి వైకుంఠము వృద్ధిచేయుమని చెప్పుట అప్సరసలమొఱ

తృతీయాఙ్కము.

1 రుక్మాంగదునిభార్య సంధ్యావళి గర్భముతోనుండుట. ఇష్టకామేశ ప్రభావమున నాయుమ జాడ్యము నివర్తించియుండినందున శివస్తుతి.

2 అప్సరసల నిర్ధారణము.

3 రుక్మాంగదు హరికథా కాలక్షేపము మోహిని యకృత్రిమ మోహము (మనోహరరంగము)

చతుర్థాఙ్కము.

1 వింధ్యపర్వతములో నిష్టకామేశాలయము. మోహిని గానము రుక్మాంగదు మోహము (శృంగార రసప్రధానమైన రంగము). శివలింగము సుభయులు స్తుతించుట

2 రుక్మాంగదు భార్యల యాలోచన వారి నిర్ధారణము. మోహినీ సంధ్యావళుల స్నేహము (పాతివ్రత్యమును ప్రకటించు ధీరరంగము).

పఞ్చమాఙ్కము.

1 రంభాదుల యాగ్రహము. మోహిని పశ్చాత్తాపము

2 రుక్మాంగదు ఏకాదశి నియమమువలని దుఃఖము. మోహినీ కార్యకృత్యము. ధర్మాంగదుని మహోదార్యము శ్రీవిష్ణు నాగమనము. స్తవము

— మంగళం ఉత్తరరంగము :—

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

ప్రథమాంకము-ప్రథమరంగము.

[ప్ర. రుక్మాంగదుఁడు. మంత్రి బలదేవుఁడు. పండితులు.]

(పండితులు శాస్త్రప్రసంగము చేయుదురు.)

రుక్మా—పండితోత్తములారా! మీ శాస్త్రసంవాదము మమ్మెల్లర నానందమగ్నులఁ గావించె. ఇప్పటికిఁ గడుంగడు సంతోషమయ్యె. ఇఁక విరమింపుఁడు. సేనానీ! ఈపత్రిక కోశాధ్యక్షునియొద్దకుఁ గొనిపోయి యీపండితోత్తములకు బహుమతు లిప్పింపుము

(పైన మృదంగధ్వానము సంగీతరవము భేరీనిస్వనము వినిపించును.)

రుక్మా—ఆహా! ఏమి యీ మనోహరగీతము! కిన్నరగానమున్నట్టులున్నదే! ఎన్నఁడు వినియెఱుఁగము

[ప్ర. నారదుఁడు]

రుక్మా—(నారదునకు నమస్కరించి యుచితాసనమునఁ గూర్చుండఁ జేయును).

నార—రుక్మాంగద రాజేంద్రా! ఇట సుఖము గలుగుఁగదా?

రుక్మా—మునిశ్రేష్ఠులారా! మీరాక నన్నెంతయు ధన్యుఁ గావించె. కృతార్థుఁడనైతిని మునీంద్రా! ఇప్పటికిఁ గొంచెము సేపటికిముందు నాకాశమార్గమున నెన్నఁడు వినని మనోహరగానము వినిపించె. ఆ గాన మెంతయు వర్ణింపవచ్చును. అదియేమి గంధర్వగానమా? కిన్నరగీతమా? నాకానతీయ వేఁడెద

నార—ధరణీశా! అయ్యెడ నేను వచ్చియుండి నినుదర్శించుకొని పోవు కుతూహలమున నేనిక్కడకు నేతెంచితిని. అది యొక చిత్రకథ. కన్యాకుబ్జపురిలోనున్న [illegible] వినియున్నావుగదా?

రుక్మాం—ఆహా! వినియున్నాను. అతఁడు కులమును చెడినవాఁడై దొంగలతోఁ గూడి బహిష్కరింపఁబడి శిక్షితుఁడై వచ్చి, మరల దొంగలలోఁ జేరుకొని చౌర్యముఁ గావించి యధిక హింస యొనర్చుచు నారాజ్యమునకే వచ్చియున్నాఁడని మా యారక్షకుల యొక్కకడ వచ్చియున్నందున, నేను వందుననుఁ దగినభంగి రక్షణములొనర్ప నియమించి యున్నాను. అదిప్పుడేల?

నార—అయ్యో! అదియొక పెద్దకథ. అయ్యజామిళుని బోలిన పుణ్యవంతుఁడేకలుగఁడు. అతఁడు మరణముఁ జెందిన వేళ యమలోకమునకుఁ గొనిపోవలయునని యముఁడును దూతలును, విష్ణువును, సమకట్టివచ్చి యెట్టకేలకు భార్యతో నతని విష్ణులోకమునకేఁ గొనిపోయిరి. ఆకాలమున సంభవించిన కిన్నరగీతము, గంధర్వగానము, నప్సరో నాట్యమును, దేవదుందుభిధ్వానమును అవియే నీవువినినవి.

రుక్మాం—అహో! ఏమిచిత్రము? ఎంతయో పాపాత్ముఁడని యెంచఁబడు నయ్యజా మిళునకు విష్ణులోకప్రాప్తియా? ఇదియెట్లు సంఘటిల్లు? అతఁడొనర్చిన మహా పుణ్యమదియేమి?

నార—ధరారమణా! అతనిపూర్వజన్మ పాపఫలమువలన నతనికి మహాపాపుఁడని దుష్కీర్తి గలిగెఁగాక, యతనిఁబోలిన నిర్మలమానిసులు లభించుటరది. అదిగాక యెట్టిపాపము లెన్ని యొనర్చియుండినను, దనయంత్యకాలమందొనర్చిన పుణ్యమువలన సర్వపాపములు కొట్టువడిపోయె.

రుక్మాం—మునీంద్రా! అదియేమిపుణ్యము?

నార—ఎనలేని పుణ్యకార్యము మరణపువేళఁ బూన్నవ్రతంబుగ, నేకాదశీవ్రతము సలిపి ప్రాణోత్క్రమణసమయమున, నారాయణస్మరణ యొనర్చినాఁడు.

రుక్మాం—మునికులతిలకా! నీమాటలవలన నిన్ను మరల మరల నడుగవలయునని యెంతయో కుతూహలంబు గలిగెడు. మేమందఱము నేకాదశినాఁ డుపవాసము చేయు చున్నారమేకదా? ఆయజామిళుఁడొనర్చిన ప్రతివిశేషమేమి? అనుగ్రహించి యానతిమ్ము.

నార—రాజేంద్రా! ఆయేకాదశీవ్రత మహాత్మ్యమింతని వర్ణింపసాధ్యమా?

సీ. పుణ్యమూర్తులలోనఁ బురుషోత్తముఁడువోలె
గ్రహములలో దివాకరుఁడువోలె
నంభోనిధులలోన నమృతార్ణవమువోలె
నగములలో మేరునగమువోలె

నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమము వోలె
దరువులలోఁ గల్పతరువు వోలె
సకలదానములలో నన్నదానము వోలె
మణులలోఁ గౌస్తుభమణియుఁ బోలె

తే. గీ. స్వర్గమున భూమియందు రసాతలమునఁ
బ్రతియొనర్పఁగరానిసద్వ్రతము సకల
మంగళాస్పద మఖిలసంపత్కరంబు
క్షితితలేశ్వర! యేకాదశీవ్రతంబు.

అట్టి యేకాదశీవ్రతాచరణమున విధానములు వేలువేలుగా నున్నవి. ఏమనగా-

సీ. దశమినాఁ డేకభుక్తము చేసి మఱునాఁడ
హోరాత్రములు భక్తి నుపవసించి
హరిమందిరమునఁ జాగరమొప్పఁ గావించి
వేఁగినద్వాదశీవేళయందు
విప్రోత్తములకు షడ్విధరసోపేతంబు
గా భుజింపఁగఁ బెట్టి కనకవస్త్ర
తతులు దక్షిణలిచ్చి తగసంతసము సుహృ
జ్జనులతో నాప్తపుత్రకళత్ర

గీ. విరహితంబుగఁ బారణ వేడ్కఁ జేసి
నిద్రదివమెల్ల వర్జించి నియమపరత
మాపు భుక్త్యంగనాసంగమములు మాని
యుచితగతి నుండుటది యుత్తమోత్తమంబు

ఇది సంపూర్ణమగు నేకాదశీవ్రతము. దీనివలన సర్వపాపములు నశించు. మహాక్షేత్ర దర్శనపుణ్యము లెన్నియో లభించు.

రుక్మాం—మునీంద్రా! ఈదినమె సుదినము. నీవలన నీపుణ్యకథ నాలింపఁగలిగె. అజ్ఞామిషఁ జేకాదశీవ్రతము సలిపెనంటివే యెన్ని సంవత్సరములు తద్వ్రతవిధానము జరుపుచుండెనో? చోరులలోఁ గలసి జాతినీతు లుజ్జగించియున్నవాని కీవ్రత మెట్లు పట్టుపడియె? ఇదియంతయు సోల్లాసముగ విన కుతూహలము నాకుఁ బొడమెడు.

నార — రాజేంద్రా! అత్యాశామిగులగా నిరాహారముగా వ్రతము నాచరించినవాడు
కాడు వ్రతోద్దేశమును నరికి గుర్తెరుగు అయినను ఫలమూత్రము కొలకాలము
వ్రతము నాచరించి నరకప్రవారికంటె నెక్కువగా లభించినది

సుకర్మ — ఆహా! ఇదేమాశ్చర్యము నిరుద్దేశముగ నరుడు వ్రతమెట్లుసలిపెనో ఫల
మెట్లుగలిగెనో వింతలింవాస్యము నానితిందు

నార — రాజచంద్రా! ఇప్పుడు నీరాజ్యము మెట్టుపట్టుననున్న రాజ్యముల బాధించు
చుము మీవును భయముప్పతల్లఁజేయు నాఖుమారిసాద్య మతినికి సోఁకినందున దశమి
నాఁడు రాత్రియు నేకాగశినాఁడసాగ్రాత్రములుగా, నలికి భోజనము లేకయ్యే
ద్వాదశినాఁ గుదయమునకు ముంగే ఏ రనాయస్మాణ యొనర్చెను నసువు లరా.
ఇదియే యాకేఁడొనర్చినవ్రతము

రుక్మాం — మునీంద్రా! వాని చిత్రచరిత్రము వచించితివి. జాడ్యమువలన నరుఁ డుపవాస
మున్నంతి నే, వ్రతాచరణఫలము లభించె నను టెట్లుండునో దాని రహస్యమెల్ల
సవిస్తరముగ వినఁగోరెద

నార — ధరణీవరా! ఇందు రహస్యమేమున్నది ఆవ్రతవిధానమేయిట్టు.

సీ. పతికార్యభారసంభ్రమునఁ జెందుటనైన
నాఁకలిలేకైన నరుచినైన
భామినీబిరహాసంప్రాప్తిఁ గుందుటనైన,
నశనమబ్బక యున్న నలుకనైన
మృగయావినోద నిమిత్తంబు నంపైన
వ్యసనంబునంచైన వనటనైన
దారుణజ్వరపీడఁ దగిలియుండుటనైనఁ
గయ్యంబుకొఱకైనఁ గటువునైన

గీ. నందుమారివాసరమునాఁడహర్నిశంబు
చాలశుద్ధోపవాసంబు సంభవించె
నేని యాపుణ్యనరుఁగల్గు నిద్ధమై త
నర్చు శ్రీహరివైకుంఠనగరసుఖము.

రుక్మాం — ఆహా! యతీంద్రా! నీయనుగ్రహమువలన నాకెంతయు జ్ఞానోదయముగలిగె.
నాకును నావ్రతము సశ్రద్ధాదయుక్తముగ నాచరించు, కుతూహలముపొడమె.
ఆయజామిళ్ళుని చరిత్ర మింకను సవిస్తరముగా నాకర్ణించు, కుతూహలమును జనించె.

నార—రాజేంద్రా! ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములు సర్వము నింకొకసారి విచెద. ఇప్పటికి వేళయైనది నీకు మంగళము కానిమ్ము సెలవుపోయివత్తును

రుక్మా—ఉ॥ ధన్యుఁడనైతి మీకృపకుఁ బాత్రుఁడనైతి సమస్త రాజరా
జన్యులలోన ధర్మగుణశాశ్వతకీర్తుల నెల్లవారికిన్
మాన్యుఁడనైతి మీరు బహుమానముతో నిటు లేగుదెంచ సా
మాన్యులకిట్టి భాగ్యమహిమల్ సమకూరునె మౌనిచంద్రమా.

క. కారణబాంధవులితరులు,
కారణబాంధవ్యరహితమీరు గాన నను శ్రీ
నారాయణభక్తిప్రసక్తి
పారాయణుఁ జేసి కృపాపారీణులారా.

(నమస్కరించును).

నార—ఐశ్వర్యమస్తు (నిష్క్రమించును).

రుక్మా—మంత్రిసత్తములారా! వింటిరే యీనారదమహర్షి యాడిన యేకాదశీ వ్రతమాహాత్మ్యము! భవశోకహరమై, మోక్షదాయకమై వెలయునట్టి వ్రతరాజము, ఇది మఱి, నిర్మలమానసములఁ బాలికతో నిది జరుపలేకయున్నారము నేఁడే దిశకెల్ల, నొక సేవకసమువారియుండు నా రాష్ట్రమునను, నగరగ్రామ జనపదములకెల్లఁ బంపి, యీవార్త నేకాదశీవ్రతము నాచరింపవలయునని చెప్పి చాటింపఁ బంపుఁడు ఈవ్రతాచరణమునకు బ్రతికియుండి పాలుమాలినవారికి శిక్షగలుగునని యెఱుఁగఁ జెప్పుఁడు బలవంతముననైన సన్మార్గాచరణము కలుగఁజేయుట విహితము కావున వైష్ణవరసగ్రహలాభమున నా యాదివిష్ణుపదపంకజముల యొద్ద నుండు సాన్నిధ్యము, కల్గించి యీ తద్వ్రతాచరణము బలవంతముననైన నెలకొల్పవలయును ఎల్లవారకెని, మొదట నొక్కింత కష్టముగా నుండినను, సభ్యాగకశేషమున దీర్ఘము సంతోషమున నవలంబింతురు.

మంత్రి—భాగ్యము. రాజరాజా! ఇప్పుడే యన్ని యూళ్లకును భటన్ని యోగమునఁ బంపెదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

———:o:———

ప్రథమాఙ్కము ద్వితీయరంగము.

——— ० ———

వీధి.

[ప్ర: రాజసేవకుఁడు (బండిపై నగారవాయించుచు నొకభటునితో) కాగితము చేపట్టి.]

సేవక — ఇదిగో! జనులారా! రుక్మాంగద మహారాజుసభకు ననుగ్రహించి విచ్చేసియున్న మహామహులగు నారద ఋషివర్యులు వ్రతములలో నెల్లఁ బ్రతిలేనిదై యేకాదశీవ్రతము రాజిల్లుననియు నాదివిష్ణులోకనిశ్రేణి యనియు మోక్షసౌఖ్యపేటిక యనియు భవవహ్నిపాతబ్రహ్మాస్త్ర మనియుఁ బెక్కువిధముల శ్లాఘించినందున రాజుగారు యోచించి సర్వజనులకు క్షేమమును నాముష్మికసత్ఫలమును నొదవుటకై తా మొక్కరే కాక తమరాష్ట్రమునఁ జేరిన యెల్లజనులు తద్వ్రతసంపూర్ణాచారము పాటింపవలయునని యాజ్ఞయిచ్చియున్నారు ఎల్లవారును చాతుర్భక్తిద్దిముగా నేకాదశీవ్రతము సల్పవలయు దశమినాఁ డభ్యంగనము చేసికొని రాత్రిభోజనము మాని యేకాదశిశుద్ధోపవాసము చేసి రాత్రియంతయు శ్రీహరినిలయమున జాగర మొనర్చి ద్వాదశినాఁడుదయమునకే పారణ మొనర్చి యారాత్రి సకల భోజనమును స్త్రీపురుషసంగమును మాని వ్రతాచరణ మొనర్పవలయునట్లును నిందులకుఁదప్పి వారు శిక్షార్హులగునట్లును, రాజుగారు గట్టికట్టడ మొనర్చియున్నారు మనరాష్ట్రజనులు విధేయులై పరమరాజభక్తిపరులై యున్న కారణమున శిక్షవలని యేభయము లేకయే మనఃపూర్తిగ భక్తిమై తమయాజ్ఞ నెఱవేర్తురని రాజుగారు మిక్కిలి విశ్వసించియున్నను విధిగోరకై యాశిక్షమాట వచింపఁబడియున్నది

సీ. అభ్యంజనస్నానమాచరించి దశమి
    నిలనొక్కపొద్దుండవలయునుండి
హరివాసరమున నిరాహారులై జాగర
    మెలమిమైనిశిఁ జేయవలయునుండి
ద్వాదశి విప్రసంతర్పణం బొనరించి
    య్యెలమిపారణ సేయవలయునుండి
తద్దినం బెల్లనిద్రయు రాత్రియన్నంబు
    వర్జించి యుండఁగావలయునుండి

గీ. అందఱికి నేదేవిధంబు రాజాజ్ఞనుండి
నవ్విధిగ నైహికాముష్మిక ఫలసాధనంబునుండి
తప్పఁగా రాదు తప్పినఁ దప్పు నుండి
ఆదినారాయణునకు ప్రియంబునుండి.

(నగారవాయించుచు నిష్క్రమించును),

(యవనికదిగజారును).

—o

ప్రథమాంకము-తృతీయరంగము.

——— o ———

సత్రము. (సత్రము కావలివారిరువురుందురు).

[ప్ర: పిచ్ఛిలుఁడు, వలాహకుఁడు.]

పిచ్ఛిల—వలాహకా! ఈరాత్రి కేశవాలయమున గంగావతరణ కథ కాలక్షేపమఁట నీవు వినలేదా? శోభనాచార్యులను భాగవతుఁడు మాళవమునుండి వచ్చియున్నాఁడఁట మిక్కిలి గొప్పవాఁడఁట ?

వలాహ—పిచ్ఛిలా! నేనటు వినలేదే మురభంజనోపాఖ్యానము కాలక్షేపము చేయుదురని వింటినే.

పిచ్ఛిలా—అదియెక్కడ ?

వలాహ—కేశవాలయమునందో లేక పద్మనాథదేవాలయమునయో చక్కఁగాఁ దెలియదు

[ప్ర. పథశ్రాంతియైన పంచాపకేశుఁడను నధికారి-చంటిబిడ్డతో నతనిభార్య కుముదాంబ-జలంధరుఁ డను సేవకుఁడు.]

అందఱు—(సత్రమున నాయాసమున వచ్చి కూరుచుండుదురు).

పిచ్ఛిల—అయ్యా! మీరెవరు ?

పంచా—ఇదిసత్రమేకదా ?

పిచ్ఛిల—ఆహా! ధర్మసత్రమే. మీ రెక్కడనుండి వచ్చినారు? ఎక్కడకుఁ బోవు చున్నారు ?

పంచా — అయ్యా మాది బహుదూరదేశము దక్షిణపు వైపున నుండువారము కాశీ యాత్రకై వచ్చియున్నారము

పిచ్చిల — సంతోషము ఆప్రక్కన రెండుగదులున్నవి అక్కడమీవస్తువు లుంచుకొనుడు

(బిడ్డయేడ్చును)

పంచా — అయ్యా! ఇక్కడ బిడ్డకుం బాలెక్కడనైనం దొరకునా?

పిచ్చిల — అయ్యా! ఈనాండామాటాడకుము

పంచా — అదియేమి! ఈయూరిపాలు దొరకవా?

పిచ్చిల — సృష్టిజలసమృద్ధి గలిగి యనేకగోధనముచే రాజిల్లుచున్న యీరాజ్యమునం బాలకేమి తక్కువ? ఈసత్రముననే బాటసారుల యుపయోగముకొఱకు నిరువది పిదుకుటావులుగలవు

పంచా — అట్లయిన పాలు లేవంటివేల?

పిచ్చిల — పాలు లేవని యెవరుచెప్పిరి? ఈనాండు పాలీంబడవనియంటిని.

పంచా — అదియేమి?

పిచ్చిల — ఈనాండేకాదశియనుట తెలియదా?

పంచా — ఏకాదశియైన?

పిచ్చిల — అట్లడిగెదవేమి? చిన్నబిడ్డలు మొదలుకొని యేకాదశి నిరాహారమే చేయుదురు

పంచా — ఇదియేమి యసాధ్యమే! ప్రణతార్తిహరా! యీవస్తువులన్నియు నాగదిలో నుంచి యీయూరిలోనికింబోయి యెందైన నిన్నిపాలు తీసుకొనిరమ్ము

ప్రణత — చిత్తము (అని పిచ్చిలునితో) అయ్యా! వీరు మధురలో న్యాయాధికారి. పాపకేశశాస్త్రియని పేరు గొప్పయింటితనము, భార్యతో బిడ్డతో వచ్చియున్నారు నెలకు రెండువేల రూప్యములు వేతనము ఎక్కడనైన నిన్నిపాలు తెప్పించి యిమ్ము రొక్కము కావలసియున్న నిచ్చెదను

పిచ్చి — నీకేమి పిచ్చిపట్టెను సర్వజనులు నేకాదశి చేయవలయునని రాజాజ్ఞయై యున్నది రాజునాజ్ఞ యట్లుండంగా దైవమునాజ్ఞయు మాకట్టిదియేయగు. నీవు రొక్కమిచ్చినను నేమిచ్చినను పాలేకాదు వంటకుం బదార్థములైనను నేండు చిక్కవు

(బాలుండేడ్చును)

పంచా — ఏడవకు నాయనా! యేడువకు సప్తఋషీ! సప్తఋషీ (అనియూఱార్చును) (పిచ్చిలునితో) ఇదియేమన్యాయమయ్యా! యీయూరిలో బిడ్డకుం బాలివ్వరన్న బిడ్డలు చచ్చిపోవరా?

పిచ్చిల — అయ్యో! శాస్త్రిగారూ! ఇంతేనా మీ ధర్మశ్రవణము. ఒకనాంటి కూడు లేమికే మృతిజెందంగలరా! మృతిజెందినను యేకాదశీమరణము. అదిలభించుట కెంత పుణ్యముండవలయును.

పంచా—ఛీ! యేమిమాటాడెదవు ఆమాటనకుము ప్రణతార్తిహరా! లెమ్ము పోయి రమ్ము కావలసిన పదార్థములన్నియుఁ దీసుకొనిరమ్ము వంటచేసికొందము

పిచ్చిల—నీకుచెప్పువాఁడేమి బుద్ధిలేనివాఁడా? ఒక్కపదార్థమును నీయూరిలో నీనాఁడు దొరకదు కొంచెము నాలుగుగడియలు ప్రాణము బిగఁబట్టుకొనుఁడు. తెల్లవాఱియు వాఱకముందే యమూల్యభక్ష్యములతో వంట కాఁగలదు మీరువల దన్నను విడువక పిలుచుకొనిపోయి యారగింపఁ బెట్టెదను ఒక్కనాఁటికే ప్రాణము పోవునా?

పంచా—అయ్యా! ఈయుపదేశము నిశ్చయముగ నమ్మలేము. పోవరా! ప్రణతార్తిహరా! (ప్రణతార్తిహరుఁడు నిష్క్ర)

పంచా—అయ్యా! ఆమూల వంటచేసుకొనవచ్చునా?

పిచ్చిల—నీగుడులలోనే వంటశాలగలదు. పండుకొనుఁడు రాత్రి కేశవాలయమున నద్భుతరీతిగా హరికథ జరుగఁగలదు మహానందమున జాగరమొనర్పవచ్చును. తెల్లవాఱకముందే మీరు వంటచేసుకొన నెంచిన సర్వపదార్థముల నిచ్చెదము. సంతర్పణకువచ్చితిరా యింకను సేమిలే?

పంచా—అయ్యా! ఇంకఁజాలును మాకు మీయేకాదశియేవలదు మీపదార్థములును వలదు మీపుణ్యమును వలదు మీయుపచారమును వలదు.

పిచ్చిల—అయిన మీయిష్టము.

[పునః ప్రవేశము ప్రణతార్తిహరుఁడు]

ప్రణ—అయ్యా! ఇదిపాడుగ్రామము. అంగళ్లలోఁ గావలసిన పదార్థములున్నవి. ఈనాఁడే కావలెనని క్రయమున కీయరు గొల్లవాండ్రు పాలు కుండలకు వంచియున్నారు. రొక్కమునకైన, నూపకామునకైన చేపు తెల్లవాఱుటవఱకు నివ్వరు. వీరలనేమి పుణ్యాత్ములనవలయునో, పాపాత్ములనవలయునో, తెలియదు

పంచా—అయ్యా! మీయూరివాఁడఱు బహుపుణ్యాత్ములుగా నున్నట్టున్నారే? మీరాజెవఁడు?

పిచ్చిల—మాయూరు విదిశారాజ్యమునకుఁ జేరియున్నది అధిక ధర్మాత్ముఁడై సముదంచిత దైవభక్తిపరుఁడై యలఘులీల నేకాదశివ్రతము పాలింపుచు మమ్మెల్లరఁ గృతార్థుఁ జేయుచున్న రుక్మాంగదుఁడు మాకధిపుఁడు.

పంచా—(స్వ) సరియే ప్రమంచియధిపుఁడే! (ప్ర) ప్రణతార్తిహరా! అక్కడే సరస్సున్నట్టున్నది పోయి స్నానమొనర్చి యాకడవతో నీరుగొనిరమ్ము

(ప్రణతార్తిహరుఁడు నిష్క్రమించును).

శమసా! యీబాలుని నెత్తికొనిపోయి యాడింపుము మనయొద్దయున్న పాలపొడినైన నింతకాఁచి పాలుగానొనర్పుము.

[పునః ప్రవేశము ప్రణతార్తిహారుఁడు.]

ప్రణ—ఏమన్యాయముకొంప! ఆసరస్సునొద్ద నొకకావలివాఁడున్నాఁడు. కడవ ముంచి తేనీయఁడు కావలసినన్ని నీళ్లు తీసుకొని గట్టున స్నానము మాత్రము చేసి విని యోగము చేసి పోవలయుఁగాని కడవలో నీరుముంచుకొని పోనివ్వనని నిర్బంధ పెట్టుచున్నాఁడు

పంచా—(పిచ్ఛిలునితో) ఇదేమన్యాయమయ్యా! మీయూరిలో నీరు తీసుకొననివ్వరఁట?

పిచ్ఛిల—ఎన్నిమాఱులు చెప్పవలయునయ్యా! ఒక్కటే కథగదా? ఏకాదశినాఁడు పగటివేళ నీకు నీరెందులకయ్యా? తెల్లవాఱఁ జేయవలసినవంటకు రాత్రిజాము పొద్దుమీఱిన పిదపఁ గావలసిన నన్ని నీళ్లు తెచ్చుకొనవచ్చును అభ్యంతరముండదు. కావలసియున్న నాచమనమునకని చిన్న పంచపాత్రతో నీరు తెచ్చుకొనవచ్చును

పంచా—ఆచిన్న పంచపాత్రనైన నీరుతేరా! ప్రణతార్తిహరా! కొంచెము కాఁచుకొందము

పిచ్ఛిల—ఎట్లు కాఁచుకొందురు?

పంచా—ఏల? కాఁచుకొనుటకుఁ గట్టెలైనఁ జిక్కవా?

పిచ్ఛిల—ఈనాఁ డర్ధరాత్రియైన పిదప నే యంగళ్లలోఁ గట్టెలైనఁ జిక్కుటం.

పంచా—ఏమయ్యా! యీసత్రములో కొండవేసిన్నాళ్లు వేసియున్నారే వంటచెఱకులు. అవి రెండివ్వరాదా?

పిచ్ఛిల—అర్ధరాత్రము మీఱుటవఱకు వాని నిచ్చుటకు మాకాజ్ఞలేదు

కుముద—నాథా! బాలుని యేమ్ప నిలుపుటకు సాధ్యమేలేదు ఈపాడుకొంపలో నేల? ఎంతశ్రమమైనఁగాని బండిగట్టుకొని ముందూరికైనను బోవుదము

పిచ్ఛిల—కావచ్చును అయిన నీనిర్బంధములు తప్పవలయునన్నఁ దూర్పు ముప్పదియామడలు, పశ్చిమమున ముప్పదియామడలు, ఉత్తరమున నిరువదియైదామడలు మాత్రము పోవలసియుండును అంతవఱకు విదిశానాథుని రాజ్యమే.

పంచా—హా! దైవమా! దేవీ! ఇంకేమి చేయవలయు బలవన్మృత్యుస్నానము లని వినియెఱుఁగుదుముగదా? అట్లనే యిదియు బలవంతపు టేకాదశీ వ్రతమనుకొందము.

(లోపల భేరీధ్వని)-

పిచ్ఛిల—అయ్యా! తప్పదు లెండు స్నానభేరి మోగుచున్నది ఏటికిఁబోయి స్నానముచేసి వత్తము. (నిష్క్రమింతురు).

—: ప్రథమాఙ్కము సమాప్తము. :—

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

—— () ——

ద్వితీయాంకము-ప్రథమరంగము.

—— () ——

సంయమపురి.

ప్ర: యముఁడు వైద్యనాథుడనుగంధర్వుఁడును. (చదరంగమాడుచు)

వైద్య—ఓడితినింకఁజాలును ధర్మరాజా! ఇప్పుడిప్పుడుకదా కొన్ని సంవత్సరముల నుండి నీ కవకాశముదొరకుట ఇంతకుఁ బూర్వమీయాటలకై యెక్కుడంతైన నీకుఁ గలుగుండదే? ఇట్లుండియు నింత స్వల్పకాలమున నెట్టిశక్తి యార్జించితివి!

యమ—వైద్యనాథా! ఇంగులకింత ప్రశంసవలయునా! నీ పాండిత్యము నెదుట నా ప్రతిభయెంత? చూచితివా! ఇన్నిదినములు నాకుఁ బొద్దుచాలదేయని యేకఱు చుంటి ఇప్పుడు పొద్దుపోవదేయని వేసరుచున్నాను.

వైద్య—ఏమి! ఒక్కరైన నీకుటికి రా రా యిప్పుడు?

యమ—ఎప్పుడో యొకప్పుడు వచ్చుచుందురు గాని, నా కవకాశముగలుగుటయే మెండు.

వైద్య—అయిన నాకింక సెలవా? మఱల నెప్పుడు రావలయు

యమ—పొద్దంతయు నీ విందేయున్న సంతసింతును.

వైద్య—ధర్మరాజా! అవశ్య మాడవచ్చును కాని, నాకించుక పనియుండుటంజేసి వీథిలేకయున్నది

యమ—చాలదినములయ్యె నీమిత్రుఁడగు చిత్రకేతుని పాటవినక అతని నింత పంపఁ గలవా?

వైద్య—చెప్పఁగలను కాని వచ్చునను నమ్మకము మాత్రము నాకుఁ గలుగదు. దినమును, రుక్మాంగదు నేకాదశీ ప్రభావమున, భూమిని నిలిచిన ప్రాణులు వైకుంఠలోకమున కరుగునప్పుడు గంధర్వులు-కిన్నరులు-కింపురుషులు పాటము, నప్సర స్త్రీలాడుచు, దేవదుందుభి ధ్వాన మొనర్పవలయునని తప్పని పద్ధతిగానున్నది. కావున నిందఱు గంధర్వులుండియు నొక్కరికైన రెండు గడియలైన నవకాశ మొదవకున్నది. ఎందైనఁబోయి వేడుకగాఁ గాలము గడపవలయునని కోర్చుండిరా వెంటనే సేవకులు పిలువవత్తురు.

యమ—అట్లనా! ఇంకేమి మహాశ్చర్య ప్రక్రియగానున్నది గాని! దేవేంద్రుం డిప్పుడప్పుడు నడపుచుండిన యప్సరోగణముల నాట్యములకు నన్నుఁ బిలపించుచుండెడి వాఁడు కాలక్షేపమాత్రమునకు గాలకి యొక్కనాఁడైనఁ బోవఁజాల నిప్పుడెంతకాలము గలదు గదా పోవలయునన్న, నాట్యములే లేకుండ నయ్యె ఒక్కమాట నీవెట్లయినఁ జేసి దేవనాథునికిఁ జెప్పి రెండుగడియ లెవ్వరినైన నచ్చరలఁ బంపునఁగలవా? కావలసియున్న లేఖవ్రాసియిత్తును

వైద్య—ఎట్లయిన విశ్వప్రయత్న మొనరించి యెవరినైన గంధర్వుని బంపఁగలను గాని, యప్సరల మాట విడచిపెట్టుము గంధర్వులసంఖ్య మిక్కిలియగుటచే నది యెట్లయిన సాధ్యమగు అచ్చరలన్ననో యల్పసంఖ్యాకులు క్షణక్షణమును వారికిఁ బిలుపుదగిలి యొక్కరికైన నవకాశములేమిచే నెంతయుఁ బరితపించుచున్నారు వారిలోనసే వారొక్కరికొక్కరు మాటలాడవలయునన్న, నాజీవవైకుంఠ ప్రయాణోత్సవకాలమునఁ గాక, వేఱుకాలమున వారి యొకికిపట్టుల నవకాశమే లేదు తమ్ముఁ గనిమేషులుగా నిద్రలేకుండ బ్రహ్మ సృజించినందులకు వారు పడుసంకట మింతయని చెప్పఁజాలను మఱచితి నిన్న బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెదనని చెప్పియుంటివే? అందలి విశేషము లేమియుఁ జెప్పవైతివి

యమ—నేఁ బోవలయునని వెడలి యొక్కింత దూరముపోవఁగా దేవగురుఁడగు బృహస్పతి దర్శనము నాకులభించె అతనితో ధర్మశాస్త్ర విచారమునకుఁ బూనుకొని సంభాషించుచుండఁ బ్రొద్దుపోయినందున విరించి దర్శనముకాలేదు రేపు మఱల పోవలయునని యున్నాను

వైద్య—శమనా! నిరంతరము జీవవిచారమున నున్న నీకు నిపుడించుకైన పనిలేకుండుట విచారమునకుఁ గారణముగా నున్నదా లేక సంతసమునకుఁ గారణముగానున్నదా?

సీ. అసిపత్రవనములయందుఁ ద్రోయఁగలేదె
విలపింపఁ గన్యకావిక్రయులను
దారుయంత్రములనంతటఁ ద్రిప్పఁగాలేదె
దారుణక్రియ గురుతల్పగులను
కూటశాల్మలులందుఁ గుదియఁగొట్టఁగలేదె
పాడిదప్పినధరాపాలకులను
గాలసూత్రములందు గడియనొంపఁగలేదె
ఘనశక్తి విశ్వాసఘాతకులను

తే. గీ. వహ్నికుండములంబడవైవలేదె
తల్లడంబందఁగా గృహదాహకులను
బెబ్బులులచేతివడిఁగఱపింపలేదె
గరళమన్నములోనిడుకష్టమతుల.

యమ—గంధర్వోత్తమా! నీతో నిదివఱకే చెప్పియుండలేదా? మొదట కొన్ని దినములుమాత్ర మీపనిలేనియునికి మహావిచారమునకుఁ గారణమయ్యె ఎందఱు జీవులనో, యెన్ని నరకములనో, చెప్పరానిబాధల వారి పాపానుగుణముగాఁ బెట్టుచుండిననాకు నేమియుఁబనిలేక యూరక నీఁగెఁదోలు కొనుచుఁ గూర్చుండియుండవలయునన్నఁ బెన్నిధానము పోయినట్లు చింతకుఁ గారణముగానుండె. తర్వాతఁ గొన్ని దినములకు నాకార్యహీనత యనలేని సంతోషమొసగించునట్లయ్యె. నే నదివఱకొనర్చుచుండిన హింసాకార్యముల నేవగించుట కాస్పదమయ్యె అభ్యాసవశమున నేదియు నిట్లేగదా?

వైద్య—సందేహమేమి?

యమ—అదిగాక యిన్నిదినములు బ్రహ్మదర్శనముగాని, దిక్పాలమిత్ర దర్శనముగాని, నాకులభింపవలయునన్నఁ గష్టసాధ్యముగానుండె ఇప్పుడెన్నిమారులు దర్శనము చేసికొనవలయునన్నను నెంతికాలము సంభాషణచేఁ గడపవలయునన్నను, నభ్యంతరములేదు ఇది మిక్కిలి మోదకారిగదా?

అనుబంధము 1.

వైద్య—ఔను.

యమ—కానిమ్ము. పొమ్ము శేషు మఱలఁ గలియుదుము. (నిష్క్ర-9.)

— o —

ద్వితీయాంకము-ద్వితీయరంగము.

ఇంద్రపురిలో

[ప్ర. రంభ-మేనక-తిలోత్తమ-హారిణి-మోహిని-ఊర్వశి
హేమ-వరూధిని]

రంభ—ఊర్వశీ! నిన్న సురగురుఁడు రచించి ప్రకటించియున్న గీతమిదివఱకు మేము విన్నదానికంటె మిక్కిలి మనోహరముగా నుండలేదా? అది నేర్చుకొనుటకే మిక్కిలి కష్టముగానున్నదే నాకింకను బట్టువడలేదు. నీవేమైన గ్రహించితివా?

ఊర్వశి—ఏమో యొకవిధముగ గ్రహించియున్నాను గాని యింకను నామార్గము ఋజుమార్గముగా నుండినట్లు కనపడలేదు.

రంభ—ఏదీ! ఎంతొలకంతయు

ఊర్వ—(ప్రయత్నము చేసి) లేదే! ఇంకను గ్రహముగా రాలేదు ఓపటికి నేర్వవచ్చును.

హేమ—అక్కలారా! మన మోహిని యిప్పుడే గుఱుతించినట్టున్నది నేఁడుదయము ననే మనోహరముగఁ బాడుచువచ్చె

రంభ—అట్లనా? అట్లయిన నీ మోహిని సమర్థురాలే ఏదీ మోహినీ! నీకా సురగురు గీతము పట్టువడియున్న నింత విందము

మోహి—నాకు నింకను చక్కఁగఁ బట్టువడలేదు.

హేమ—నేఁడుదయమున నన్నట్టుకానిమ్ము చాలును.

మోహి— అనుబంధము 2.

అందఱు—(కరతాళధ్వనులు చేయుదురు).

ఊర్వ—సెబాసు. మోహినీ! నీవు గాన విద్యావిశారద వయ్యేదవు. ఇన్ని దినముల నుండి విద్యావిశారదలని ఖ్యాతిగన్న మాకెవ్వరికిఁగాని రానిమాదిరి నీ వచిరకాలము ననే గ్రహించితివి. ఏదీ! ఇంకొకసారి పాడుము.

మోహి—(పాడును).

హేమ—ఊర్వశీ! ఇదియే యెంతో యందముగానున్నదిగదా? నిన్న రాత్రిఁ గమఁడు రచియించిన గీతము దీనికంటె శ్లాఘ్యమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

ఊర్వ—ఏది! వినలేదే.

హేమ—మోహినీ! దానినింత వింతము చెప్పుము

ఊర్వ—నిన్నరాత్రి యతఁడు గచించియు రచింపకమునుండే యీమోహిని గ్రహించెనా? అట్లయిన నికఁ గొన్ని నాళ్లలో రంభనుగాని, మేనకనుగాని, నన్నుగాని, తిలోత్తమనుగాని పాటింపవారే లేకపోవుదురుగదా (అని చిఱునవ్వు నవ్వును)

మోహి—అక్కా! సముద్రములరియుమటఁ గాలువలన్నట్టు సమంచిత ఖ్యాతిసమేతలగు మీయెదుట నేనొక పదార్థమా?

ఊర్వ—మోహినీ! నేను వేడుకకుఁ బ్రశంసాపూర్వకముగ మాటలాడితిఁగాక, యసూయచే నన్నదానను గాను ఏదీ! కచుగీతి మింత వినిపింపుము.

[ప్ర: శీఘ్రగమనమున దేవసేవకుఁడు]

దేవసేవ—రంభాదులారా! మీరందఱిందుఁ జేరియున్నారా? ఇదియేమిన్యాయము. అదె వైకుంఠలోకమునకుఁ బోవు జీవాత్మలు నిలిచియున్నారు వెడలిరండు.

రంబ—ప్రారంభమాయెనా! హరిణీ! నీవుపొమ్ము, ఒక్కింతసేపు.

హరిణి—(స్వ) గానము వినుటకులేదే ఈపాడు జీవాత్మలెక్కడనుండి వచ్చిరి.

దేవసేవక—వెడలివచ్చెదరా—దేవేంద్రునితోఁ జెప్పవలయునా?

హారిణి—అయ్యా! వచ్చితిని కోపగింపవలదు. (దేవసేవకునితో నిష్క్రమించును)

ఊర్వ—ఏదీ! మోహిని. కచుగీతము

మోహి— అనుబంధము 3 (పల్లవిమాత్రము పాడును).

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఇంకలెండు ఇక్కడనేల కూర్చుండితిరి దక్షిణవైపుననుండి జీవాత్మల యుత్సవము వెడలినది వైకుంఠము వఱకు విడిచి రండు లెండు, లెండు.

రంభ—వరూధినీ! నీవుపొమ్ము

వరూ—అక్కలారా! ఎన్నాళ్లకీ యుగ్రహాచారము మనకు

(2వ సేవకునితో నిష్క్రమింతురు).

ఊర్వ—మోహినీ! ఈకచుగీతము బహుమనోహరముగానున్నది, ముగింపుము.

మోహి— అనుబంధము 3 (ఒక చరణముపాడును.)

[పునః ప్రవేశము 3వ సేవకుఁడు.]

3వ సేవ—లెండు పడమట వైపువారు వచ్చుచున్నారు ఇక్కడఁ గూర్చుండిన జరుగదు;

హేమ—నేను పోయివచ్చెదను. (దేవసేవకునితో నిష్క్రమించును)

మోహి—ఇంకి మనము వెడలవలయు

రంభ—దినదినము నిదేగోడయ్యానే మనకు ఇదివఱకప్సరసలన్న వారినాట్యముతో నెన్నఁడో యొకనాఁడు పనిపడుట ఇప్పుడు తెల్లవాఱినది మొదలు విరామము లేకుండ పనియున్నదే? ఎన్ని దినము లిట్లుండఁగలుగు

ఊర్వ—ఈ యేకాదశీవ్రతము లోకమున జరిగినన్నాళ్లు నిదేగతియే యుండఁగలదు

తిలో—నాకుఁజూడ రుక్మాంగదుఁడు చచ్చు-అకు మనకీ గ్రహచారముండవచ్చ నని యే తోఁచుచున్నది అతని జీవము వైకుంఠమునకుఁ జేర్చినపిదప మనయప్సరల నాట్యముతో నంతపనియుండదు.

రంభ—ఇదేటిమాట' రుక్మాంగదుడు పోయినంతనే యతఁడిన్ని దినములు బహుప్రయాసమున స్థాపించిన యేకాదశీవ్రత మెట్లుడఁగు ఇంక మనకు కొనవఱకునింతే.

[ప్ర 4వ దేవసేవకుఁడు]

4వ దేవసే—వెడలిరండు. ఉత్తరమువైపు వారువచ్చుచున్నారు

రంభ—ఆహా! యేమివిధి

మోహిని—నేఁబోయెద

మేనక—మోహినీ! వలగు. ఆగీతము ముగించి పోవుదము.

తిలో—ఔను మోహినీ! పాడుము

4వ దేవసేవ—మంచిమాటాయె మీపాటలు-మీ కేగుకలు-మీ నోవసులు మీరు లేకున్న నక్కడ పనులెట్లు జరుగవలయు అందఱు నిరీక్షించుచున్నారే?

తిలో—పడియుండని యొకగడియని

4వ దేవసేవ—ఆగడియలో ఇంకెందఱో మీ—రాఁగలరో లెండు లెండు.

తిలో—రంభాదులారా! ఆగీతము నేను పిదప వినఁగలను నేఁబోయెద మిమువిముఁడు

[ప్ర. 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఏమిరా! ఇక్కడవచ్చి వీరితో సరసములాడుచున్నావే అక్కడ నుత్తరవైపున గంధర్వాదులెల్ల నిరీక్షించి—

4వ దేవసేవ—అదియే వీరితోఁ జెప్పుచున్నాను వీరలు తెలివిలేక పాటలు పాడుకొనుచున్నారు తిలోత్తమా! రమ్ము.

(తిలోత్తమ 2వ దేవసేవకునితో నిష్క్రమించుచు)

రంభ—ఇంకనొక క్షణములో మనమంతు రాఁగలదు మోహినీ! కానిమ్ము.

మోహిని— అనిబంధము 3 పాడును.

4వ దేవసేవ—బళీ! బళీ! (అని మెచ్చుచు).

(మోహిని పాట ముగించియు ముగింపకమునుపే)

[పునః ప్ర: శీఘ్రమున 5వ దేవసేవకుఁడు]

5వ దేవసేవ—(నాల్గవ దేవసేవకునితో) ఓహో! వారిపాటలువిని తలయూచి మెచ్చుకొనుటకా నీవిందు వచ్చినది? అప్సరలారా! లేచిరండు మీరింతాలస్యము చేసితిరి. అక్కడ జీవాత్మల సమ్మర్దము గలిగియున్నది ఉన్న దేవవిమానము లన్నియుఁ జాలకయున్నవి

ఊర్వ—విమానములు చాలకపోయిన మేము మోసికొని రావలయునా?

4వ దేవసేవ—మోసుకొని రావలసివచ్చిన రానేవలయు

రంభ—ఇదేమిబాధ మనకు యెండ్లకొలఁది జరుగఁబోవచ్చునే? ఊర్వశీ! ఇందులకేమి చేయవలయు

4వ దేవసేవ—వైకుంఠమునకుఁ బోవు జీవుల మహోత్సవమునకు నప్సరోనాట్యముండవలయునని విధించిన బ్రహ్మతో మొఱఁబెట్టుకొనుఁడు ఎవ్వరినడిగిన నేమిప్రయోజనము?

మేనక—రంభా! ఊర్వశీ! ఈ దేవసేవకుఁ డేదో యుదాటున నాడినమాట మన కుపదేశప్రాయముగానే యున్నది. మనమందరము గుమిగూడి తేఁపు బ్రహ్మ యొద్దకే పోవుదము. ఈ బాధలఁ దప్పింపుమని యా హిరణ్యగర్భుని వేఁడికొందము.

5వ దేవసేవ—మీరు మాటలతోనే జాగుసేయుదురే? అడిగో చూడుఁడు మఱియొక సేవకుఁ డావైపునుండి పరుగెత్తి వచ్చుచున్నాఁడు మిమ్ములను బిలుచుటకు. లెండు. లెండు

అందఱు రభసమున నిష్క్రమింతురు.

ద్వితీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

———0———

బ్రహ్మసభ.

[ప్ర: బ్రహ్మ-సరస్వతి-ఋషులు-సనకుఁడు-సనందుఁడు-యముఁడు-నారదుఁడు.]

ఆనుబంధము ౬.

బ్రహ్మ—ధర్మరాజా! మఱేమి వచ్చియుంటివి? నావలనఁ గాఁదగిన కార్యమేమైన నున్నదియా?

యమ—ధాతా! నిను దర్శించుకొనుటకంటె నాకుఁగార్యమేమి? విరామములేక పగలును రాత్రియు జీవవిచారమువలన నున్నకాలమున నిన్ను దర్శింపవలయునన్నఁ దీఱిక యెుదవుటయే దుర్లభముగానుండె ఇప్పుడన్నెనా యెడలేని విరామము నాకు లభించియుండుట మున్నె నే విన్నవించితిఁగదా?

చ. ఒదవినకార్యభారమున నుజ్వలజీవవిచార మెప్పుడుఁ
వదలకచేసి బాధ లనివార్యముగా నిడుచున్నవానికిఁ
ఇదెయువకాశమిప్పుడురహించె భవాదృశులైనవారిన
త్పదములగొల్వవచ్చుటకు భాగ్యముగాదెసరోజసంభవా.

నినుబోలు గొప్పవారి సందర్శనమునకుఁ బుణ్య సంపాదనమునకు నాకిప్పుడింత యవకాశము కలిగియున్నది.

బ్రహ్మ—సంతోషము ధర్మరాజా! నీకిప్పుడు పనియేలేకున్నదిగదా?

యమ—బొత్తిగా లేకున్నదని చెప్పుటకులేదు ఇన్నాళ్లుండిన పనిలో శతాంశమైనలేదు

బ్రహ్మ—ఇదియంతయు రుక్మాంగదు హరివాసర వ్రతాచరణ మహాత్మ్యమేగదా?

యమ—అన్నిటికిని నీవేకదా కర్తవు? నీవువారియక వ్రతాచరణమున జీవులకెల్ల వైకుంఠగమనము లభించియుండునా?

బ్రహ్మ—వినలేమన్నా! ఈ కార్యలోపమువలన నీకేమైన మనసునకుఁ గొదవగానున్నదా?

యమ—అయ్యో! కమలాసనా! అట్లెన్నటికైన నుండునా? కార్యమువలన వేసట గొనక చేయుచునే యుంటి. కార్యము లేకున్న మఱియు మేలయ్యె. భగవత్కైంక

కర్మమునకుఁ దన్నామ స్మరణకు నిన్బోలు విజ్ఞుల సందర్శించుకొనుటకు నపూర్వ రీతిగా నాకు విరామ మొదవినందులకు మనసున సంతోషము వొడముఁగాక కొదవ జనించుటకుఁ గారణమేమి?

సీ. సతతంబుసంగీత సాహిత్యవిద్యల
గారవించుటకవకాశమబ్బె
నతిశయంబుగ మిత్రతతులతోడ వినోద
గోష్ఠి సేయుటకనుకూలమయ్యె
నెమ్మదిఁగడుభక్తి నిండాగమినుఁబోటి
పెద్దలదర్శింప వేళఁగలిగె
నం దాఁపరీతిగా హరినామకీర్తనల్
తమిదీఱ సేయంగ సమయమొదవె

తే. గీ. నరసిచూడంగ రుక్మాంగదావనీశు
నలరితైకాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకు మోదంబునకుఁగారణంబుగాక
వారిజాసన కొదవకుఁగారణంబె.

బ్రహ్మ—మిక్కిలి సంతసించితిని

యమ—నేనొకటి విన్నవింతెద నీమనసునకుఁ గొదవగలిగెనాయని [illegible]న్నడిగితివే యందునకుఁ గారణము మేమియని యడుగవచ్చునా?

బ్రహ్మ—మఱేమియు లేదు జీవనివాసము లేక నరకములన్నియుఁ బాడుపడియుండినది చూచి నీకు సంతాపము కలిగినదని నేవినుటచే నామాట యడిగితి.

యమ—ఎట్టివారికైన జీవహింస చేయుటకు లేకపోయెనే-నరకములవారి బాధించుటకు లేకపోయెనే యని సంతాపము వొడముట కాస్పదమగునా? ఈ మాట నీకెవ్వరు చెప్పిరి?

బ్రహ్మ—ఎవరో ప్రస్తావవశమున వచించిరి

నారద—కృతాంతా! నేనే చెప్పితిని. కొన్ని నాళ్లకుముందు నేను నీలోకమునకు వచ్చి వినోద సంభాషణము జరుపుకాలమున నేకాదశీ వ్రత ప్రశంసము ముచ్చటించుచు జీవులు పాపమొనరించినను దత్ప్రభావమున నా లోకమునకు రాకున్నారే యని విచారము జనించెనని నీ వనియుండలేదా? అదియే వచించితి.

యమ—ఆమాటయా? నేనన్న వృత్తాంతమేమి నీవుచెప్పిన వృత్తాంతమేమి! చతురా
నన! నేనన్నమాట యిది జీవులు పాపమొనరించినను, నా పాపమునకుఁ దగిన
శాంతివడయక యేకాదశీ వ్రత ప్రభావమున నాపాపముమాటి పుణ్యముగలిగి వైకుంఠ
మునకుఁ బోవుచుండుట శోచనీయ విషయమనియు, దురాత్ములగువారికి నా వ్రతమును
మాత్రము నమ్మి యితరవిషయములఁ బాపమొనరించినను బాధకము లేదనియు
నెక్కడ తోఁచునోయని భీతికాస్పదముగా నున్నదనియు నేనాడితి గాని నరుసం
ధించి నీపుత్రుఁడగు నీ నారదుఁడు జీవవిచారము చేయమికి నేనేమో దుఃఖించుచున్నట్లు,
వచించియున్నాఁడు అతని స్వభావమేకదా?

నారద—నాస్వభావమేమియుకాదు నీదురాపమే? నీమనమున నేమనుకొంటివో
కాని వెలికిమాత్రము జీవులకు నరకబాధలు పోవఁగుటకు లేదయ్యె నేయని నీవు
దుఃఖించినట్టె నాకుఁదోఁచెను ఉన్నమాటయే చెప్పితిని.

[ప్ర. ఒక ఋషి.]

ఋషి—కమలాసనా! విష్ణులోకమునుండి సేనానియగు విష్వక్సేనుఁడు వచ్చియు
న్నాఁడు.

బ్రహ్మ—(లేచి) మనమందఱము పోయి పిలుచుకొని వత్తము (ఋషులతోఁ బోయి,
విష్వక్సేనునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి పీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టును).

విష్వ—ధాతా! మీకెల్లరకుఁ గుశలమా?

బ్రహ్మ—సేనానాయకా! అందఱికిని కుశలమే నీవిందు విచ్చేయుటచే యా మహావిష్ణు
వేయనుగ్రహించినట్టులయ్యె ఏదో ఘనకార్యముండవలయుఁ గాక లేకున్న మహా
మహుఁడవగు నీవు వచ్చియుందువా? ఆనతిచ్చిన నదెట్టికార్యమైనను శిరసావహించి
చేసెద.

విష్వ—కమలాసనా! ఘనకార్యమేమియు లేదు. ఒకానొక పనికై నీతో నాలో
చించి రమ్మని కమలానాథుఁడంపియుండ వచ్చియున్నాఁడను రుక్మాంగదు నేకాదశీ
వ్రత మాహాత్మ్యమున జీవులెల్ల వైకుంఠమునకే వచ్చుచుండుట నీ వెఱుఁగుదువుగదా?
ఆ వైకుంఠము వైశాల్యమున లెక్కింప నలవిగాని విరివిగలిగియుండియు నిండుచు,
వచ్చియున్నది. మిద్దెలు మేడలెల్లఁ గిక్కిఱిసియున్నవి. ఇంకఁ గొన్నినాళ్లు మాత్ర
మీరీతిగనే జీవాత్మాగమనము జరుగుచుండెనా? చోటులేకుండెడు. కావున
ముందుపనికి ముందే తగిన ప్రయత్నమును జేసి యాపట్టణము నింకింత పెంచుటయో,
లేదా మఱియొక వైకుంఠమును గల్పించుటయో యీవిషయమున నిన్నడుగవచ్చితి.

బ్రహ్మ—సాత్రవతీనాథా! సంకల్పమాత్రమున మాదృశులఁ గోట్లకొలఁది సృజింపఁగల,
యా వైకుంఠనాథునకు నిదియొక్క యోచనయా? నన్నింత పెద్దచేయు తలం
పుతనికిఁ గలిగెఁగాక.

అనుబంధము 6.

షండులకు మోచన యొకించుకైన నేచెప్పఁగలవాని ఆమహామహుఁడెట్లొనర్చుమని యాజ్ఞయిడిన నట్లొనర్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁడను.

విష్ణు—ధాతా! అందునకుఁగాదు ఆమహాత్మునకు నెంత సామర్థ్య ముండినను సృష్టిక్రమమంతయు నీవలనే జరుగవలయునుగదా? కావున నీతో నాలోచించుటకు నన్నంపియున్నాఁడు విశ్వకర్మ యెన్నియో గృహములు సౌధములు నావైకుంఠమునఁ గట్టియున్నాఁడు ఎన్నికట్టినను జాలకున్నది. ఇప్పటికేమో చాలినంత ప్రదేశమున్నది నిక్కువమే? ఇంకఁ గొన్ని యేండ్లు మాత్రముపోయినఁ జోటుచిక్కదు. నూతనగృహనిర్మాణమునకు నెడముచాలదు

బ్రహ్మ—క్షేత్రధరా! ఆయ్యాదివిష్ణు వేమొనరింప నాజ్ఞయిడిన నాకార్యమొనర్చుటకు సిద్ధముగానున్నాను

విష్ణు—ఇప్పటికిమాత్రము విశ్వకర్మవంటివాని మఱియొకని సృజింపుమనియు నీకఁ గొన్ని యేండ్లకే వైకుంఠాంతిక నిర్మాణ మవశ్యముగా నుండుననియు, శ్రీధరుఁడు వచింపు మనినాఁడు

బ్రహ్మ—భాగ్యము మదినుంచుకొనెద

యమ—అబ్జగర్భా! ఇది చిత్రముగదా! నాలోకమెల్ల నివసించువారులేక పాడు పడుటకుఁ గారణమయ్యె అంతో మఱియొక్క లోకము నిర్మింపవలసివచ్చె

[ప్రవేశము ఋషి]

విధాతా! దేవలోకమునను న్న యప్సర స్త్రీలందఱు వచ్చియున్నారు

బ్రహ్మ—మిక్కిలి మేలచెప్పె. మంచిసమయము. రాక రాక శ్రీధరప్రతినిధియగు నీ సేనాని వచ్చియున్నాఁడు. యముఁడును గార్యాంతరములేక యాసీనుఁడై యున్నాఁడు. తమ్మనుము వారి నాట్యమో గానమో జరిపింతుము.

(ఋషి నిష్క్రమించును)

[ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-తిలోత్తమ- మొదలగువారు బ్రహ్మకు నమస్కరించి]

అనుబంధము 7.

బ్రహ్మ—అచ్చరలారా! రండు. మీరలొకరొకరు వచ్చుటకే కష్టముగనుండునే. ఉన్న యచ్చరలెల్ల నొక్కసారియే వచ్చియుండుట వింతయగుఁగదా ?

మేనక—దేవా! ఒకవిన్నపమొనర్ప వచ్చియున్నారము. అనతిచ్చిన విన్నవింతుము.

బ్రహ్మ—ఏమది ?

మేనక — స్వామీ! భూలోకమునుండి వైకుంఠమునకుఁ బారులుగట్టి పోవు జీవాత్మల వెంట నప్సరలో నాట్యముండవలయునని నీవే విధించితివో యింకెవ్వరు విధించిరో తెలియదు కాని నావిధమును మేమిప్పుడు కంటగించుచున్నాము పగలును రాత్రియు విరామము లేక మాకెల్ల నాట్యకార్యమే యేర్పడినది మేము మితసంఖ్యవారమే కాగా యుండుటచే ఆసంఖ్య యెంతమాత్రమును జాలకయున్నది కావున మావిన్నపమిదియే వారివెంట నృత్యమునకుఁ బోవుటకు మాయవశ్యకత తప్పించితివా బ్రతుకు గొందుము ఒండేని యింకను నెక్కువ సంఖ్య యప్సరలనైనను సృజించి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము. ఈ రెండింటిలో నొక్కటి యొనర్పకుంటివా మాకు బ్రతుకులేదు మేము నిర్జరులమే యమరలమే నిక్కము ఐన నింత యలవిలేని వ్యాయామము మాకుఁ గలిగియున్న మా నిర్జరత్వమును, మా యమరత్వమును, మాకు లేకుండిన మేలని యనిపించుచున్నవి. అనుగ్రహించి మము రక్షింపుము

బ్రహ్మ — అప్సరలారా! కూర్చుండుఁడు

రంభ — అయ్యా! విధాతా! మేమెక్కడ కూర్చుండఁగలము

అనుబంధము 8

ఈ యింతసేపటికే మేము లేనందున శ్రీవైకుంఠ నగరోత్సవమున కల్లోలకల్లోలమై యుండును ఎందఱు దేవసేవకులో మాకొఱకు వెదకుచుందురు మేము నిదిరాప్పగసుల వేఁడికొని కొంతకాలము మాత్రము వసకాశము వడసి వచ్చితిమి మాకేమి యాజ్ఞ నొసంగెదవు

బ్రహ్మ — వనితామణులారా! మీకు మిక్కిలి శ్రమగలుగుట నే నొప్పుకొందును. ఐన నిందున నాయత్నమేమియు లేకయున్నది వైకుంఠమునకుఁ బోవువారికి మీ నాట్యము తప్పక యుండవలయుననుట నే రచించిన విధానము కాదు. ఆదినుండి వేదములతోఁ గూడ నుద్భవించిన విధానముగానున్నది అది మార్చుటకు నెప్పటికిని సాధ్యము కాదు.

అనుబంధము 9.

ఇంక నూతనాప్సరో నిర్మాణమునకా! అది నాకు సాధ్యమా? మీ జననమన్న నెట్టి యసాధ్య కార్యమువలన లభించినది. దేవాసురుల యుద్ధ నెపంబున నెల్ల దేవతలు నెల్ల రాక్షసులుఁ జేరి యేకమై మంధరమును పెఱికి తెచ్చి విశ్వప్రయత్న మొనరించుచు శ్రీహరికిఁ గూర్మావతారము కలుగునట్టుచేసి యసాధ్య ప్రక్రియగా క్షీరసాగర మథనముఁ గావించి యింత ప్రయత్న మొనరించినఁగదా మీ జననము గలిగె? ఇప్పుడింకెట్లు చేయవలయు. ఈ రెండును నాచేతఁగాని పనులే.

ఊర్వశి—అయిన మాభాగ్య మింతియేకదా ? సంకల్పమాత్రమున జగత్సృష్టి సేయ నేర గలిగి నీవే మా కష్టములకుఁ బ్రతిక్రియ కాపింపఁజాలవన్న మా దురదృష్టవిశేషమే కదా ? ఇంకెవ్వని వేఁడుకొనఁగలము.

బ్రహ్మ—తరుణీమణులారా ? విధి విధానమున నన్నికార్యములు జరుగనే వలయుఁ గదా ? దాని కెవరేమి చేయఁగలరు మీకష్టము నిరంతము నుండఁగలదా ? కాలము నిరీక్షించి యుండుఁడు మీకష్టముల కంత్యము కానేవలయు. ఏవిధానము గాని యెల్లకాలము నొకేరీతిగా నుండదు పోనిండు యాచింపకుఁడు నాపై ననుగ్రహమున నిదే విష్ణుసేనాని యీనాఁడు విచ్చేసియున్నాఁడు శమనుఁడను గారాంతర ప్రసక్తి లేమి ననుఁజూడ నరుదెంచి యున్నాఁడు మీరును యాచింపకయే వచ్చియున్నారు ఏవి మా వీనులకు విందు నాట్యముతోఁగూడ గానము నింత వినిపింపుఁడు.

ఊర్వశి—దేవా ! మాకెల్లరకు నిరంతర గానమున రాసుగొంతును, నిరంతర నాట్యమునఁ జచ్చుకాళ్లును లభించియున్నవి ఐనను మహాత్ముఁడవగు నీ వాజ్ఞయిడిన వలదనఁ జాలుదుమా ? శిరసావహించెదము.

అనుబంధము 10.

—: ద్వితీయాఙ్కము సంపూర్ణము :—

—:0:—

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

—:0:—

తృతీయాంకము-ప్రథమరంగము.

రుక్మాంగదు నగరు.

[ప్ర: గర్భవతియగు రుక్మాంగదురాణి సంధ్యావళి పడకపై పండియుండ రుక్మాంగదుఁడు ప్రక్కనఁ గూర్చుండియుండును.]

రుక్మాం—ఇప్పటికి నేధన్యుఁడ. ఈతన్వి యింత నిద్రించియున్నది. ఏమపాయము కలుగునోయని భీతిల్లియుంటిని ఆపద్బాంధవుఁడగు వాసుదేవుని నమ్మి తదనుగ్రహామే యెల్లవేళలఁ గోరు భక్తులకు నేకీడుఁగలుగునే? అదిగో మెదలుచున్నది.

సంధ్యా—(మెల్లఁగలేచి కూర్చుండి) నాథా! ఎంతసేపైనది నీవువచ్చి?

రుక్మాం—దేవీ! కొంతసేపైనది ఇప్పుఁడు కొంచము లఘువుగా నున్నదియా?

సంధ్యా—ఇప్పుడేమియు నస్వస్థ్యిలేదు ఈ నిద్రవలన బాధయంతయుఁ దీసిపోయి నట్టున్నది

రుక్మాం—తరుణీ! భగవద్భక్తులమగు మనకు నెన్నటికిని జేటుగలుగదు నేను మిక్కిలి బెగడుపడియుంటి, పూర్ణగర్భభారము ధరించియున్న నీ వవశ్య కరణీయమగు చతుష్షష్టి వర్షికాదశీ వ్రతము నాచరించియుండుటచే నించుక యాయాసమునకుఁ గారణమయ్యె. వైద్యుని ప్రభావమున మొన్నటినుండి క్రమక్రమముగా నీకారోగ్య స్థితికస్సుఖమయ్యె. నేఁడు నిద్రయువచ్చె ఇంకేమియు భీతియులేదు తరుణీ! మొన్న నీవు మాటలాడిన మాటలు తలఁచుకొన్న నిప్పటికిని నాకన్నులకు నీరు వచ్చుచున్నది.

సంధ్యా—నాథా! నేను బ్రతుకుదునని నిక్కముగా నమ్మియుండలేదుకదా? కావున నాతీరున మాటలాడితి.

రుక్మాం—రమణీ! సంతానములేక యన్నిదేవతలఁ గొలిచి తత్ప్రార్థన ఫలముగ నీవాపన్నసత్వవై యుండినందున నీడులేని సంతోషము వహించి నాకెన్నఁడు కుమారుఁడు కలుగునని మితిమీఱిన కాంక్ష నెదురు చూచుచున్న నాకు నీయాయాసముగాంచిన

లోకమే మునిఁగినట్లుండెడి ఇప్పుడింత దైవానుగ్రహము గలిగినందున నూఱటకుఁ గారణమయ్యె మనోహారిణీ! వింధ్యాద్రిలోనున్న మనయిలువేల్పగు చంద్రమౌళీశ్వరునకు నయుత కుంభాభిషేక మొనర్చెదనని మ్రొక్కుకొంటిని. ఆమహాత్ముని ప్రభావమువలననే నీకుని రామయుత కలుఁగఁగలుగు ఎక్కువగ మాటలాడిన నీకాయాసమగును నేనుపోయివత్తును మనకింత సమ్మదము గల్గించిన యీశ్వరు నుపాసింతము,

సీ. కదలిపాఱని తేరు వదలిపాఱని పేరు
    జరుపఁగామెఱుపఁగా నెఱుఁగరేని
సానవెట్టనియమ్ము మేనఁబుట్టినసొమ్ము
    పట్టఁగాఁబెట్టఁగాఁబుట్టరేని
కంతుగందపుఁబూఁత వింతచందపుమేఁత
    పూయఁగామేయఁగా డాయరేని
మింటఁబుట్టినధార మంటఁగుట్టనిచీర
    తలయందుమొలయందుఁదాల్చరేని

మెఱుపునిల్లు విలాసంబునెఱపునిల్లు
    గలుగ నుతికెక్కరేని నాకరము లెత్తి
మ్రొక్కనటువంటి దేవసమూహములకుఁ
    గ్లేశభవభంగ యేకామేశలింగ.

(నిష్క్రమించును).

---:0---

తృతీయాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

అమరావతిలో మేనకయిల్లు.

[ప్ర: రంభ-మేనక-ఊర్వశి-తిలోత్తమ-హారిణి-హేమ-వరూధిని-మోహిని.]

ఊర్వశి—బ్రహ్మపైఁ బెట్టుకొనిన యాశనిల్లుయు నిన్నటితో తీఱెఁగదా? ఇంకేమి చేయుదము.

రంభ—ఏముచేయుటకు నేమియుఁ దోఁచకున్నది. ఆరుక్మాంగదుఁడు చచ్చువఱకు మన బాధ యిట్లె యుండఁగలదని నే నెంచుచున్నాను

ఊర్వశి—చచ్చినపిదపమాత్రి మతఁడు విత్తిన యీ వ్రతబీజము పెరిగి వృక్షముగాక నిలుచునా? ఎప్పటికి మన కిదేగతియని యెంచవలయును.

మేనక—అట్లేలగును. రుక్మాంగదుని యాజ్ఞకు భయపడి జనులు విధిలేక యీ వ్రతాచరణ మొనర్చుచున్నారు గాని, అతనిపిదప నెట్టి యాచరణముండఁజాలదని నే నన్నెద

తిలో—నాకు నట్లె తోఁచుచున్నది నిన్న బ్రహ్మను సందర్శించినపుడు రుక్మాంగదుఁడింకను నెన్ని దినములు మనియుండఁగలఁడో యదియైన విచారింపక పోయితిమి. అదిగో! అప్పుడే జీవయాత్ర మొదలు పెట్టినది. దేవసేవకుఁడు పిలువవచ్చుచున్నాఁడు హారిణీ! నీవుపొమ్ము

(హారిణి-నిష్క్రమించును).

ప్రవేశము: [హరిభజన మొనర్చుచు] నారదుఁడు.

(అందఱు నమస్కరించి పీఠమిత్తురు)

మేనక—నారదా! నీయాగమనము మమ్ము ధన్యులఁగాఁ జేసె. ఎక్కడకుఁ బోవుచు వచ్చితిరి? మాయెడ మీ కెంత యనుగ్రహము!

నారద—అప్సరోమణుల్లారా! విమానారూఢుఁడనై యట్టె పోవుచుంటిని. మీ రెల్ల నీ మేడపైఁ జేరియుండ నాకచ్చెరువు జనించి వచ్చితి.

మేనక—అచ్చెరు వేల?

నారద—మీరొకరొకరొక్కొక్క లోకమును స్వాధీనము నందుంచుకొనుటకు సమర్థులు తపోనాశన మొనరింప వలయునన్న, నా కార్యమున మీ యహంపూర్వికయత్యద్భుతము మీ రొకరితో నొకరు కలియువారుగారు ఇట్లు కలసియుండుటచ్చెరువే గదా?

మేనక—ఆమాటకా! మాకేమియు నొకరియెడ నొకరికి స్పర్ధ లేదు అసూయయు లేదు. నారదఋషీంద్రా! బ్రహ్మసభలో నేము మొఱపెట్టుకొన్న కాలమున, నీవునుంటివే. ఈ రుక్మాంగదుఁడు మాకెక్కడ బాఁపురమాయెనో? అతని యేకాదశీవ్రతము మాకు మార్గణ మంత్రముగానున్నది. బ్రహ్మయు మా బాధలఁ దీర్పఁ దనచేఁగాదని యొప్పఁజెప్పె. ఋషిచంద్రమా! నీవును మాఱట బ్రహ్మయే యగుదువు దీనికేమైనఁ బ్రతిక్రియ దోఁచియున్న దయచేసి చెప్పరాదా?

నారద—వనితామణులారా! మీకు నేనేమి చెప్పఁగలను? నాసంగతియు సమీపమునకు వచ్చునట్లున్నది ఈలోపల విష్ణుదూతలు జీవములనూరేగించుకొని పోవునపుడు గొప్పవారి శివాత్మలకు గంధర్వులు చాలక నన్నును దుంబురుని బిలువ సమకట్టియున్నారు ఎట్లో నీవటుకుఁ దప్పించుకొని యున్నాను

మేనక—అట్లయిన వనితామణులారా! మనరూప ప్రభావమున నా రుక్మాంగదు నిర్జించి యీ యేకాదశీవ్రతము మాన్పింపవలయును ఇదిదప్ప నుపాయాంతరమెు లేదు. నేనే పోయెదను

ఊర్వశి—మేనకా! నీకీటికింత శ్రమ? నేఁబోయెదను

తిలో—విశ్వామిత్రుఁడు మొదలగువారిఁబోలిన గొప్పవారైన మిమువంటివారికి శ్రమయివ్వవలయునా ఈ రుక్మాంగదునంతవానికి మీ రేలఁ మేమెవ్వరైనఁ బోయెదము

మోహిని—అక్కలారా! నా విన్నపమొక్కటికలదు మీరెల్ల జగత్ప్రసిద్ధిఁ గాంచినవారలు. రూపమున నేమి, ప్రభావమున నేమి, మిమ్ముఁ బ్రశంసింపనివారే కలుగరు. నేనన్ననో పేరుమాత్రము మోహినియని యున్నదిగాక, నా సమ్మోహన ప్రభావమెవ్వరు వినియుండలేదు ఈరుక్మాంగదునకు నేనచాలుదు. నన్నంపుఁడు నేఁబోయి మీకెల్లరకు ఖ్యాతిఁ దెచ్చెద

మేనక—మోహినీ! నీవంతపనిఁ జాలుదువనుటకు సందేహమేమి ఏవీ! నీ చాతుర్యమైనఁ దిలకింతము నీవేమి చేయుదువు? ఎట్టికార్యము సాధింతువు? వచింపుము.

మోహినీ—వచింప వలసినదేమున్నది? నా మోహవాగురలలో రుక్మాంగదుఁ జిక్కించుకొని నే నాడించు నాట్లాడఁజేసి యీ వ్రతము మాన్పఁ బ్రయత్నించెద.

మేనక—చూడు మదికార్యము. ఇంకెక్కువగా నేమి చెప్పవలయును?

రంభ—సఖీ! మోహినీ! ఇదివఱకు దేవేంద్రుఁడు తపస్వులయెడకు మమ్ముఁ బంపుచుండుఁగదా? అతని కార్యముకొఱకు మేము ప్రయత్నించి యతులనెల్ల మాటుమా

గొలిపి దేవేంద్రునిచే మెప్పులు వడయుచుంటిమి ఇప్పటిపనియన్న పట్ల మన స్వంతకార్యము రుక్మాంగదు గెలుంచితిమా మన ప్రేమలెల్లఁ బరిహాసములగు ఎంత నేర్పరిగాఁ గార్యము సాధించెదవో సుమా ?

మోహినీ—అక్కా! అప్సరలలోఁబుట్టి యింత కార్యము సాధింపలేక మీకిందుకే నప కీర్తి తెచ్చెదనా? మీ రేమియు యోచింపకుఁడు ఆ రుక్మాంగదుఁడన్న నెంతవాఁడు వాని ధూపార్తి విటుఁగాఁ జేయఁజాలకున్న నేనొక యప్సరసనా?

నారద—రంభా! ఈ మోహిని తానన్నంతపట్టునుఁ జేయఁగలదియే మిక్కిలి చాక చక్యమునుగలది మోహినీ! ఎట్లయినఁజేసి నీ వీకార్యము సాధింపనేవలయు నివు మాకును నుపకారము చేసినదానవగుదువు

మోహినీ— నారదా! నీ యాశీర్వాదమున్న నాకిది యెంతకార్యము ?

మేనక—అదిగో పలువురు దేవసేవకులప్పుడే పలుమాఱుమ వచ్చుచున్నారు ఈ జీవా త్మల యభ్యాగంటంతయు మాయొద్దఁ బూడిచిపెట్టినట్లు మమ్ము బాధించుచున్నారు ఇంక మేము పోవలసియేయున్నది. మోహినీ! ఇక్కడికార్యములు మే మెట్లైనఁ జూచికొందుము రుక్మాంగు మఱల్పుకార్య భాగమంతయు నీపైనే మోపియు న్నారము లెండు-చెలులారా! పోవుదము

(మోహిని తప్ప నందఱు నిష్క్రమింతురు)

మోహిని— నేనును బ్రఖ్యాతిఁజెందుట కిదిగదా సమయము! మొదట పతినియమారికి వేషాంతరమునఁబోయి యతని వృత్తాంతమంతయు నరసెద

తే గీ. రంభకును మేనకకును నుర్వశికి ధరణి
నెందునైనలేని ప్రఖ్యాతి యొసఁగెఁగాదె
యోర రుక్మాంగదునివ్రతం బడగఁజేసి
మోహిని యటన్నవిఖ్యాతి మొనయుదాన.

క్షిదప నందుల్లక్తుఁదగిన విధాన మాలోచించెద.

(నిష్క్రమించుచున్న)

———o———

తృతీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

- 0 -

విష్ణుదేవాలయము.

[ప్ర : మోహిని (పురుష వేషమున).]

మోహిని—ఏమి జనులు కలసియున్నారు? పదినేవు రుండవచ్చును. ఈదిన మేకాదశి యగుట జాగరమునకు రుక్మాంగదుఁడే వచ్చునట్లున్నది విష్ణుదేవాలయమునకు కావున నింతి జనసమ్మర్దము కలిగియున్నది ఆహా! రుక్మాంగదుఁ డే మీ వేషమున వచ్చుచున్నాఁడు? జాగరము నాఁడిట్లనేకాఁబోలు. అదియేమి హరికథా కాలక్షేపమున కుద్యమించినట్లున్నది ఔరా! తెలిసె. ఈ రాజేంద్రుఁడు జాగరమునాఁడు తానే హారికథచెప్పుటయుఁ గలదని తోఁచెడు ఇది యాశ్చర్యకరమైన విషయమే? చూచెదఁగాక యెట్టివేడుక జరుగఁగలదో? (ప్రక్కనఁ గూర్చుండును)

(వెనుక యవనికనెత్తఁగా- మృదంగాది వాద్యములవెంట రుక్మాంగదుఁడు హరికథోద్దేశమున గాన మొనర్చుచుండును జనములునుండురు రుక్మాంగదుఁడు హరికథా కాలక్షేప విధానముగా నుపన్యసించును పిదప ముందటి యవనికపడును)

మోహిని—(ముందటికివచ్చి) ఆహా! ఏమి యీ రాజేంద్రుని విష్ణుభక్తియు గానవైశద్యముసు, నద్భుతముగా నున్నవియే! తానే యిట్లుపన్యసించుచు జనులకెల్ల ముక్తిమార్గము గఱపుచుండ జనుల యాత్మలు వైకుంఠమున కరుగుటయరుదా? ఈ రాజేంద్రవరేణ్యుఁజూడ నేను పైవేసికొనియున్న కుహక మోహామంతయుఁదీటి నిక్కంపు మోహ ముప్పతిల్లుచున్నది అయినను జూచెద ఈరాజు నెట్లు మరులుకొలుపవలయునో యావిధానమే తోఁచకున్నది అతనియింటికి నేనేపోయి కనిపించుకొంటినా, పలుచఁదనమునకుఁ గారణముగు ఇంకెట్లు చేయవలయు? ఆరాజు నను జూచు విధానమైననెయ్యది? ఇతనికి గానమునందు మిక్కిలి ప్రీతియాటచే గానమూలముననే యితనిమనసు గరఁగింపవలయు దైవభక్తి మెండగుటచే నేనును నెక్కుడుగా దైవభక్తి గలిగియున్నట్లు నటించి మదికెక్కవలయు.

[ప్ర: (మాటలాడుకొనుచు) నిరువురు పౌరులు.]

1. పౌర—ఓరీ రాజుగారు మాత్రమే పెడలుదురఁట అమ్మగారు పోవరఁట, వినలేదా?

మోహిని—(స్వగతము) రాజుగారెక్కడకుఁ బోవుదురు, అమ్మగారేలపోరు?

2 పౌర—అయ్యగారును పోయియుండిన మాకేకాక మహాయాజులవాండ్రకు సహితము వాయనములు లభించియుండెను.

1 పౌర—ఒక్కొక్క ఘటమునకొక్కమాడ నొసఁగున దక్షిణలిచ్చెదరు వినలేదా?

2 పౌర—తెలియునులెమ్ము నేఁడు క్రొత్తగాఁ జెప్పెదవా? ఎప్పటికి నిక్కమేకదా?

(మోహిని ముందఱికివచ్చి).

మోహిని—బ్రాహ్మణోత్తములారా! రాజుగారెక్కడకుఁ బోయెదరు? ఎప్పుడు పోయెదరు?

1 పౌర—నీది యేయూరు?

మోహిని—నేను పరస్థలమునుండి వచ్చియున్నవాఁడను.

1. పౌర—ఎంత పరస్థలమైనను మాఘమాసములో శివరాత్రి వచ్చుచుండఁగా, మారాజుగారు వింధ్యాచల ప్రాంతమునఁ జంద్రమౌళీశ్వరుని కయుత ఘటాభిషేకము చేయించుమాట తెలియదన్న నేమనవలయు.

మోహిని—ఓయయ్యా! నేను దూరదేశమునకుఁ బోయియుంటిని గాన వినలేదు శివరాత్రి మూఁడుదినములమాత్రమున్నదే ఇంకెప్పుడు వెడలెదరు

1 పౌర—మారాష్ట్రమునుండి యీ వృత్తాంతము తెలియదన్న నీ వెవరవో? నీతో మాకేమిమాటలు పొమ్ము

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు)

మోహిని—ఇంతమాత్రము తెలియవచ్చెఁగదా? నేను మున్ముందుగా నక్కడకే పోవుదును, (నిష్క్రమించును)

:[తృతీయాఙ్కము సమాప్తము.]:—

———0———

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

———:0———

చతుర్థాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

వింధ్యపర్వతములోని యిష్టకామేశ్వరాలయము.

[ప్ర. మోహిని.]

మోహిని—మొన్ననే చతుర్దశి అయుత కుంభాభిషేక మీ స్వామికి జరిగినది. పూజా విధానములన్నియు ముగిసినవఁట ఈనాఁటివఱకు నాకా రాజేంద్రుని జూచుటకాస్పదము కాలేదు. నేఁడీ స్వామియొద్దకు నా మహీశుఁ డేకాంతసేవకు వచ్చునఁట. ఇప్పుడు తప్పిన నింక సంవత్సరమువఱకు సమయ మొదవదు. సంగీతకళానిధియు, భాగవత శిఖామణియు, ధర్మమార్గ ప్రవర్తనాపారీణుఁడునునైన యీ రుక్మాంగదుపై నాకేల యింత భక్తిపూర్వకమైన మోహము సంభవించినది! కపటమోహము పూని నాలుగుదినములు కార్యము చూచుకొని వ్రతభంగ మొనర్పఁబోవ నుద్దేశించి యున్న నాకు నిటు నిక్కంపుమోహమున్న నే నేమి కార్యము చేయఁగలను?

(లోపల రుక్మాంగదునిధ్వని « మీరక్కడనే యుండుఁడు ».)

మోహిని—అదిగో! వచ్చుచున్నాఁడు ఇంక నా కార్యమునకుఁ బ్రారంభింతును.

(అని వీణ పెట్టుకొని).

సీ. అంభోజభవ సురేంద్రార్చితచరణాయ
మరణదూరాయ నమశ్శివాయ
పద్మాస్త్రకోటిప్రభా దివ్యదేహాయ
మఘసంహారాయ నమశ్శివాయ
డమరుత్రిశూల ఖడ్గ కపాలహస్తాయ
మథితదోషాయ నమశ్శివాయ
గగనకల్లోలినీకలితోత్తమాంగాయ
మౌళిచంద్రాయ నమశ్శివాయ

తే. గీ. మౌనిసంసేవితాయ నమశ్శివాయ
మదనదర్పహారాయ నమశ్శివాయ
మధువిరోధిశరాయ నమశ్శివాయ
మంత్రరూపాత్మకాయ నమశ్శివాయ.

ప్ర॥ రుక్మాంగదుఁడు (దూరమున).

రుక్మాంగ—(గానము నాలకించి) ఏ మీ గానచాతుర్యము! ఇట్టికాలమున, నెవ్వరీ యుమేశపూజకు వచ్చియున్నారు? ప్రత్యక్షముగాఁ గోకిలయే గానము నేర్చి పాడుచున్నట్లున్నదే! ఇంకింత వినుదును

మోహిని—

కం॥ శూలిన్ గపాలమస్తక
మాలిన్ నయశాలిఁ జంద్రమౌళిన్ గ్రతుని
ర్మూలిన్ సుగుణాలిన్ శుభ
శీలిన్ సారంగచర్మచేలిన్ గొలుతున్.

రుక్మా—ఆహా! వీనులవిందై యీగాన మింతానంద మొనగూర్చునే! లోనికిఁబోయి యెవరో తిలకింతునా? పూజాభంగ మొనర్చితినని యీనారికిఁ గోపము గలుగునో!

మోహి—సీ. నీటఁదేలుశరంబు పాటసోలురసంబు
ధరియింపభరియింపఁ దలఁపఁడేని
ఉబ్బిపాటెడియాలు బెబ్బులిబలుతోలు
జడలందునొడలందుఁ బడయఁడేని
యుగిముగాల్చినచేదు జగముగెల్చినజోదుఁ
గడినేయఁబొడిసేయఁ గలుగఁడేని
అలివేణివలిచంట వెలలేనివలియింట
నుండఁగాఁబండఁగా నోపఁడేని

గీ. ఈడువత్తురె మీసాటి కితరమూర్తు
లవనిమండలి దేవవేశ్యాభుజంగ
త్రిపురసంత్రాస జాహ్నవీతీరవాస
క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

రుక్మాంగ—ఆహా! ఏమి యీస్వరవైఖరి! ఎందెందును నేను వినియుండలేదుగదా పూజాభంగమైనసుమానె. ఇంకేమైనమానె పోయి చూచివత్తును (మెల్లఁగా లోనికిఁబోయి మోహినినిజూచి, దిగ్భ్రమము నభినయించి యొక్కింత సేపుండి వెలుపలికివచ్చి). అహా! ఎవ్వరీతరుణీలలామ! శచియో! రతియో! ఎవ్వరో యెఱుఁగఁ గదా? ఇది యేరాకన్నియయో యప్సరసయో తెలియదుగదా కాకున్న నేను చూచినవెంటనే నాకీతరుణిపై నింతవ్యామోహము పుట్టునా? ఇక్కడ నేయుండి యీలలన పూజావిధానమైన పిదప నిక్కడకువచ్చిన నా యెట్లయినఁ జేసి మాటలాడించి చూచెద.

సీ. కందుచెందనిసుధాకరపూర్ణబింబంబు
మెఱసిపాఱకయున్న మెఱుపుఁడఁగె
పంకంబునందుఁ గీడ్పడనిమృణాళముల్
కవవిచ్చిచననిజక్కవయుగంబు
వికసించిమొగడనివిమలాంబుజాతముల్
కర్కశంబులుగానికరికరములు
చిలుకముక్కంటనివలఁతిబింబఫలంబు
తతకాంతిఁబాయనిదర్పణములు

గీ. అనఁగ నాననంబు నంగంబు హస్తముల్
చన్నుదోయి వాలుగన్ను లూరు
లలఁతిమోవి చెక్కు లలరు నియ్యరవిందగంధి యెచటనుండు కాంతయగునొ.

ఆతరుణి యచ్చరవేలఁదియైయున్నఁ బూజావిధానమైన పిదప నట్టే యంతర్ధానముఁ జెందిన గతియేమి? లోనికిఁబోయి యిప్పుడే మాటలాడించెద యేల భయపడవలయును! (లోనికిఁబోవ నుద్యమించి) వలదు. వలదు. అది దుడుకుతనమగు దేవాలయమున శైవధ్యాన మొనర్చుచున్న యాతరుణీమణి యెవ్వరైనది యెఱుఁగక ప్రార్థనాభంగ మొనర్చి మాటలాడించుట పాడిగాదు ఈ యెడ నేయుండి తిలకించుచుండెద. ప్రార్థన నిలిపినా పోయి ప్రశ్న మొనర్చెద. ఇంతలో నంతర్ధానమయ్యెనా దినదినము నిందే యుండి యెన్ని యేండ్లయినను మానక యాతరుణిమణి సందర్శన మిచ్చువఱకు మానకుండెద.

మోహి—సీ. గంగానదీ జూట కైరవాప్త కిరీట
శమనకవాట పశ్యల్లలాట
వ్యాఘ్రాసురాఖేట వనజాసనకరోట
విబుధపర్వతకూట వేదపాఠ
మృత్యువక్త్రచపేట మిహిరపాదాశాట
జితకాలకూట యానతవిరాట
దూరీకృతారాట త్రుటితకుంభినిశాట
వరభక్తసంఘాట వజ్రఖేట

గీ. వాఙ్నిరాఘాట దురితపావకకృపీట
ఘనభుజాస్ఫోట భూమిపంకజవరాట
తాపసస్తోత్రవాచాట దక్షపాట
భీమశివలింగ హాటకస్తోమపోట.

(కొంచమూరకుండి) ఆహా! ఆ ధరణీశవరుఁడు నన్ను దిలకించి యట్టే వెలికిఁబోయెను. మరల రాఁడయ్యె ఏమి కారణమో? నే నేపోయి దర్శించుకొందు. (వెలుపలికి రాఁ బ్రయత్నింప)

రుక్మా—(స్వగతము) ఆహా! గానము నిలిపినట్లయ్యె ఇంకఁబోయి విచారింతును. (లోపలికివచ్చును).

మోహి—ఎవరు మీరు?

రుక్మా—తరుణీ! నేను రుక్మాంగదుఁ డను పేరఁబరఁగు ధరావిభుఁడ ఎండిన చెట్టైనను జిగిరించి యొలర్చురీతి మనోహరగానమున నీయుమానాథు స్తుతించుచు దిక్కులనెల్ల మిఱుమిట్లు నించు తేజమున విలసిల్లు నీ వెవ్వరవు? (స్వగతము) హృదయమా! సంభ్రమింపకుము అయ్యో! ఈ తరుణీమణి తానెవ్వరని చెప్పుచున్నదో గదా?

మోహి—రాజేంద్రా! నే నెవ్వరైన నదియు నెఱిఁగి కార్యమేమి? జనసంచారములేని యీ శైలభూమి భాసిల్లు నీయిష్టకామేశపూజకే తెంచియున్నదాన నిక్కడను జనసంచారముండు భంగి యెఱిఁగితి. రాజేంద్రా! నీ విక్కడ కేలవచ్చితివి?

రుక్మా—కామినీ! నేను నేఁడు క్రొత్తగ వచ్చినవాఁడనుగాను. ఇప్పుడు బహుదినములనుండి ప్రతి యేఁడును సంవత్సరముల కొకసారి శివరాత్రినాఁ డీదేవునకు నయుత

ఘటాభిషేకమును జేయుచుండుటచే మొన్న శివరాత్రి యభిషేకమునకు శివదర్శన మున కేతెంచితి భామామణీ! నీవు దేవవనితె వేయగుదువు కాని యితరముకాదు. ఈ యెడకు దేవత లెవ్వరును వచ్చినవారి సందర్శించి యెుఱుఁగ అనుగ్రహించి చెప్పుమా నీ వెవ్వగవు ? ఏల యిక్కడకు వచ్చితివి ?

మోహి—రాజచంద్రా! నేను మోహిని యను పేరంబరఁగు నప్సరసను నేనును దేవ దర్శనమునకై—

రుక్మా—ఆహా! కాంతామణీ! నీవప్సరసవు కాకుండిన నొరులకు నిట్టి రూపవైభవ ముండునే? నీసందర్శనము లభించుటకు నెన్ని యజ్ఞములో యొనర్పవలయుఁగదా? నేనెంత ధన్యుఁడనైతిని రమణీ! మనమున నున్నమాట నిక్కముగా వచింతునా? నిన్ను జూచినప్పటినుండియు నెనలేని వ్యామోహము నాకుఁగలిగె. నీవనుగ్ర హింపకున్న నాజన్మమే నాకుపలదని నిస్పృహ జనింపఁగలదు. అనుగ్రహించి నీ యాశ్లేష సుఖము నాకు నొసంగుదువా ?

మోహి—(స్వగతము) ఒక్కింత వేడుక యొనర్చెద. (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఇదియా పురుషులమాట? ఎన్నఁడును జూడక యాకస్మికముగఁ జూచినంతనే మోహించుచున్న మోహించుటయే కాక మోహించితినని కొంకులేక వచించుచుఁ దారతమ్యము గణింపక యాతీరున సరసపు మాటలాడుట రాజధర్మమా ?

రుక్మా—రమణీ! నీయాన నిక్కముపచించెద నిన్ను మోహింపకుండుటకు నిన్ను దర్శించిన పురుషుల కెవ్వరికైన సాధ్యమగునా ? నిన్నుఁ జూచినప్పుడే నాకు దిగ్భ్రమముగలిగి పరవశతప్రాప్తించె.

సీ. చక్రవాకులమించు నవతురాదనిమించు
వలిగుబ్బచనుదోయి చెలువుచూచి
నిండుచందురుకాంతి నిరసించునల్లంత
మొలకనవ్వులముద్దుమోముచూచి
యింద్రనీలపురంగు నెరపునేయఁగడంగు
కుటిలకుంతలములకొమరుచూచి
మరుబాణములయేపు నెరపునేయఁగనొప్పు
నిడువాలుగన్నుల కడిమిచూచి

సీ. సోలపుమోమున నెలవంక భామలఁజూచి
ఇందఱుకొత్తుబింబాధరంబుచూచి
... గోలుమృదుహస్తములనుజూచి
... ఖండంగ నెంతటివాఁడనబల.

కీ వెన్నరి వని ... ర్వరి గృహిణివగుదువో యను సంశయము వొడమినందునఁ ... దొ(ట్రుపాటుగలిగె. నీవచ్చరవై యుండఁగూడదా యని మిక్కిలి ... చ్చరవేమై యుండుట నాభాగ్యమేకదా! పౌండరీకాది ... ఘోరయుద్ధమున మరణము జెందినవారికిని గాక నినుబోలు నప్పరల సహవాసము లభింపదనుట నేని యెఱుఁగుదును. అయినను మదనువాఁడి బాణములఁ ... యీప్రార్థన మొనరించెద, రమ్ము నన్ను ధన్యుఁ జేయుము. నాకుఁగల ఐశ్వర్యము నెల్ల నిప్పుడె నీకుగా భావించి నా కేలిక హానివి గమ్ము ...! నీవు ఇడసిన ...

చ. మొగలిపూసౌరభమ్మొదలమూఁకకు గంధపుగాలిరాకకున్
మకరందపతాకకును మామిడిమోకకుఁ జంద్రుకాకకున్
బికములపల్కకున్ సిరులఁ బేర్చినయామనిగుచ్చునికకున్
జకితమృగాక్షి యోర్వ నిఁకఁ జాలఁ గృపామతి నాదరింపుమా.

కుసుమ కోదండుఁడు మననీఁడు ఏదీ! నీమనోహరాలింగనమిమ్ము.

మోహి.—రాజేంద్రా! ఇట్లొనర్చుటవలన నీగౌరవమునకు హానికలుగదా? కన్నవారికై వీచి పలిచినంతనే కలియఁగల కామిని యంచు నన్నెంచితివా? ఊరకుండుము నాకుఁ గోపముగలుగు. నాదారిని బోనిమ్ము.

రుక్మా.—మారనారాచములఁదూలి కడగానని యాపదఁ బ్రాణములఁ ద్యజింపనున్న నన్ను నీయధరామృత పానమునఁజేసి రక్షించుటకంటె నీకింకొక దారిగలదా? కామినీ! నన్నుఁ దెగడకుము. ఆరగంటఁ జూడకుము నిన్నే నమ్మియున్నాను. నీకంటె నితర మెఱుఁగను. నాకుఁ గలవన్నియు నీకే యర్పించెద.

మోహి.—ధరణీధవా! నన్నిట్లు బాధపెట్టసాగితివి. దేవలోకమున విచ్చలవిడిగాఁ దిరుగాడుచు దేవేంద్రు ననుగ్రహమునకుఁ బాత్రులమైయున్న నన్నుఁ బోలిన యచ్చరలు భూమికేతెంచి నీ వెంత రాజవైనను నిన్నుఁబోలిన యొక్కరి వశమున మెలఁగుట దగునా? ... కోరికలు నై నన్ను విడువుము. నీకు శుభమగును. పోయివచ్చెద.

రుక్మా—తరుణీ జనావతంసమా! నీకిట్టి నిర్దయయుండునే? నీవనుగ్రహింపకున్నఁ బ్రాణములు వాయుగునని చెప్పుమాట యతిశయోక్తిగదు ఔపచారికముగాదు. వాయాన నిక్కము ఏల నన్ను నిరాదరణ మొనర్చి పోవనెంచెదవు

అనుబంధము 11.

నిన్ను నమ్మిన యొకప్రాణిని బ్రాణాపాయమువలనఁ దప్పించుటకు నింత యుపేక్షయా? నీ చరణములంటి వేఁడెదను నినుమానను

మోహి—ఆహా! రాజన్యా! ఇదియేమి నీయుపేక్ష. దేవవనితనైన నేను నీతో నెట్లు మెలఁగనేర్తు. అంతఃపురమున నెందఱో నీకుఁ దరుణులున్నవారే వారి కనుచర భావమున నేనెట్లుండనేర్తు ఇది కానిపని నీకుఁ దెలియదా? ఊరక దేవదర్శన మొనర్చి నీదారిఁబొమ్ము

రుక్మా—రమణీమణీ! నీవె నన్నింత కటాక్షించితివా! నాయనుతులఁ బుత్రుని నా సర్వస్వమును నీయాధీన మొనర్చువాఁడ. నీమాట జవదాటక మెలఁగువాఁడ

మోహి—రాజేంద్రా! మోహమునఁ గన్నుగానక కార్యసాధనమునకై యేమేమో వచియింపవచ్చుఁగాని యనియన్నియు జరుపుటకగునా? నీవపేక్షించినది క్షణిక సౌఖ్యము అది లభించినవెంటనే యభిలాషలన్నియుఁ గడమట్టఁబోవు తరువాత నొకవిధమగు మోహముండఁగలదా? ఏల తెలియనిభంగి మాటలాడెదవు అన్న మాటంతయు నీకు జరుపుటకు సాధ్యమగునా?

రుక్మా—కామినీ! నాసదుద్దేశము సంశయించిన మాటలాడి నీవు నాకెంతయుఁ దప్పొనర్చితివి. అదే! అంగన్న యిష్టకామేశు పాదపద్మములాన వచించెద. నీమాట నేజవదాటువాఁడఁగాను. ఏల నన్నింతి పరీక్షించెదవు? నను నీకృపకుఁ బాత్రునిగాఁ జేయుమా?

మోహి—ధరణీవరా! నీకెందఱో తరుణులుండురే? పుత్రుఁడును నున్నవాఁడని నీవాడిన మాటవలనఁ దెలిసె. నీదారలతోఁగల యనుభోగము చాలదా? చూచిన వారినెల్లను రూపులైన మాత్రమున నేయేమి? ఇటు కలయఁగోరుట ధర్మమా? ఈ యాచరణము నీభార్యలు సమ్మతింతురే? నీకుసుఖమా? నాకుసుఖమా? వదలుము నీకోరిక

రుక్మా—మోహినీ! నాభార్యలెల్ల నేఁగోరినవెంటనే నీకుఁ జరణదాసులుగా నుండుటకు నామోదింపఁ గలరు. నాపుత్రుఁడు నీపుత్రుఁడేయగుఁగదా? ఇంకేల నీవిషమ పరీక్ష! ఎట్లును నను గృతార్థుఁజేయక నీవుఁ దప్పదు. ఆపరమేశునాన వచించెదను. నిన్నుమాని వనితాంతరప్రసక్తి నే నిచ్ఛయింపను.

మోహి—పరమేశా! ఇష్టకామేశా! నినుదర్శించి పూజయొనరింప వచ్చియున్న నాకు నెట్టి తగులము ఘటించితివి?

రుక్మాం—వనితామణీ! ఇంకఁ గాలసింపకుము నన్ననుగ్రహింపుము పూర్ణాభిలాష వశమున వాంఛించిన నీకౌఁగిలి దయచేయుము.

మోహి—అయిన నీవు నన్ను విడువవు?

రుక్మాం—నిన్ను విడుచుటకా యింతసేపునుండి నేనిట్లు ప్రార్థించుట?

మోహి—రాజచంద్రా! అప్సరసలగు మాకు మానవసహవాసము నూతనము కాదు. అయిన నన్ను నీవుగారవించినన్నినాళ్లును వనితాంతర ప్రసక్తి నీవు మానెదవనియు నాయాజ్ఞ నీవుండఁగలవాఁడనియు నీవు నమ్మకమగు ప్రమాణమొసంగితివా నేను నీమాటకు సమ్మతింతును

రుక్మాం—(మోహిని చేతులుబట్టుకొని) రమణీ! నన్ను గృతార్థుఁజేసితివి. నను ధన్యుఁజేసితివి నీ వేరీతిఁ బ్రమాణముచేయుమన్నను జేయుదును నాపుత్రునాన వచించెదను అదే! ఆలయమునను న్న యిష్టకామేశునాన బాసఁజేయువాఁడ నీవు నన్ననుగ్రహించినన్నినాళ్లు పెఱవనితలఁ గాంక్షింప నీవేవిధిమాటచెప్పినను నించుకంతైన జవదాఁటక జరుపువాఁడ ఇంకనైనను నన్ను నమ్మితివా? నీయాలింగనము నేయార్జించితినని యెంచవచ్చునా? (ఆలింగనము చేసికొనఁబోవ)

మోహి—(తప్పించుకొని దూరముపోయి) నిలు మింత త్వరయేల? నీవు ప్రమాణవాక్యము నాయిష్టకామేశునొద్దనే వచియింపుము పిదప నూరికిఁబోయి నీవచనముల కన్నిటికి నామోదించితినని నీపట్టపుమహిషి యెవ్వరో యామెతోడను నీపుత్రవతియగు నీకాంతతోడను బలికింపుము పిదప నీయిష్టానువర్తనమున నేనుండుగాన

రుక్మాం—రమణీ! సమధిక వ్యామోహమునఁ దల్లడిల్లుచున్న నీ కేమి పరీక్ష చేసినను నెట్టి ప్రమాణము గోరినను సమ్మతించువాఁడనే అయిన మఱల నూరికిఁబోయి పుత్రవతియగు నాయగ్రమహిషి తోడను సమ్మతించినమాట పలికించునట్టు? నీయాలింగనమునకు నంతరాయము కల్పించితివే యిదెట్లు సహింతును

అనుబంధము 12.

మోహి—నీవు నన్ను జూచి చూడకముందే యింత మోహపుమాటలాడితివి నీ మోహము క్షణభంగురమగు నేమో యనుభీతిచె నీకింతవకాశమిచ్చితి. అదిగాక తత్కాలమున నుద్భవించిన యంధమోహమున నీవు నను జేపట్టుట నీమహిషి కయిష్టమైన నప్పుడు మానవుఁడవు నీకట్టి దుస్థితియు నెట్టి దుఃఖమును గలుగఁగలదో నీవెఱుఁగనేరవా? అది నీకు లేకుండఁజేయుటకును నీసమయము నభిలషించితి.

రుక్మాం—కానిమ్ము. నీయిచ్చచొప్పున నెఱవేర్చెద. ఎట్లును నీయిష్టానువర్తనమున మెలఁగనెంచియున్న నన్ను నీవెట్లేలుకొన్నను విహితమేకదా? పాదమురమ్ము స్వామి దర్శనమునకు. (లోనికిఁబోయి) మోహినీ! ఈశ్వరమేశు నెదుట ప్రమా[illegible] చేయుచున్న నీయకోరిక నిర్వహించెదను.

మోహి.—నాథా! నాకేమియుఁ బ్రమాణమువలదు నీమాటకంటె నిదియొక యెక్కు-
వయా? ఊరక నీమనసరయఁగోరి యడిగితిఁగాక నీవు మాటయిచ్చి యుండినఁజాలు.

రుక్మాం.—మనోహారిణీ! నీవెట్టి యుదార దయాగుణభూషణవు నిన్ను జేపట్టుట నాకెంత ధన్యత నీవు వలదన్న మానితిఁగాక నే నాడిన మాటకంటె నీయెడ నొనర్చు ప్రమాణము నాకెక్కువ యనుపించదు. చెప్పినది చెప్పియేయున్నాను. మనకింతి సమ్మదమావహింపఁ జేసిన యీయుమామనోహరు నిష్టకామేశు నుతింతము.

సీ. దంభోళిధరసతీ తాంబూలపేటీషు
దహనబింబాధరీస్తనభరేషు
శమనశుద్ధాంతయోషాఫాలభాగేషు
నిఋతినాధ్వీముఖనీరజేషు
కంధినాయకబాలికాకర్ణపత్రేషు
గంధవహాంగనాకచభరేషు
రాజరాజాంతఃపురస్త్రీకరాగ్రేషు
శరకంధరభామినీకటితటేషు

గీ. చంద్రశకలంతి హారంతిచందనంతి
విశదహాసంతి క్షీరంతివిచికిలంతి
దర్పణంతి దుకూలంతి తవయశాంసి
క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

సీ. కోటిమన్మథరూప హాటకాచలచాప
చటులబాహాటోప శరణుశరణు
శ్రుతిచతుష్టయఘోట శుభ్రగంగాజూట
జలజాసనకరోట శరణుశరణు
వ్యాఘ్రాసురధ్వంస వర్ణితమీమాంస
చంద్రఖండవతంస శరణుశరణు
భుజగేంద్రకేయూర భువనత్రయాధార
సద్భక్తమందార శరణుశరణు

గీ. సతతకరుణాఘనాపాంగ శరణు శరణు
సామజాసురమదభంగ శరణు శరణు
శైలకన్యామనస్సంగ శరణు శరణు
శరణువిశ్వేశశివలింగ శరణు శరణు.

మోహిని—(ముందటికివచ్చి స్వగతము) ఆహా! ఈరాజవరుపై నాకెంత మోహము జనించినది. ఈయనకుఁగల దైవభక్తియు స్తోత్రనైపుణ్యమును జూడఁ నవకాశము కలిగినంతనే నాయెడ మోహమెక్కడ తిరుగునో యను భీతి నాకు జనించుచున్నది. అట్లతఁడు ప్రీతి మాఁగలించిన నే నెట్లోర్వఁగలదానను. ఏమి చేయుదును (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఏమేమో దీర్ఘాలోచన చేయునట్లున్నావు

రుక్మాం—ఏమియులేదు. నావీనులకు చల్లఁగ నాథా! యని సంభోదించితివి కాని నీకాఁగిలి యైన నొక ముద్దయిన నాకీక మసలఁ జేసితివేయని చింతించుచుఁ దీఱని యభిలాష వశమున నిన్నడుగుదునా వలదాయని యోచించుకొను చుంటిని.

మోహి—కాఁగిలికి ముద్దునకు మాత్రము నాథా! నన్నింత యాచింపవలయునా! నీ వపేక్షించిన కార్యమెల్ల నేనును నొసర్పవలసిన దాననేగదా?

రుక్మాం—అట్లయిన నే ధన్యుఁడ కడుధన్యుఁడ. (అని యాలింగనముచేసి ముద్దిడును.)

(యవనికపడును)

-o-

చతుర్థాఙ్కము—ద్వితీయరంగము.

—————o—————

రుక్మాంగదునంతఃపురము.

[ప్రః కోమల-చంద్రకాంత (రుక్మాంగదుని భార్యలు)]

చంద్ర—కోమలా! ఇంక మనమెట్లు సహింపవలయును? ఎంత వేఁడికొన్నను రాజన్యుఁడు తిరుగువాఁడా? ఆ కాంతను మరులుగొని ఘోరప్రమాణ మొనర్చియున్నాఁడు దీనికేమి చేయుదము?

కోమల—చంద్రకాంతా! దీని నూరక యిల్లే పోవనిచ్చిన బ్రతికినన్నాళ్లు మనకు దుఃఖము గలదే! రాజునకు భోగినులెందఱో యుందురుగాక యెన్నఁడైనను నితరుఁ గలియఁగూడదని ప్రమాణము చేయించుకొనునే? దేవతలలోని వెలయాలగు నా కామిని కిట్టి సాహస మొదవెఁగాక.

చంద్ర—కోమలా! మనమిప్పుడు మనోదార్ఢ్యముఁ జూపకున్న మనకార్యమంతయుఁ జెడిపోవు మనమెల్ల విజృంభించిన మమ్ము మాత్రము మీఱఁగలవాఁడా యీ రాజేంద్రుఁడు? తుదకా మోహినియే భీతిఁజెంది కళవళించి పరువెత్తునట్లు చేయఁజాలమా?

కోమల—చంద్రకాంతా! మనమెల్ల నీరాజేంద్రు నగ్రమహిషియగు సంధ్యావళిని మున్నిడుకొని ప్రయత్న మొనర్చితిమా కార్యసాధనము కాఁగలదు ఆయమ యేమిచెప్పునో యరయుదము, అదే యీ యంతఃపురమున నర్యోడనే యా యమ కనుపించుచున్నది. పోయి విచారింతమురమ్ము. (అని యిరువురును రంగము ముందటికి వచ్చెదరు)

[ప్రః సంధ్యావళి.]

చంద్ర } కోమ } అక్కా! సేవించెదము (నమస్కరింతురు)

సంధ్యా—(వారినిరువురిని నాలింగనముఁ జేసికొని) చెల్లియలారా! సుఖమున్నారా?

కోమల—అక్కా! ఎట్లు సుఖము జనింపఁగలదు?

సంధ్యా—ఏల యిట్లాడెదరు?

చంద్ర—అక్కా! ఏమియు వినలేదా? మననాథుఁడు నీయొద్ద కింకనురాలేదా? వృత్తాంత మేమియు వినలేదా?

సంధ్యా—ఏమి! ఏమి? నాథుని కేమైన నాపదగలిగెనా? సుఖముగ నున్నాఁడని యింతకుముందు వింటినే!

చంద్ర—అక్కా! అట్లయిన నీవెఱుఁగవు, సవిస్తరముగా వివరించెద, మననాథుఁ డిష్ట కామేశు సేవకుఁబోయియున్న కాలమున మోహినియను నప్సరను దిలకించెనఁట మోహించెనఁట. అప్పాఁగ తిన్నమానిన వనితాంతర ప్రసంగము విభునకుఁ గలుగ రాదనియుఁ, దనమాట నెన్నఁడును జవదాఁటరాదనియు, విభునితోఁ బ్రమాణ మొనరింపించి, తన పాణిగ్రహణమునకు నీవు ముఖ్యము సమ్మతింప వలయుననియు, నీసమ్మతి వడసిన పిదపనే పాణిగ్రహణము గావింపవలయుననియు నింతసర్థము జరిపియున్నది. మా ప్రమాణములు మా భాగ్యమంతయు నిప్పుడు నీచేనున్నది. నీవు మాత్రము సమ్మతింపకపోతివా యా మోహిని చప్పనిముఖమున వచ్చినదారి వట్టుకొని యూరేగిపోవఁగలదు దృఢమానసమున నీవీ కార్య మొనర్పవలయునని నీ చరణములపైఁ బడి వేఁడువారము. (ఇరువురు నమస్కరింతురు).

సంధ్యా—ఎవ్వరు చెప్పిరి మీకింత వృత్తాంతము ?

చంద్ర—ఒకరని చెప్పవలెనా ? ఊరంతయు నీ గజిబిజి నిండినది. నా దాసివలన నీ వృత్తాంతమంతయు నే నెఱిఁగితి

సంధ్యా—నిక్కమే యుండవచ్చు మననాథుఁడూరికి మఱలివచ్చి రెండుదినములు కావచ్చినను, దన శుభదర్శనము నాకొసఁగ కున్నాఁడు బాలుని ధర్మాంగదు మాత్ర మింతకుముందుఁ బిలిపించుకొనియుండె. ఆబాలుఁడును నాయనగారితోఁ జెప్పఁ గూడని చక్కదనముగల యొకకాంత వచ్చియున్నదనియు నాయమ నాకుఁ బినతల్లియని చెప్పిరనియు నాతోఁ జెప్పె నాయొద్దకు సంకోచము తోడనే రాకున్నాఁడని యిప్పుడు తోఁచుచున్నది

చంద్ర—అక్కా! చెప్పితిమే అంతయు నీచేతనున్నది నేఁడో-రేపో నాథుఁడు నీసమ్మతి యడుగ రావచ్చును నీవుమాత్రమీయకుండుము.

సంధ్యా—చెలులారా! మీకేమజ్ఞాన మిట్టిమాటలాడెదరు? నాథుఁ డపేక్షించిన కోరిక జరుపుటకంటె సతికింకొక్క పనిగలదా? అతఁడాజ్ఞయిడిన భంగి జరుప కున్న నది పాతివ్రత్యమునకే భంగము గలిగింపఁగదా? యోచింపుఁడు మీరు చెప్పి నట్లొనర్చుట కానిపని. అవశ్యము నా సమ్మతి యొసఁగెద.

కోమల—అయ్యో! సోదరీ! ఎవతెయేకాని తాను విభునకు మెచ్చులాఁడియైనఁ గావలసిన సొమ్ములు, వేఱభిలావములన్నియుఁ గలిగించుకొన వచ్చుఁగాని విభుని శరీరమునకుఁదన కంటె హెచ్చగు స్వాతంత్ర్యము గల యతని భార్యల యొద్దకుఁ బోవరాదని ప్రమాణము చేయించుకొనునే. అదియొక్క సతియా ? దానియొడఁ గృపఁజూపవచ్చునా?

పతివ్రతయగు భామిని యిట్టి ఘోర ప్రమాణముఁ గోరునేని కిన్నవారిఁ గలయు వేశ్య యగుటచేఁగదా! అదింత సాహసమున కుద్యమించినది

సంధ్యా—చెలులారా! మీరెల్లఁ దప్పుకి పొరవడితిరి మన నాథుని మోహము నాకర్షించెనేయని యా కాంత యెడఁగలిగిన యీర్ష్యచే నిట్లాడెదరుగాక యొక్కించుక యుక్తాయుక్తములఁ బరిశీలించితిరా మీకుఁ బశ్చాత్తాపబుద్ధి కలుగకపోదు. ఆ తన్వి ప్రమాణము కోరినది యెట్లుండినను మననాథుఁడు ప్రమాణము నిచ్చినదిగదా ముఖ్యము నాసమ్మతి యిప్పించెదనని విభుఁ డెంతగో ప్రీతితో నిచ్చినమాట తప్పఁజేయ నగునా? నాపై నెంత ప్రీతియో నాయెడ నెంత విశ్వాసమో యుండకున్న నాథుఁ డామాటఁ జెప్పియుండునా? ఆ విశ్వాసమునకు నేనై భంగము దెచ్చుకొందునా? అది యటుండనిండు ఏవేళయందుఁగాని యెట్టికార్యము పట్లఁగాని నాథుఁ డేమభిలషించినను నామాట నడపుట పతివ్రతయగు మానినికిఁ దీఱరానిపని. అందునకుఁ దప్పి పాతివ్రత్యమునకు భంగముఁ దెచ్చుకొందునా? నాచేతఁగాదు. నా పరిహారణమునకు నే నవశ్యము సమ్మతించెద మీరింకొండాడకుఁడు.

కోమల—అక్కా! నీ కేమో మాటలాడెదవుగాని, విశ్వాస భంగము గాని పాతివ్రత్య భంగము గాని దీనివలన నెట్లు సిద్ధించును? నీవు సమ్మతిమాట యిచ్చుటకును నీయకుండుటకును స్వాతంత్ర్యము నీకు లేదా? అట్టిచో నేను సమ్మతింపనని చెప్పిన, నేమాత్రమును దోషము గలుగదు. నాథునిమాట జరుపలేకపోయిన దోషము సిద్ధించునని నీవాడ నెంచితివా? కానిమ్ము ఆదోషము నీవు సమ్మతించుటవలన రాఁగల ఫలముతోఁ దులదూఁగఁజేయుము ఏది యెక్కువగునో? ఆ ఫలము మహాఘోరము. నీయంతకు నీపై పతివియోగము ఘటించుకొని యంగలార్చుటొకటి అట్టి వియోగము లభింప నున్నప్పుడు పతియుండియు లేనివాఁడే యగుఁగదా? అది వైధవ్యమున కంటె నికృష్ట స్థితియని నేనెంచెద. అది యటుండ నీతోఁగూడ నాకు యువతుల కంతయు వియోగము ఘటిల్లఁజేయుఫలము నీ వరయలేవైతివే? ఈ దుర్విధి యెక్కువగునా? ద్రోహకాంతచే నొక్క వేశ్య యుపదేశించిన మాటపై యుక్తాయుక్తములరయక తత్పాణిగ్రహణ దుష్కార్యమునకు నీసమ్మతి యడుగవచ్చి నప్పుడు వలదనుటవలనఁ గలిగెడు దోషమెక్కువగునా? అయ్యో! ఇంతరయలేవే? అనుగ్రహించి మామాట పాటింపుము

సంధ్యా—తరుణీమణులారా! మఱియొకమాట మీరే యోచించుకొనుఁడు పాతివ్రత్యమట్లుండుఁగాక యామోహినిపై నెంతయో తీఱరాని యభిలాష లేకున్న మననాథుఁ డట్టి ప్రమాణముఁ జేసియుండునా? నే సమ్మతి యొసంగని కారణమున నయ్యభిలాష తీఱకున్న నతని మనసెంత నొచ్చునో? అతనికట్టి యాపద గలుగనో? అది

కొంతైనను నీకించుక కలుగదుగదా? నాథుని కెట్టియాపద గలిగెనని మనకెవ్వరికి గాని తెలియదుగదా?

అనుబంధము 14.

కోమల—అక్కా! నీవూరక లేనిభీతి తెచ్చిపెట్టుకొనియెదవు నీవిట్టి సమయ దోషమున నెన్నడు పుట్టియుండ, నప్పటికి కేదో ప్రమాద మొసంగెగాని యా మోహినిని లభింపక పోయిన మనవిభుని కెట్టి యాపదలైన రాఁ గారణములేమి? అది వెడలి పోయినందువలనే గ్రుక్కెడ వేళలేక రెండు దినములు కొంచెము మనోవిచారము కలుగవచ్చు నని యెంచుచున్నను సరికాలమునకే యదియు నున్నదో మఱచిపోగలఁడు. ఇట్టిపనికి సాహసించి సామాన్య వేశ్య లభింపకపోయి నంతనే శోకము మునిఁగినట్లెంచు మనావి

సంధ్యా—అక్కలారా! మీరించుక యోచించుకొనుఁడు. ఆమోహిని సామాన్య వేశ్య యంటిరి ఎంతపనికైన సాహసింపఁగలది యంటిరి ఒకవేళ నాథుని మాటకు నేసమ్మతింపకున్నఁ గాని తన మనసుత్రిప్పి తన పాణిగ్రహణమునకు నా సమ్మతి లేకున్నను నొప్పికొని, విభుని జెట్టపట్టుటకభ్యంతర మేమైన నున్నదా? అప్పుడు నే నెట్టిదాన నగుదును? విభునిమాట త్రోసివేయుటగాక విభుని మనసున వంత జనించు కార్య మొనర్చినదగుటగాక యింకెన్నఁడును విభుని ప్రేమవడయుట కర్హత లేని దాననగుదు. ఆమోహిని నామనసరయఁగోరి నాసమ్మతియను నెపము గల్పించి యుండినను గల్పించి యుండవచ్చుఁగదా? దానికి నేనైన చెడుతినను. దెబ్బకొందునాని? మన నాథుఁ డొకవేళ నేకారణము లేకయే మమ్ముఁ గన్నెత్తి చూడక నిరాదరణ మొనర్చిన మన మేమొనర్పఁగలవారము? నే సమ్మతి యీకున్నఁ గారణము లేని నిరాదరణమునకుఁ గారణ మొకటి కల్పించి యిచ్చినట్లగు. సమ్మతి యిచ్చిన పిదప నెప్పుడైన నామోహినికే యనుగ్రహము గలిగి మఱల మనవిభుఁడు మమ్మాదరించుటకు నాస్పదము కలుగవచ్చును. కాని సమ్మతి యివ్వకున్న నామోహిని కరుణించినను విభుని యనుగ్రహము వడయుట దుస్తరము. తరుణీమణులారా! యోచించుకొనుఁడి. యూరక సమ్మతించుటకు నెన్నియో కారణములు కనపడుచున్నవి. చూచితిరా! నాథుఁ డిప్పటికి వచ్చి రెండుదినములయ్యెండియు నాసమ్మతి వడయుటకైన, నన్నుఁ జూడరాకున్నాఁడు. ఆమాట డుగుటకుఁ గొంకి కర్తవ్యములేక యోచించుచున్నట్లున్నది. నాథునికెట్టి తొందరపాటు కలిగించుట నాకుఁ బాడియా? కాగితము లేఖినియుఁ నిండు (అని యక్కడనున్న కాగితమును లేఖినియు గ్రహించి జాబు వ్రాయును).

కోమల—అక్కా! ఏమి జాబువ్రాసితివి?

సంధ్యా—(జాబు చదువును).

"సీ. అనఘశ్రీరుక్మాంగదావనీశ్వరులకుఁ
దమముఖ్యదాసిసంధ్యావళిసతి
చరణంబులకు మ్రొక్కి సలుపువిజ్ఞప్తులు
ప్రాణేశమీరువింధ్యాద్రిసీమ
మోహినీకాంతను మోహించుటయు నామె
వనితాంతరాసక్తి వదలుమనియు
దీనికినాసమ్మతినిబొందుమనియుఁ బ్ర
మాణంబుగైకొన్నమాటవింటి

గీ. సంతసంబునిండెఁ జాలగౌరవమయ్యె
మీకుమదినిఁ బ్రీతిమీఱనిదియె
లిఖితమూలమన్నలీలనాసమ్మతిఁ
బంపియున్నదానఁ బ్రాణనాథ.

నాధా! ఇష్టకామేశు సన్నిధి నప్సరస్త్రరుణియగు మోహినీ కాంతకును నీకును గలిగిన సమయ నియమములెల్ల వింటిని. ఆకాంత నిన్నుఁ జేపట్టుటకు నాసమ్మతియొక్క నియమముగాఁ గోరి యున్నదని వింటి, ఈ యాచరణము నాకెంతయు గౌరవము గలిగించు నందులకు సంతసించుచు నీవడుగుటకు ముందే నాసమ్మతి యనఁగా నా మోహినీ కాంతఁ దప్ప నీ యితరకాంతలతో సంసర్గ మొనరింపకుం డుటకు నే నొప్పుకొందునను సమ్మతి నోటచెప్పుటకంటె వ్రాత మూలమున వచించుటయే యొప్పునని యీకమ్మ వ్రాసియున్నదాన.

నిరతము నిన్ను దైవముగా భజించు,
సంధ్యావళి."

చంద్రకాంతా! ఈకమ్మ యీక్షణమున నెవ్వరితోడనైన మన నాథుని యొద్దకుఁ బంపుము.

చంద్ర—అక్కా! కొంచెము యోచించుకొనుము.

సంధ్యా—అటులైన నే నెవ్వరితోడనైనఁ బంపెదను.

చంద్ర—లోపలికిపదము ఇల్లెమ్ము (జాబుతీసుకొని లోనికిఁబోవును)

కోకిల—అక్కా! నీవూహించినది యుక్తముగనియే విశాలలోచన మొగర్చిన నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఇంకే కారణము కాకుండినను నీవు వచించిన శుద్ధ కారణము కలదు కదా యదియేమన్న మోహిని అగువాత నీసమ్మతి కలదని చెప్పఁగల కారణము అది మిక్కిలి సమర్థమైనదని నాకుఁ దోఁచుచున్నది

సంధ్యా—అంతకంటె ముఖ్యకారణము నాథునాజ్ఞ జరుపుటయే చెలియా! పాతివ్రత్య ధర్మాచరణమున నెంతమేలు కలదు సావిత్రిదేవి తన పాతివ్రత్య ప్రభావమున మృతపతిని బ్రతికించుకొనియె. ఇంక నంతకంటే నెక్కుడగు కార్యముకలదా ?

[పునః ప్రవేశము: చంద్రకాంత]

సంధ్యా—పంపితివా సఖియా! యాజాబును ?

చంద్ర—అప్పుడే పంపితిని నాథుఁడిందువచ్చునేమో యని నిరీక్షించుచు నింతవఱకు మసలితి

సంధ్యా—నాథుఁడిందేల వచ్చుననుకొంటివి ?

చంద్ర—వింధ్య ప్రాంతమునుండి మఱలివచ్చినపిదప నిన్నుఁ జూచుటకును, నీసన్నిధి వదయుటకును మొగములేక యింతవఱకు దిక్కుతోఁచక సంకోచించు నాతనికి నీవాజాబు పంపుట తూగియాడు వానికిఁ బలుపు వేసియిచ్చినట్లయ్యెఁగదా కాబట్టి పరుగెత్తివచ్చు ననుకొనుచుంటిని.

[ప్ర: మోహిని (వెలుపటి ప్రక్కన జాబుచేపట్టి).]

మోహిని—(స్వగతము) ఆహా! ఇదియేమి ఋణానుబంధము. నాకృత్రిమ మోహమంతయు యథార్థ మోహమై పరిణమించె రుక్మాంగదు పట్టమహిషి సమ్మతిగోరియుంటిఁగదా ? అది యడుగుమనుటకే నాకు నోరెగయకుండె ? నేనడిగివచ్చెదనని యా రాజేంద్రుఁడు పలుమాఱు చెప్పినను, నామె యొప్పదనియు నప్పుడు శంకరు సన్నిధానమున నొనర్చిన ప్రమాణమునకు భంగముకలిగిన నే నెక్కడ నతని మానిపోవలసి వచ్చునోయను భీతిచే నామనోహరు మంగళాంగ దర్శనమైన నిరంతరము నొనర్చుచుందునని వలదని యూఁపుచు వచ్చితి. ఇప్పుడట్లడుగుటకుముందే సంధ్యావళీదేవి యీజాబు పంపవలయునన్న నెంత మహోదారగుణము ? ఎంత పారమార్థికము ? ఎంత పరోపకార పరత ? ఎంత యాత్మతిరస్కారము ? ఇట్టి మహోదారతిలకను దర్శించుకొననే వలయుఁగదా ?

(లోపలివైపుఁజూచి)

ఏమంటిదాసీ! అక్కడనే కూర్చుండియున్నారా? ఈముప్వురిలో సంధ్యావళి యెవరు? ఓసహో! అమధ్యయున్న యామెయా? మోముచూచిననే మహత్వము తెలియుఁగదా? (సమీపించి) సంధ్యావళిదేవి!

సంధ్యా—(స్వ) ఆహా! ఎవ్వరీ తరుణీమణి చూడ్కికి మిఱుమిట్లు గొలుపు తేజముఁ గలిగియున్నదే? ఈమె మానవవనిత యగునా? దేవవనితయగునా?

మోహి—అమ్మా! ఈజాబే నీమహోదారగుణమంతయు నాకుఁజాటిచెప్పె. మీనాథుఁడు నాయొద్దనుండిన కాలమున మీదాసి తెచ్చియిచ్చె అతఁడు నాచేతికిచ్చె చదివితి. నీపరోపకారపారీణత నెఱిఁగితి నిన్ను దర్శింపుకొను కుతూహలము వొడమి నాథుని యనుమతివడసి యేతెంచితి నే మోహిని యను నచ్చరఁ జేడియను.

సంధ్యా—(శీఘ్రముగలేచి) అమ్మా! మోహినీదేవీ! నానాథునికి నంతనురాగము గలిగించిన నీవు నాకెంతయుఁ బూజనీయవు అమ్మా! నీవీయెడకు రావలసియుండెనా? ఒక మాట చెప్పియంపియుండిన నే వచ్చియుందునే? నీయనుగ్రహ విశేషము మమ్మును మా నాథుని భాగ్యరాశిముంచె దేవతలకైన భజనీయవైయున్న యప్సరస్తరుణివగు నీవు నాథునిజెట్టపట్ట నలయునన్న, నతని భాగ్యవిశేషమే కాదా? ఇంక నీయట్టి దుర్లభ్యకాంతామణితో మాకెల్లరకు సపత్నీత్వము చెకూఱవలయునన్న మాభాగ్యమెంతిసవచ్చును! కూర్చుండుము

మోహి—(కూర్చుండి) అమ్మా! నిన్ను దర్శించుట నాకు భాగ్యోదయమే. నీవు వ్రాసినకమ్మ చూచినవెంటనే, నీయెడ నాకింతింతనరాని భక్తి పొడమె. నాతప్పులున్న క్షమింపుము వింధ్యప్రాంతమున నున్న నిట్టకామేశు భజించువేళ నీనాథుని సందర్శనము నాకు లభించె ఎనలేని మోహాబ్ధి మునిఁగితి. ఊరక చెట్టపట్టిక వనితాంతర ప్రసక్తి మానుటయే కాక యటుమానుటకు నీసమ్మతివడయుటయొకసమయముగా నభిలషించి ప్రమాణము గైకొంటిని ఒకయెడ మోహాతిరేకమును మఱియొకయెడ నీవు సమ్మతింపకున్నఁ బ్రమాణభంగమును నిష్టార్థభంగమును నగునని భీతియు బాధింపఁ దొడఁగు కాలమున నీకమ్మఁ బంపి పుణ్యము గట్టుకొంటివి. ఒక సమ్మతి యిచ్చితివి గదా? ఇంకొకసమ్మతి సమక్షమున నిను వేఁడుటకై నేనువచ్చితి అదియేమన్న—

సంధ్యా—అమ్మా! సమ్మతియని నీవనకుము నీయాజ యేమైనను నెఱవేర్చెదను. నీ వడుగుటకుముందే యది యెట్టిదయినను నాయంగీకారమున్నదని నమ్ముము.

మోహి—అట్లయిన ధన్యనైతి. నాప్రార్థన వచించెదను. స్వామి సన్నిధిఁ బ్రమాణ మొనర్చియున్నందున నీసమ్మతివడయక నాథుని పాణివట్టుటకు శక్యము కాకుండెఁ గాక యది నెఱవేర్చినపిదప నాకూరిమి సమయము నే మాటుటకు నాకుఁబూర్ణస్వాతంత్ర్యము గలదుగదా? కావున నే దండనుండువఱకు వనితాంతర ప్రసక్తి మాన

వలయునన్న సమయము నేనై వదలుకొనెన. నన్ను మీలోఁ జేరినదానిఁగాఁ దలంచి మన యందఱి యెడ నేకరీతిగా మననాథుఁడు వర్తించుటకు నీసమ్మతి కావలయునని ప్రార్థించుదాన.

కోమ } (మోహినికి నమస్కరించి) అమ్మా! మోహినీదేవీ! నీవు మాతల్లివి మమ్ము
చంద్ర } నానంద పయోరాశి ముంచితివి

సంధ్యా—కాంతాలలామా! నీకెంత మహోదారగుణము! మాయెడ నక్కటికము కలిగి ప్రమాణముసైన మఱలించి యింతనుగ్రహింతువే! ఎంతటి ధీరగుణము! మమ్ము నీ చెల్లెండ్రఁగా దాసులఁగా నేలిన నదియేమాకుఁ బరమార్థము

అనుబంధము 15.

(యవనిక దిగజారును.)

—o—

చతుర్థాంకము-తృతీయరంగము.

ఉద్యానవనము.

[ప్ర మోహిని-రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—అలివేణీ! చూడు మప్పుడే సాయంకాల మగుచువచ్చె. ఆచక్రవాక దంపతులకు లభింపనున్న వియోగమునకై యవి యప్పుడే తపించునటులున్నది.

మోహి—నాథా! ఇప్పుడు వచ్చినట్లున్న దే మనమీ యుద్యానవనమునకు; మధ్యాహ్నమున వచ్చితిమి అప్పుడే సాయంకాలమయ్యెనా?

రుక్మా—మోహానుబంధమున్నందునమనకుఁ బొద్దే తెలియదయ్యె. ఈపొద్దుచేత మన మోహము మఱెంతయు గ్రుడ్డివారిగా నొనర్చినది?

మోహి—అటుగాదు మన మొక్కయాట యాడితిమిగదా? దానివలనఁ బొద్దు తోఁచకపోయినది,

(లోపల భేరీధ్వని)

నాథా! ఏమి భేరి మ్రోయుచున్నది? ఇదేమి రణభేరియా?

రుక్మా—కామినీ! ఇఁక మూఁడు దినములు నన్ను విడువుము ఈదినము దశమి సాయంకాలమైనది గనుక రేపే కాదశీ వ్రత నియమమును బాటించుచున్నారు ఇప్పటినుండి విష్ణుధ్యాన మొనర్పవలయు రాత్రి భోజనము లేదు. రేపంతయు నుపవాసము రాత్రి జాగరము మఱునాఁడు సూర్యోదయమునకే పారణ. పగలంతయు నిద్ర లేకుండ నుండవలయు మఱల రాత్రిభోజనము వర్జింపవలయు. ఈ మూఁడు రాత్రులును నీవియోగము నాకెంత చింత ఘటిల్లఁజేసినను హరివాసర వ్రత నిష్ఠ మానని నాకు విధిలేదు ఇప్పటికిదియే కడముద్దుగా నుండుఁగాక (అని యాలింగనము చేసికొని ముద్దిడఁబోవ)

మోహి—(దూరముపోయి) నాథా! ఇదియేమి పిడుగు పాటు తెచ్చితివి ఇట్టివ్రత మెందైనఁగలదా? నీవేమో సులభముగ మూఁడుదినములంటివి. అవినాకు మూఁడు యుగము లౌట విచారింపవైతివే? సర్వసుఖము లనుభవింప నాస్పదము గలిగించునట్టి వయసున్న కాలమున నిదియే మేకాదశి? విడువుము. ముసలితనము వచ్చినప్పు డేకాదశి నియమము లన్నియు నింక రెండునాళ్లెక్కువగా నుపవాసము నుండిరైన నడిపింతువఁట? ఇప్పుడేటికి వదలుము. నాకాఁగిటికిరమ్ము.

రుక్మా—మోహినీ! నేనెట్టి మాటకైనఁ దాళుదుఁగాక, యీవ్రతమును మాత్రము నీవు చులుకనగ మాటలాడితివా నేనోర్వను

మోహి—ఇదియా నీసరసము? సుఖరీతి దేవలోకమున మెలఁగుచున్న నాకు లేని యాశలు గల్పించి, లెక్కలేని ప్రమాణములుచేసి యిటు కొనివచ్చినది నీవేకాదశీ వ్రతమొనర్చి నీ శరీరము శుష్కింపఁ జేసికొని నామోహము శుష్కింపఁ జేయుటకా? ఇది నేనుమాత్ర మెట్లోర్తును? నాథా! ఏల యీ భ్రాంతి? వదలుము అలపూఁ బాన్పుపై వినోదక్రీడల మెలఁగుదము రమ్ము

రుక్మా—మోహినీ! ఇంకొండనకుము. ఇది నాచేతఁ గానిపని.

మోహి—రాజేంద్రా! నామాట లించుకైన జవదాఁటనని నాచెట్టపట్టితివే? ప్రమాణ మొనర్చితివే? పురుషులయొక్క మాటనిలుకడ నిప్పుడుగదా నాకుఁ దెలిసినది? ఘోరప్రమాణ మొనర్చి పదిదినములైనఁ గాలేదే?

రుక్మా—మనోహారిణీ! నీచరణములపైఁబడి వేఁడికొందు నన్ను మసలింపకుమా? నీమాట యెట్టిదైన నొనర్తునని ప్రమాణ మొనర్చినది నిక్కమే. ఆ ప్రమాణమునకై నా ప్రాణమైన నాకంటె నెక్కువగు నేపదార్థమైన నొసంగెదఁగాని యీ యేకాదశీ వ్రతము మాత్ర ముజ్జగింపను. అనుగ్రహించి యీ యుద్దేశము మానుమా?

మోహి—నాథా! ఒక పనికిరాని యేకాదశినాఁ డుపవాసముచేసి సగము చచ్చుట మానుమని వేఁడి నందులకు నీప్రాణమే యొసఁగెద నంటివి. ప్రమాణమైనఁ దప్పెద నంటివి?

లయగ్రాహి.

ఆలయమునందుఁగల బోలురు కుటుంబినియు
జాలిఁబడుచుండఁ జని శైలగుహలందు౯
బేలవలెనుండియుఁ గపాలముగళాసమును
గేలనొకదండమును వ్రేలితుదదర్భల్
పోలధరియించి మృగజాలములఁగూడిఫల
మూలములుపర్ణములు గాలిభుజియింప౯
జాల్గిచరియించు మునిలీల నుపవాసముల
నేలమదిఁగోరెదు నృపాలకులచంద్రా.

ఇంత న్యాయ మెందైనఁగలదా? విడువరాని ప్రాణమే విడుచుట కొప్పవాఁడ వింక నన్నవలీలగా విడువఁగలవుగదా? ఇంక నే నేల యిందుండవలయు

రుక్మా—(కోపమున) తరుణీ! అప్పుడే చీఁకటిపడియె నేను హరిభజన మొనర్ప వలయు ఇంకఁజాలు నీ మోహప్రసంగము, ఇంత యజ్ఞానమా? భగవద్విషయమున భక్తిగలవారి నెట్లయిన నింకింత భక్తి వెలయునట్లు చేయుటమాని చెడుమార్గమునకుఁ ద్రిప్పఁజూచుట పాడియా? ఇంక నూరకుండుము. నీమాట జవదాఁటువాఁడఁగానని నేనొనర్చిన ప్రతిజ్ఞ కర్థమిదికాదు.

మోహి—(స్వగతము) ఆహా! నేఁ గడుదూరము పోవనిచ్చితి ఈవిభునెడ నాకుఁ గల మోహ మగ్గలముగదా? ఎట్లు మానిపోవఁజాలుదు? (లేవఁబోవ).

రుక్మా—ఏమి లేచెదవు? (చేయిపట్టి నిలిపి) నీవును నాతోఁగూడ నేకాదశీ వ్రతము నాచరింపుమా సి పోయి స్నానమొనర్చిరమ్ము భగవద్ధ్యాన మొనర్తము.

(యవనికపడును.)

—:చతుర్థాంకము సమాప్తము.—

-O:-

శ్రీ

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

0 --

పఞ్చమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

పర్వతసానుదేశము.

[ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-తిలోత్తమ]

రంభ—చెలులారా! కొంచమైనను దాక్షిణ్యముచూపక మనము బుద్ధిచెప్పవలయు.

ఊర్వశి—రానిమ్ము దానిఁబట్టిన దయ్యము నేవిడిపించెదను.

[ప్ర. మోహినిని బిలిచికొని వరూధిని.]

వరూ—అక్కలారా! ఇదిగో యీ మోహినిని బిలిచికొనివచ్చియున్నాను. రుక్మాంగదు నిద్రవుచ్చి వచ్చియున్నది

(మోహిని యందఱకిని నమస్కరించును)

ఊర్వశి—చాలును నిలుపుము నీనమస్కారముల నీ విక్కడినుండిపోయి యెన్నిదినము లైనది చెప్పుముసి అక్లీల తిలవంచుకొని యున్నావుసి ఏలపలుకకున్నావు?

రంభ—ఏమే మోహినీ! సిగ్గులేదా? చెప్పుము మూఁడునెలలు కాలేదా?

మేనక—ఇంకనైన రుక్మాంగదుని పొందు తృప్తియైనా-లేదా?

తిలో—అక్కడ నెవ్వరు విటులు దొరకక యిక్కడకుఁ బరుగెత్తివచ్చితివాసి లేక నీ ముద్దుమోము చూచి నీపనియంతియు నేనే చేయుచు నీకు సెలవిచ్చితినా?

రంభ—కాదే మోహినీ! నీతలదన్నిన వాండ్రెందఱోయుండఁ బదిదినమ్ముల లోపల రుక్మాంగదు వ్రతము చెఱచు యుక్తిశాలిను లెందఱోయుండ నేనే నీ కార్యము చేయుదునని ముందుఁబడి వచ్చితివే ఇంతులకా?

మేనక—దేవేంద్ర భోగముకంటె-సోమవంశరాజుల భోగముకంటె-యుద్ధహత వీరుల భోగముకంటె రుక్మాంగదు భోగము నీకంత మెచ్చునదియా?

ఊర్వశి—దానితో నేమిమాటలే? మొద్దుముండ. వాదము రండు. దీని బిలుచుకొని

పోయి దేవేంద్రునకుఁ జెప్పి యిదివఱకొసఁగిన యపరాధమునకుఁ గొన్నినాళ్లు యాతనల కొప్పఁజెప్పుదము

మోహి—అక్కలారా! నను క్షమింపుఁడు. నిక్కముగా నాకు బుద్ధిమాంద్యము గలిగెను ఇంక మసలను ఇదే యీ మూఁడు దినములలోనే యేకాదశి గాఁగలదు. ఎట్లయినను కార్యసాధనము గలిగించుకొని వచ్చెద నన్ను మన్నించి విడిచిపొండు

ఊర్వశి—ఇంక నీమాటలపై మాకు నమ్మకము గలుగఁగలదా? ఆ రుక్మాంగదుఁ జూచిన వెంటనే నీ కెదలేచి అంగలార్పఁగలవు నీకుఁ దగినది యమలోకమే ? నీ వొనరింప నున్న కార్యమునకు వేఱొకరిని నియమింతుమఁట లెమ్ము కొన్నినాళ్లు నీవు యమలోకమునందుండి వచ్చిన నీభోగాపేక్ష శాంతమగును.

మోహి—మీకు నమస్కరించి వేఁడికొందును నామాటపైనఁ జూడుఁడు ఇన్నినాళ్లనుండి నే మసలిన నేరము మెప్పుకొందును ఇంక మూఁడు నాళ్లుకదా! నే గడువు గోరుట ? అనుగ్రహించి నాకొసంగుఁడు

మేనక—ఊర్వశీ! ఏమో మిక్కిలి చెప్పుకొనుచున్నది ఈమూఁడు దినములు గడువు నిత్తము మోహినీ! ఈసారిమాత్రము నీవు కార్యసాధనము గావింపక కాలహరణము చూపితివా నిన్ను యమయాతనలకు నప్పగించుట యట్లుండఁగా మేమందఱము గలసి నీకొసంగఁగల యవమానమును బాధలును నీ వూహించుకొనఁజాలవు

రంభ—రంభకుండ మేమందఱము జీవ వైకుంఠోత్సవమునఁ దనపని సహితము చేసి, బాధపడుచుండఁగా సిగ్గులేక తానొక మానవుని ప్రక్కనఁ బరుండి యానందపడుచున్నది. దీని కేటికింత? ఈ మూఁడు దినములు విడిచిన సాధింపఁగలదనుకొంటివా? చెప్పినఁగొట్టక బిలుచుకొని పోవుదము మావరూధినిని రుక్మాంగద జయమునకై పంపుదము.

తిలో—(మోహినినిఁ గాలఁదన్ని) అవును. దీనిం గృపఁజూడరాదు గడు వేమి గడువు? దాని పిండము, ఈ మూఁడు నెలలు పనిపాటలు లేక సౌఖ్యమనుభవించినది యింక వచ్చునా? పోదము పిలుచుకొని దేవేంద్రు నొద్దకు

మోహి—(నమస్కరించి) అక్కలారా! నామాటపైనఁ జూడుఁడు మూఁడు మాసములు బాధపడితిని గదా? ఇంక మూఁడు దినములకేల శిక్షించెదరు. తప్పక కార్యసాధన మొనరించి మీబాధలు మాన్పెద

ఊర్వ—చెలులారా! పోవనిండు. ఈ మూఁడు, దినములలో నేమి చెడఁగలదు. మోహినీ! అందఱి పాదములు ముట్టి యింక రుక్మాంగదునిపై మరలునఁ గార్యహాని గావింపనని ప్రమాణము చేయుము.

మోహి—(అందఱి పాదములుముట్టి నమస్కరించి).

ఆ. వే. కోపగింపవలదు మీపాదములయాన
మూఁడునాళ్ల లోనముదముమీఱఁ
గార్యసాధనంబుఁ గావింతునన్నింపుఁ
డరసితప్పులన్ని యక్కలార.

(ముందు యవనికపడును)

—o—

షష్ఠమాఙ్కము—ద్వితీయరంగము.

మోహిని పడకటిల్లు.

మోహిని పండుకొనియుండును.

[ప్రః తిలోత్తమ.]

తిలో—(లేపి) మోహినీ! ఈ నాఁ డేకాదశి. తంభాదులగు మనవారు నిన్ను హెచ్చరించుటకై నన్ను బంపియున్నారు. అప్పుడే సాయంకాలము కావచ్చె ఈరాత్రి లోపల నీవొనరింపఁదగిన కార్యము నొనరింపక పోయితివా తత్ఫలమును గుఱించి చెప్పఁ బనిలేదుగదా? మహోస్థతో మేమందఱము విమానములపైనుండి నీకార్యము నిరీక్షించుచుందుమని వచింపుమనిరి. రేపు సాయంకాలమునకు ముందే నీవే తెంచి మమ్ముఁ గలిసికొనవలయునని చెప్పుమనిరి. హెచ్చరిక!

మోహి—మహారాజా! నాకుఁ గలిగియున్న బాధ యింతంతనఁజాలుదునా అదితీర్ప నీ చేతనున్నది

రుక్మా—ఆహా! మోహినీ! నేఁడేమి క్రొత్తమాటవింటిని? నీకుబాధగలిగి నేతీర్ప శక్యమున్న యోచింపవలయునా? నీవింత యాజ్ఞాపించినఁ జాలుఁగదా?

మోహి—సాధ్వా! నీవచుట కేమి ఉపచారమునకిట్లాడెదవుగాక నిక్కముగా నీవొన రించుటకు సంశయింతువని బాధపడుచున్నాను.

రుక్మా—తరుణీరత్నమా! నీవిట్లన్న నే నేమన నేర్తును? నీయెడ నాకుఁగల ప్రేమ మోహము నెంత సంశయించినట్టులయ్యె. అది యటుండుఁగాక. ఇష్టకామేశు సన్నిధానమున నీమాట యేదియున్నను జవదాఁటువాఁడఁ గానని ఘోరప్రమాణము నొనర్చితినే? దానినెట్లు మఱవసాధ్యము?

మోహి—మోహమునకేమి? ప్రశంసనీయమగు నీదక్షిణ నాయకత్వము నిను జేపట్టిన యందఱి యెడను నేకరీతిగా మోహప్రాచుర్యమే గావించు. ఇంకఁ బ్రమాణమన్ననో పురుషులు రాజులును నగువారికి లక్ష్యముండఁగలదా? మీరెల్ల వారి జాక్షులందును వైవాహికములందును ప్రాణవిత్తమానములభంగమందును జకిత గోకులాగ్రజన్మరక్షణమందును బొంకినను నఘము పొందదని వగుర్చుకొని యున్నారే! మీకు బొంకఁగూడని విషయమే లేదు. అన్నియు నిందులోనే యిణఁగి యున్నవి.

రుక్మా—దేవీ! ఇదియేమి యీనాఁడిట్లు పరీక్ష చేయసాగితివి అప్పుడే పదిగడియల రాత్రి యయ్యె ఏకాదశీ పుణ్యకథ వేళ మీఱనయ్యె చెప్పుము నీయభీష్టమైన దేమి? నాకు సాధ్యమున్న నవశ్యము నెఱవేర్చెద. దేవాలయమునకుఁ బోవు వేళయయ్యె.

మోహి—ఇప్పటికైన నిది ప్రమాణమేనా? నమ్మవచ్చునా?

రుక్మా—నమ్ముము నీయాన-నాయాన, యాయామేశునాన నెఱవేర్చెదను. ఎట్టి ఘన కార్యమైన నొనరింపఁ బ్రయత్నించెద

మోహి—ఘనకార్యమొక్కటి కాదు. అఘటన మేమియులేదు, సాధ్వా! చెఱకు విలుకాని బాధకు సహింపఁజాలక యన్యధా శరణముఁ గానక నిను వేఁడవలసి వచ్చియున్నది.

అనుబంధము 16.

రుక్మా—(చెవులు మూసికొని) హా! నారాయణ! నారాయణ! పాపము శాంతమగుఁ గాక, పాపముశాంతమగుఁగాక. మోహినీ! ఇదేమి మొఱకుఁదనము? ఈనాఁ

యేకాదశి యగుట యెఱింగితివా? దినదినము కాలముగడచెను. నేఁడైన జెప్పుద్వా
దశియుఁ బోనిమ్ము. ఇష్టవిధానమున ననంగ క్రీడలఁ దేలుదముగాక. తెల్లవాఱితి
నముము. ఈమాట యొజ్జగింపుము

మోహిని—ఆహా! దైవమా! నే నెంత నమ్మియుంటిని? ఇష్టకామేశు నాలయమున
నాన యొనర్చినందున కిదిఫలమా? నిమిషమునకుముందు నాయభీష్టమెట్టిదైనను
జెల్లింతునని వచించిన సత్యమున కిదిఫలమా? పనికిరాని యొక యేకాదశీ వ్రతమునకే
యింత యసత్య మాడవలయునన్న నింక నాయభీష్టము నీవెట్లు చెల్లింపఁగలవు?
ఎట్టి ప్రమాణ మొనర్చినను సత్యభాషణము నిలుపఁజాలవని నిన్ను సంశయించినది
నిర్హేతుకముకాదుకదా? అయ్యో! నే నెంత నమ్మితిని! ఆ యిష్టకామేశుని
దర్శించుకొను బుద్ధి నాకు నాఁడేల పొడమె? పొడమెఁగాక వచ్చినదాన నీరాజస్య
మేల చూచితి? చూచితిఁగాక నాకీ పృథివీపతిపై మోహము జనింపనేల? జనించి
నంతనే యూఁచుకొని నేసమ్మతింప నంటినే? ఆ పట్టై పూర్ణముగాఁ గొనవలెను
సాధింపక యేని ప్రార్థన నియ్యకొంటినేల? ఇయ్యకొన్నను నామాట పాటించునని
నమ్మితినేల? గతావరుల వృత్తాంతమంతయుఁ బూర్ణముగా నెఱిఁగియుండియు నీ
భూమీశుఁ డొనర్చిన ప్రమాణమును విశ్వసించితినేల? అకటా! ఎంత చేసైతిని?
ఎంత యాపదకు గుఱియైతిని ఎంత క్రుంగిపోయితిని? సరివారిలో నెంత పలుచఁదనము
దెచ్చుకొంటిని ఎన్నిసో యజ్ఞము లెన్నిసో ఘనకార్యములు ప్రకటించిన
మానవులకుఁ గాక చిక్కని నాయట్టి యప్సరస యొక రాజ మాత్రునికి సశరీర
సుఖమివ్వఁ దలపడి వచ్చినందునకు నాకుఁ దగిన శిక్షయేకదా? రాజేంద్రా!
ఇంకొకసారి నీప్రమాణమునమ్మిన వివేకశూన్యతకు నాకుఁ దగినశిక్ష యొసంగితివి.
నీపూర్వ జన్మమున నొనర్చిన తపఃఫలమున నీ మాటలకు చేజిపోయి నీకిన్నినాళ్లు
చిక్కియుంటి ఇంకనే వెడలిపోయెద నీమాట నీకొప్పఁ జెప్పెద. మాయప్సరస్త్రీ
లెఱుకల్ల నీయమోఘ సత్యనియమము వచించి నాయొక్కదాని చేటువలన వారి
నందఱి నిట్లు మోసపోవకుండ నొనర్చెద (లేచును).

రుక్మా—తరుణీ జనవతంసమా! నీవిట్లాడుట పాడియా? నాల్గుమాసములనుండి నను
బాలించుచున్నతివే? ఒక్కనాఁడైన నాయెడ నపరాధమునకుఁ గారణముండెనే?
మీఱరాని యేకాదశీ వ్రతముగాక, నీయభీష్టము చెల్లించకుందునే? నీకుఁ గన్నీరేల
కలిగెను? నన్ను మన్నింపుము నాయపరాధముల క్షమింపుము. ఇది నాకు సాధ్యము
కానిపని. చూచితివా! నీకిట్టి ప్రణయకోపము కలిగినవేళ నిన్ను గౌఁగిలించుటయును,
నీకన్నీరు ముద్దాడుటయును, నీచెక్కులంటి-చేతులంటి-చరణములంటి వేఁడుకొని
[illegible]జార్చుటయును నీ యేకాదశీ వ్రత[illegible] యభ్యంతర [illegible]

ఘనవేణి నీ చెక్కు గనలంటినామోహ
  మొగిఁ దెలుపంగ లేకున్నవాఁడ
వనజాయతాక్షి నీ ప్రణయకోపము దీఱ
  నిన్ను గౌఁగిటఁ జేర్పకున్నవాఁడఁ
చరళాక్షి నీ మోహపరితాపమాఱ నీ
  కన్నీరు ముద్దాడకున్నవాఁడ
మానినీమణి నన్ను మన్నింపుమని కాళ్లు
  నొరఁగి వేఁడఁగఁ జాలకున్నవాఁడ

గీ. వదలరాని యేకాదశీవ్రతముగాక
  కారణం బొండు గలుగదు సారసాక్షి
బాసఁ జేసెద నింతైన మోసమెటులఁ గ
  నన్ను మన్నింపవే మదనాగయాన.

మోహి — మహీధవా! నీవున్న, నీ యేకాదశియు సౌఖ్యముగా నుండుఁడు నాకేల యింక నీగొడవ? నీవే కావలెనే పెండ్లియాడితివి గాక, నాచెట్టపట్టితివా? ఎట్లును బోయెదఁ గదా! నాకేమియుఁ గొదవ గలుగదు కాని నిను జూచిన, నత్యంతమగు దుఃఖము గలిగెడు భూరమణా! మీపూర్వికులు సత్యరక్షణమునకై యెన్నియో కార్యము లొనర్చిరి తమప్రాణములనైన నిచ్చిరి. లోకమున నెందఱు రాజు లుండలేదు? యెందఱు చక్రవర్తు లుండలేదు? ఎంతపాటుపడి, యెన్ని దుఃఖములకోర్చి, వారు సత్యధర్మమును రక్షించిరి. నీవు మూఢుఁడవై, యరకాసు చేయని యేకాదశీవ్రతమునకని విడువరాని సత్యవ్రతము నవివేకవై విడిచెదవేయని పరితాప పడుచున్నదాన. ఇది రేఁగుఁబండ్లు కొనుటకు ముత్యములు పోసినట్లయ్యెఁ గదా? నీకర్మమునకు నేనేమి చేయుదాన? అసత్యపాపము నొప్పుకొంటివా? ప్రమాణధిక్కృతికియ్యకొంటివా? వచింపుము కడమాట. నేఁబోయెద.

రుక్మాం — ఇది నా దుష్ప్రాప్తియనవలయునా? లేక నీ దుశ్చరిత మనవలయునా? నా ప్రాణ ముపైనఁ ద్రుణప్రాయముగ మానుదుఁ గాక, యసత్యపాపమునకు నేనియ్యకొందునా?

మోహిని — మాటలాడితివి గాక, కార్యమున నేమి చూపితివి?

రుక్మాం — తరుణీ! ఇంతూరకుండుము నాకుఁ గోపము వచ్చును సత్కీర్తితాత్పర్యమున విష్ణుసేవయొనర్చుచుఁ దిరుగరాని మానసముతో నిశ్చలనిష్ఠ నేకాదశీ వ్రతము జరుపుచున్న

నాకు వ్రతభంగ మొనర్చురీతి నిట్టికోరిక కోరెదవా? అదివలదనిన నాకుసత్యభంగమా? చాలునీచాతుర్యము నేనసత్యవాదినైన, హరివాసరమున నీతో రమింప సత్యవ్రతుఁడగు పతినే కోరుకోనుము ఇంకనైన నేమి?

మోహిని—రాజేంద్రా! నీసాహసమును, నీవాచాలత్వమును నెంతనవలెను. ఆసత్యమాడియు, నందునకుఁ గుందుటమాని నాపైననే తిరుగుబడి ప్రమాణములు సరకుగొనక, యసత్యముకాదని వాదించెదవే? ఇంకనాపై- నన్నే కోపగించెదవే? ఇదిజాణతనము కాదా? పోనిమ్ము ఇదిప్రమాణమైనదియు నప్రమాణమైనదియు, దీర్చివగడెంచు వారు లేకుందురా? అదితగువాత విచారింతమఁట ఇప్పుడైనవచింపుము నామాట యెట్టిదైనను, జవదాఁటనని స్వామికోవెలయందుఁ జేసినప్రమాణమును బట్టి సాధించెద, నేను నేఁ డేకాదశియైనను, నేమైనను నిన్నువిడువను,

రుక్మాం—మోహినీ! నావ్రతనైష్ఠికత నిన్నిదినములు చూచియు, నీ వెఱుఁగవైతివా ఇదినాకుసాధ్యమగునా?

అనుబంధము 17.

వలసియున్న నారాజ్యమంతయు నీకొసంగి యడవులఁ జేరుమనుము నాభార్యలనెల్ల నీకు దాసులుగానొనర్చి యడుగడుగము చేయింపుము నారుత్రుకయైనను, నాకొమారు కుత్రుకయైనను, ఖండించి నీయెదుటఁ బెట్టుమనుము. ఏదైననొనర్తుఁగాక, యీ వ్రతోపసంహారము మాత్రమునాచేతఁగాదు.

మోహిని—నిక్కమా? ఇదితప్ప నీవింకేమైననునడిగిన నీయ్యఁగలవా? ఇత్తువా? ఇదియైనఁ బ్రమాణవచనమేనా?

రుక్మాం—నీవేప్రమాణము చేయుమన్నను జేసి తప్పక యొసంగుదును

మోహిని—అట్లయినకానిమ్ము నీవు నీకొడుకు తలకోసి యిచ్చెదనని వచించితివికదా? ఆకార్యమొనరింపుము

రుక్మాం—హా! దైవమా! (అనిమూర్ఛిల్లును)

మోహిని—(రుక్మాంగదునకు శిశిరోపచారములు చేయుచు) రాజేంద్రా! రాజేంద్రా! అహా! ఎంతకార్యమాయెను. సేవకా!

[ప్ర: సేవకుఁడు.]

నీవీక్షణమునఁబోయి రాజుగారు మూర్ఛిల్లియున్నారని చెప్పి తగినయౌషధములు తీసుకొని రాజవైద్యుని రమ్మనుము. అహా! నేనెంత కాఠిన్యకృత్య మొనర్చితి. నామనోసాధునకెంత యాపదగలుగునట్లొనర్చితి. అచ్చరలలో నెందఱో యుండిరి గదా! నేనేల యీవ్రతభంగ కార్యమునకుఁబూనితి.

[ప్ర తిలోత్తమ (పైనుండివచ్చి)]

తిలో—మోహినీ! పైనుండి నేమంగళము వినుచున్నారము మంచిమార్గముబట్టితివి. మనకార్య సాధనమునకు నిదియేసమయము. ఇదియేదారి. తిరిగితివా! పనితప్పును. భద్రము. భద్రముసుమా? (నిష్క్రమించును)

[ప్ర: (శీఘ్రగమనమున) రాజవైద్యుఁడు సంధ్యావళి-కోమల చంద్రకాంత-ధర్మాంగదుఁడు]

సంధ్యా—అమ్మా! మోహినీదేవీ! ఏల యీరాజన్యున కీమూర్ఛగలిగెను?

మోహిని—వైద్యచంద్రమా! ఏదేనిచికిత్సయొనర్పుము. తెలివిగలిగింపుము. అమ్మా సంధ్యావళీ! దాఁప నేలచెప్పెదను. నేనీరాజన్యు నొకస్వల్పకార్యమపేక్షించితి. అదితన యేకాదశీవ్రతమునకు భంగముకలిగించునని యొసఁగఁడయ్యె. నామాటమీఱఁ డని యతఁడొనర్చిన ప్రమాణమును నిర్బంధించితి ఏమన్నను మానక తనకొడుకు కుత్తుక యైనఁగోసియిత్తుఁగాక యీకార్యము నేఁ జేయనని మనవ్వోగా నను గోపగించుకొని మాటాలాడె నేనును నీకొడుకు కుత్తుకయేకోసి యిమ్మంటి మూర్ఛిల్లియున్నాఁడు.

కోమల చంద్రి } ఓసి! దురాత్మురాలా! ఓసిగయ్యాళి ఇదెట్టికోరికయే? సుకుమారు కంఠ చ్ఛేదన మొనర్చుటకు రాజేంద్రుఁడెట్లొర్వఁగలఁడు ఇంతదౌరాత్మ్యమెందైన వింటిమే?

(వైద్యుఁ డుపచారము చేయఁగా రాజునకుఁ దెలివిగలిగిలేచి కూర్చుండును).

రుక్మాం—హా! మోహినీ! నాకెంతటిపినుగుపాటు గలిగించితివి సతీమణులారా! మీరువచ్చియెంత సేపైనది? మోహినీ! నీక్రూరకృత్యము మానితినయము. తప్పాడితి ననుము నిర్బంధము మానుము నాపైఁగరుణ రానిమ్ము

సంధ్యా—మోహినీదేవి! చేయరాని కార్యములు చేయుమనిపతిని నిర్బంధపెట్టుట పాతివ్రత్యమునకే భంగము కలిగించునదికదా?

సీ. కామినీమణికి మంగళసూత్రమేచాలు
శృంగారముల కెల్లఁ జెలువుచూప
ధవళలోచనకు నైదువతనంబె చాలు
వైభవంబుల కెల్ల వన్నెఁబెట్ట
నంబుజాననకుఁబుణ్యాంగనాత్వమే చాలు
రాజసంబుల కెల్లఁ దేజమెసఁగ
సతికి నాథుఁడు దృఢస్థితినుండు టేచాలు
భాగ్యలక్ష్ముల కెల్లఁ బ్రభఁదనర్ప

గీ. నెన్ని జన్మములందుఁ బద్మేక్షణాలకుఁ
బతిహితంబునకంటె శోభనముఁ గలదె
యిహపరములిచ్చు హృదయేశు మహిమ దెలియు
కధిపుమాదినోష్పఁ జేయుట యర్హమగునె

మోహిని—నీధర్మోపదేశము నాకు ననపేక్షితము పాతివ్రత్యమంతయు నీవేయొప్పఁగిన దానవనుకొంటివా? రాజేంద్రా! ఏదైననొకటి నిర్ధారణపఱుపఁదీఱదు వ్రతము మానెదవా? కొడుకుం జంపెదవా?

కోమల—నాథా! దీనికేలయిట్టియున్నతి? దీనిమాటజరుపకున్న జగత్ప్రళయము కాఁగలదా? తొలఁగింపుము నీయింటినుండి? ఇట్టిక్రూరచింతయొనర్చు దాని నాదరింప వచ్చునా?

చంద్రకా—ఇదికోరినకోరిక జరుపనేవలయుననుసంతి నిర్బంధమేమి? ఎవతెయైనను, గొడుకుం జంపుమని నిర్బంధ పెట్టుదుర్జ్ఞాతి గలుగునే.

మోహిని—సవతులారా! మీకేమి కావరము హెచ్చినదా? నోటికడ్డులేక మాటలాడు చున్నారు? మిమ్మీన్యాయము తీర్పఁడనియెవ్వరైనఁ బిలిచిరా? పిలువని పేరంటము గావచ్చి, కాలులువల్ల సాగితిరా? ఊరకినాలుక బిగఁబట్టి పడి యుండుఁడమ్మ. మిమ్మెవ్వరునీతులడుగలేదు

కోమల—వేశ్యా! ఇది నీకులము తప్పితముకాని నీతప్పితముకాదు కన్నవారిఁగలసి మోహమన్నమాట మూలఁబెట్టి మనఁగలసామాన్యకు నక్రటికముగలదా? సదసద్వివేకము గలదా?

మోహిని—ఔనే! సిగ్గులేక పతియొగుటనే వేశ్యతోసరిగట్టుకొని నాట్యమొనర్చునట్లు మాటలాడితివే? నీవు ప్రచ్ఛన్న వేశ్యవుగావా?

సంధ్యా—అమ్మలారా! మీరేలవాదించుకొనియెదరు. నిలువుఁడు.

మోహిని—రాజచంద్రా! నాకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుటకుఁ జేతఁగాక నాసవతులఁగ్రమ్మించి నను దిట్టింపసాగితివా? నాకేమియువలదు సత్యముజరుపలేక పోయితివనుము. మాటయిచ్చి తప్పితివనుము. అమాటాడుము నాకింకేమియువలదు. ఇట్లేవెడలి పోయెద.

ధర్మాంగ—జనకా! నీవేలయోచించెదవు? వ్రతభంగమైన నాప్రాణమైనఁగదా మాపిన్న తల్లిమోహినీదేవికోరికొనుట? ఎన్నిదినములనుండియో, యాచరించుచుండిన యీ వ్రతముమానుటకగునా? చెప్పరానిదోషము సిద్ధించుఁగదా? ఇంకనాకొఱకా? నీవేల యోచింతువు. క్షణభంగురమైన యీప్రాణము వ్రతమునిలుపుటకై త్యజించి పరమ పావనమగు హరివాసరమునాఁడు నారాయణచరణసన్నిధికిఁ బోవనెంచుటకు, నాకు,

జన్మజన్మాంతరగతపుణ్యఫలముకదా? అదియెట్లులభింపవలయును? నేనంతసమునన్ను నీకిం
కొందెద నీవింతయు యోచింపకుము ఎత్తుము నీకరవాలము! నన్ను ఖండించి
నాకుఁబుణ్యగతిచేకూర్చి, వ్రతముస్థాపింపుము మాతల్లులును నీవును సుఖమునను న్న
నాయట్టిపుత్రులు నీకెందఱోగలుగవచ్చు సంశయింపకుము

రుక్మాం—హా! దైవమా!

మోహిని—కుమారా! అరకాసుచేయని వ్రతమునకై, నీప్రాణములుపోవఁగొట్టుకొన నుద్యమించితివా?

అనుబంధము 18

ఇదెట్టి వివేకము?

సంధ్యా—రాజచంద్రా! ఈమోహినీదేవిమాట యెట్టిదైనను, జవదాఁటనని ప్రమాణము సంగియుంటివి. ఏమిదైవప్రేరణమో యాయమనీవు వ్రతభంగమొనర్పనభిలషించినది దానికొఱ్ఱకు నీకొడుకునైనఁ దలకోయుమనినవచించితివి. అదియేపట్టుగా నాయమ నిర్బంధింపఁదొడఁగె దీనియందు ధర్మసూక్ష్మమేదియులేదు. నీవుసత్యముపరిపాలింప నేఁ గలయు.

చ. తనువులుతోడరావుతుదఁ దామరసాక్షులశాశ్వతల్ గరుల్
ధనములురాజ్యసౌఖ్యమువృధా సహజన్ములుబంధుమిత్రులున్
దనయులుబుద్ధ్య యెంతయు ముదంబునఁజేసిన ధర్మమొక్కటే
మనుజవరేణ్య నిల్చునది మానవకోటికి నెల్లకాలమున్.

ఈకుమారుఁడును ధీరమానసమునఁ దానొప్పగించుకొనుచు వ్రతమును గాపాడుమని నిండుయోచనతోఁబలికె కావున సత్యపాలనమునకై పుత్రమారణకృత్యమైనఁ జేయఁదగియేయున్నది (ధర్మాంగదుని గౌఁగిలించి) తనూజా! నీవుగదా సత్పుత్రుఁడవు. పుణ్యదినమగు హరివాసరవ్రతము భంగములేకుండనిలిపి పుణ్యలోకగతి వడయుటకు నీవుద్యమించితివి ఇంతకంటె భాగ్యముకలదా? చిఱుతవాఁడవయ్యు జ్ఞానాధికత గలిగి తలిదండ్రులకింత ప్రీతియొనరుత్తే? నీయట్టిసుతుఁగనుటచే, నేవీరమాతనైతి, ధన్యనైతి. అయిన నీకుఁబెండ్లిమొదలగు కార్యములు గావించి, పెద్దవాఁడవై, కొడుకులఁగాంచి సుఖించుచుండునదిచూచి, యానందింపలేక పోయితినేయని యంతమాత్రము, పొక్కుచున్నదాన. (కన్నీరునించి ముద్దాడును).

రుక్మాం—హా! దైవమా! నాకెట్టిప్రాప్తిఁదెచ్చితివి.

ధర్మాంగ—జనకా! నీవుప్రాకృతునిభంగి నిట్లుయోచింతువేల? లోకమున నెల్లధర్మములు సత్యమునకంటె నెక్కుడుకాదు? ఎన్నికష్టము లనుభవించినైనను, నెన్నికష్టములు

పడినైనను సత్యము కాపాడకున్న ఫలమేమి? నేనెన్ని దినములు బ్రతికినను హరిప్రీతిగాఁ బ్రాణము లొసంగునంత పుణ్యము నాకుఁ గలుగ నేర్చునే? జనకా! ఇంతైన యోచింపకుము. నిగ్రహముఁ గలిగి సత్యము పాలించి, నన్ను వధించి నాకును మాపినతల్లికిని సంతసము నింపుము

మోహిని—

క. కలిమికి రాజ్యవిభూతికి
నిలవ్రతములు సేయుటెల్ల నీగతిఁ జావక్
వలవదు ప్రాణముగల్గిన
బలుశాకులుదినియునైన బ్రదుకఁగవచ్చున్.

చచ్చినపిదప నేటిసద్గతి? నీవుపసివాఁడవు. అరయనేరవు మోక్షములనన్ని చెఱువు నీటిని జల్లించుకొను వాయందురా?

రుక్మాంగ—మాతా! దేవవనితవై సర్వధర్మములు తెలిసిననీ వీమాట యాడవచ్చునా?

అనుబంధము 19.

జనకా! తెమ్ము.

మోహిని—సంధ్యావళీ దేవీ! నీవైనను జెప్పుము.

కం. అరవైయేకంబును జేయని
హరివాసరమునకునై నిజాత్మజుదునుమన్
గరవాలంబునుబూనెడు
కరణి యినుపముకులకు మేడఁగాల్పుట కాదే.

ఈ వ్రతము మిమ్ముద్ధరించునదేమి?

సంధ్యా— మమ్ముద్ధరించుటటుండనిమ్ము. ఆవ్రతము నీకొనర్చిన కీడైన నేమి? ఇంతదానిపైఁ బూఁబట్టితివి? ఈ వ్రతము భంగపఱచుటకే నీవు కంకణముకట్టి యిందువచ్చినట్లు తోఁచుచున్నది. నాథా! వ్రతమును, సత్యమును రెండును నిలుపుము.

రుక్మా—అహో! నాకిప్పుడు జ్ఞప్తికివచ్చె. ఈమోహిని వచ్చిన యెనిమిది పదిదినములకే యేకాదశివచ్చె ఆనాఁడు నన్నెంతో నిర్బంధపెట్టె. అప్పటికొకరీతిఁ జాలించి యిప్పుడింతనిక్కచ్చి యొనర్చుటకుఁ బ్రారంభించియున్నది. ఇందేమోయున్నది. నాదుర్విధి యేమి యీమార్గమున, నాకు వ్రతభంగము ఘటించి కీడొంచినట్లున్నది. కానిమ్ము మోహినీ! నీ వూరకుండుము. నేసత్యహానిఁ గూర్చుకొనఁగాకుండుటచే నీ వెఱుఁగఁగలవు. కుమారా! రమ్ము.

ధర్మాంగ—(చేతులు జోడించికొని తండ్రియొద్దకుఁబోయి నిలిచి) పరమేశా! నన్ను నీ సన్నిధికిం గొమ్ము మాతండ్రికిట్టిపాపమును గలుగకుండ వ్రతస్థాపనము చేయింపుము. స్వామీ! ఇదెనమస్కరించువాఁడ (నమస్కరించి) అమ్మలారా! మీరెల్ల ధైర్యము వహింపుఁడు మీపుత్రునికి సద్గతిగలుగనున్నదే యనియానందింపుఁడు.

అనుబంధము 20.

(బోరగిలఁబండుకొనును)

రక్షా—(ఖడ్గము చేబట్టి లేచి) రమారమణా! ఇదే నేఁబ్రతినచెల్లించువాఁడ వ్రతభంగమునకు మనసొప్పక యసత్యపాపమునకురోసి, నాసుతునిఖండించువాఁడ ఇదెంత క్రూరకృత్యమైనను, సత్యభంగమునకంటె మించినది కాదనినమ్మి, యీకార్య మొనర్చువాఁడ. పరమేశా! నాకు ధైర్యము పుట్టిల్లఁజేయుము తిరుగఁబాటు జనించునట్లొనర్పకుము. నీపాదముల నే సభక్తి తాత్పర్యమునఁ బూజించువాఁడ నేని, నిశ్చలమానసమున నీకుఁ బ్రీతిగా నీయేకాదశీవ్రతము నే సలుపుదు నేని, యెల్లవేళల నసత్యమన్నఁ గంటగించువాఁడ నేని, మానసమున నెప్పుడును బరోపకారము చింతించువాఁడ నేని, కృత్రిమవిధానము లేక నిక్కంపు దైవభక్తి కలవాఁడ నేని, యనవరతము భూతదయ నాకుఁ గలదేని, వెలలేని నీయనుగ్రహము నేఁ బడసినవాఁడ నేని, నాకేమియుఁ బాపము గలుగకుండ సత్యమునిలిపి వ్రతభంగము లేకుండ ననుగాపాడుము (కత్తియెత్తి) ఆహా! హస్తమా! నీవు నాకెంత యుపయోగకారివైయున్నావు హరిపాదసరోజపూజ యొనర్చుటకు నీవేకదా నాకాధారమవు? ఆశ్రితతృప్తిగా సర్వదానములొనర్చుటకు నీవేకదా మూలమవు? గోబ్రాహ్మణధర్మసంరక్షణకై యరినిధన మొనర్చుటకు నీవేకదా నాకుఁ దోడు? అతిథులఁ బెద్దలకు శుశ్రూషలొనర్చుటకు నీవేకదా నాకు సహాయమవు? నీతో నెన్ని తపములో, యెన్ని యజ్ఞములో, యెన్ని దేవపూజలో, యొనర్చితి లేక లేక, పడసిన నాయేకపుత్రుని సంహార మొనరింపింతునని నే కలనైనఁ దలంపనైతిఁగదా? ఇప్పుడా కార్య మొనర్పనుంకించితిని ఇదియంతయు సత్యమునకై యొనర్చుట కావున నీవు శంకింపకుము ఎన్ని దురవస్థలో, యెన్ని మనఃక్లేశములో, యెన్ని శరీరకష్టములకైన నోర్చి సత్యము పరిపాలింపవలయుఁగదా? అసత్యపరిపాలనానంద మేకపుత్రమరణదుఃఖమునకంటె నూఱుమడుంగు లెక్కువయగుఁగదా? కానిమ్ము. నీపని యొనర్పుము. హృదయమా! నీవించుకైనఁ గళవళింపకుము పూర్ణభావమున సత్యస్థాపనమునకై కడఁగుము. భ్రాంతిమై దారాపుత్రులని సంబంధము లేనివారియెడ మోహమునించి పవిత్రింతుముగాక ఇవియంతయుఁగలలోని నటనములని యెఱుఁగఁజాలక యున్నాము. పుత్రుఁడెక్కడ? జనకుఁడెవ్వఁడు? ఒకరు నిలుచువారు కారు. సత్యమొక్కటియే నిలుచునది. సత్యమొక్కటియే ప్రజ్వలించి ప్రకాశించునది. ధర్మమొక్కటియే తోడచూపునది. కావున నీవింతైన వెనుదీయక నాచేత నీకార్య మొనరింపఁజేయుము.

కన్నులారా! మీరు నీరు నింపకుఁడు జితేంద్రియత్వమున ధర్మస్థాపన మొనర్చుటకై యెట్టిసంకటములు నించుకార్యమయినఁ జేయఁగల సమయముకాని శోకమునకు సమయముకాదు మనోహరైక పుత్రసంహార మొనర్చుకార్యమే మే మెట్లు చూడఁగలమని మీ రాలోచింపకుఁడు నశ్వరమైన యైహికఫలము లభింపకున్న మానెఁగాక యీ కార్యమున ననశ్వరమైన యాముష్మికఫలము తప్పక లభింపనున్నది కావున మీరు జాగరూకతమై యశ్రునిర్బంధములేక చూచి కార్య మొనర్పుఁడు, ఇదే యింకఁ గార్య మొనర్చెద (ధ్యాన మొనర్చి భగవంతుని బేర్కొని) శ్రీహరి! (అని యఱచి ఖడ్గమెత్తును)

[పైనుండి ప్ర: విష్ణువు-లక్ష్మి.]

విష్ణు—ఆహా! రుక్మాంగదా! మెచ్చితి. మెచ్చితి నిలువుము

మ॥ అరరే మెచ్చితిమెచ్చితిన్ దలఁపఁగా నత్యద్భుతంబయ్యెనీ
చరితం బీగతిసద్వ్రతాచరణముల్ సాధించువా రుందురే
కరుణన్ బూనక దానికై నిజసుతున్ ఖండింప నుంకించితే
సరిమీ రెంగదసాహసోద్యమమిఁకన్ జాలింపు రుక్మాంగదా.

(అందఱు సాష్టాంగ నమస్కృతు లొనర్చెదరు)

విష్ణు—రుక్మాంగదా! నీమహిమ మసమానము ఎవరును నీయట్టి మహోదార్ఘ ముగలవారుం డుటరిది. వ్రతమునకై యిన్ని నియమములు జరిపి పుత్రునైనఁ బలినొసంగ నుద్యమించితివి మాయురే! నీయట్టి వ్రతశీలుఁ డున్నె? మీ యెల్లరయెడ నా కత్యంతానుగ్రహము గలిగె కొన్ని దినములలో నిను నాలోకమునకుం గొని యున్నత పదవి యొసంగెద ఏడేనిమిదేఁడుల బాలుఁడయ్యు నీకుమారుఁ డొనర్చిన యాత్మతిరస్కార మెంతయుఁ గొండాడఁదగియున్నది. డెబ్బది యేండ్లవారికైన నిట్టి తృణీకృత దేహత్వము సిద్ధించునా? ఇతఁడును బహు సంవత్సరములు రాజ్యమేలి నాయెడ కేతెంచి నీతో నుండఁగలవాఁడు నీపట్టమహిషి సంధ్యావళి యుదారగుణమును నా పతిభక్తియు వ్రతభక్తియు సత్యాభిలాషమును నెంతను గొండాడఁదగియున్నది. కాకున్న తనయేక పుత్రు—ముద్దుపట్టి నెనిమిదేఁడుల పాపనిదానికై బలికార్చుకొనుట కొప్పియుండునా? ఆమెకు సద్గతియే కలుగఁగలదు ఈమోహినియు నొకకారణమున నీకు వ్రతభంగము కలిగించు నుద్దేశమున నిట్టిపూనిక చూపినదిగాక క్రూరమానసము వహించినది కాదు. నీసంసర్గము కలిగియుండుటఁజేసి యీతన్వికిఁ బుణ్యము లభింపవలసినదై యున్నది. అమరవనితయైనందున నీచే[illegible]వకు నా లోకమునకు

సశరీరముగా వచ్చుట కొక్కొక్కవేళ లభించుఁగాన నీసంసర్గమున నీపుణ్య ప్రాప్తి నే నొసంగెద. ఏకాదశీవ్రతము సాంతముగా జరిపినవారు ద్వాదశి పగటివేళ నిద్రించిన వారికిఁ దద్వ్రతఫలము లభింపకుండుఁగదా? ఆఫలమెల్ల నీ మోహినికే లభింప ననుగ్రహించెద. ఆసర్వకాలమున నాలోకమునకు నిరాటంకముగా వచ్చుటకును నప్పుడప్పుడు నాదర్శనము లభించుటకును స్వాతంత్ర్యము గలిగియుండుఁగాక. రాజేంద్రా! నీకు శుభమగుఁగాక.

అందఱు—(సాష్టాంగనమస్కారము లొనర్చెదరు)

లక్ష్మి— అనుబాధము 21.

రుక్మా—దండకము—జయజయజయలోకనాథా! బుధారాధ్య వేధో నిలింపాధినాథాదివంద్యా—పరబ్రహ్మవీవే—జగత్కర్తవీవే—పరేశుండ వీవే—గిరీశుండవీవే—సురేశుండవీవే—దిగీశుండవీవే—జగత్సాక్షివీవే—త్రికాలుండవీవే—త్రిలోకుండవీవే—త్రిరూపుండవీవే—త్రివాచ్యుండవీవే—త్రివంద్యుండవీవే—త్రిదూరుండవీవే—చరాత్ముండవీవే—స్థిరాత్ముండవీవే—సమస్తప్రపంచంబులందున్న జంతుప్రకాండంబులందున్న తేజోవిలాసుండ వీవే—జగద్గర్భ నిన్నున్నుతింపంగ నేనెంతవాఁడన్, గుణంబెన్నఁజాలన్, విలోకింపఁజాలన్—నుతింపంగఁజాలన్—

రుక్మా—మునీశాన సందోహ ప్రేమావలోకా,

మోహి—ఘనశౌర్యచంచన్మహాధైర్యరేఖా,

సంధ్యా—సుసద్బోధవార్ధీశ దివ్యాత్మరంగా,

చంద్ర—అనాయాస విధ్వస్త దైతేయసంఘా,

సోమ—ధరాత్రాణ కారుణ్యవిఖ్యాతశార్ఙ్గా,

ధర్మ—మనోమాత్రసంసృష్టలోకప్రపంచా,

రుక్మా—మనోజ్ఞప్రకారాత్త మాయూరపింఛా,

మోహి—దినాధీశమిత్రాది దేవేశపూజా,

సంధ్యా—జనాలోకదుర్గమ్య మహాత్మ్యజంఘా,

చంద్ర—అనాధారలోకాధికాధారవిజ్ఞా,

సోమ—దినేశాన తేజోతి గమ్యప్రఖేటా,
ధర్మ—అనూచాన సేవావసన్నిలకంఠా,
రుక్మా—అనాధేయగర్భస్థబ్రహ్మాండభాండా,
మోహి- -క్షణాగమ్యవృత్తిప్రకృష్టప్రగూఢా,
సంధ్యా—అనార్ద్రప్రధారావిరాజత్కృపాణా,
చంద్ర—సునిలా ధరిత్రీ రమాసత్సమేతా,
సోమ—ఖనీభూతకారుణ్యభంగీసనాథా,
ధర్మ—అనాయత్తమాహాత్మ్య వేదాంతపాదా,
రుక్మా—సునాభీసరోజాతసంభూతవేధా,
మోహి—అనాఖ్యాతదుర్జ్ఞేయలీలావిధానా,
సంధ్యా—సునామప్రభాజాలనిర్ధూతపాపా,
చంద్ర—సునాశీరచేతస్సరోజద్విరేఫా,
సోమ—సునాకద్విషత్కుంభిహర్యక్షశాబా,
ధర్మ—వినాయత్నసివృత్తసల్లోకగర్భా,
రుక్మా—సనాథప్రభోపేతవైకుంఠధామా,
మోహి—మనీషావిచారప్రనిర్దగ్ధమాయా,
సంధ్యా—వినీలాంచదుత్తుంగదీప్యచ్ఛరీరా,
చంద్ర—అనాదిప్రకారస్వసంబోధలీలా,
సోమ—సునారాయణా కేశవా వాసుదేవా,
ధర్మ—దినాధీశమధ్యప్రకాంతప్రకాశా,
రుక్మా—గుణాతీతవాఙ్మానసాతీతవేషా,
మోహి—ఘనానంతసానందశశ్వద్విలాసా,
సంధ్యా—మనోబుద్ధికర్మేంద్రియాతీతదేహా,
చంద్ర—వినాశప్రభాపూరకల్పాంతవేళా,
సోమ—సునీడాయతాకల్పచక్రప్రదక్షా,
ధర్మ—సురారాతిశిక్షా, సురేశానపక్షా,
రుక్మా—మదేభేంద్రరక్షా, సదాదివ్యమోక్షా, నమస్తే నమస్తేనమః

(మంగళం. యవనికపడును).

—: మోహినీ రుక్మాంగదనాటకము సమాప్తము :—

ఉత్తరరంగము.

—·o—

[ఒకానొక నటుఁడు ప్రవేశించి]

ద్వి॥ అనఘాత్ములార రుక్మాంగదుచరిత
గనుఁగొన్న నాశ్చర్యకరమగుఁగాదె
ఘననిష్ఠ సలిపి యేకాశీవ్రతము
వనజాక్షుసత్కృపఁబడసె నీఘనుఁడు 4
నిత్యమహావ్రతనిష్ఠఁ జెన్నారి
సత్యవ్రతమునిల్పు సరణికై యకట
జగతీజనంబులాశ్చర్యంబు జెందఁ
దగఁగుమారుని నైనఁ దలగోయఁగడఁగె 8
నెట్టిసత్యవ్రతంబిదిజనులార
పట్టిఁజంపుటకోర్చుభంగియద్భుతము
ఏనిష్ఠమైన మహీజనుల్ జరుప
మానక యడరించు మహితవ్రతాయశము 12
ఎల్లనిష్ఠలలోన నిలసత్యనిష్ఠ
విల్లసిల్లెడుకీర్తి వెలయించుసుండి
అదియుండఁగాక మహాజనులార
మదినెంచియొక్కసూక్ష్మమునింతకనుఁడు 16
సత్యవ్రతంబుల సరిలేనిమహిమ
స్తుత్యుఁడై యున్నయీక్షోణీవిభునకుఁ
బట్టినైనఁదెగించివధియింపఁగడఁగు
నిట్టిమహాపదకేమికారణమొ 20
మతినెంతచూచిన మఱివేఱులేదు.
అతికృత్యమొక్కటేయగుఁగారణంబు.
వడి "నతిసర్వత్రవర్జయేత్" నెడి
నుడియింత తలఁపనెందునుదప్పనదియొ. 24

అక్కటమంచికార్యం బైనఁగాని
మిక్కిలిచేయుట మేలుగాదరయఁ
జెలువార నేకాదశీవ్రతం బెంత
వెలలేనిదని తానువినియున్న నేమి 28
తానావ్రతముసల్పఁదగు నిండుభక్తిఁ
గాని లోకముపట్టుగాబలవంత
పెట్టంగఁదగునె యీవ్రతంబటన్న
నట్టినిక్కంబుగా నతిక్రౌర్యమయ్యె 32
భావింపఁజనులకుఫలమయ్యెఁగాని
దేవవేశ్యలకు నెత్తినదుఃఖమయ్యె
నెంతమేలైననా నెవరికో కీడు
ఎంతకీడైననా నెరివకో మేలు 36
జాడగానటు మేలొసంగనికీడు
కీడొసంగనిమేలు క్షితినుండఁబోదు
మితిమీఱఁగీడైన మేలైనఁగాని
యతిమాత్రముగఁ జేయుటదివిరోధంబు 40
దాననేకాదె యీధరణీవరునకుఁ
గాననియెడనుండిఘనదుఃఖమడరె
హితమార జనులార యెన్నఁడుగాని
యతికార్యమొనరించుటదికీడుసుండి 44
విరిబోణులార సాధ్వీమణులార
యరయరే యిందుసంధ్యావళిచరిత
మిట్టిపతివ్రతలెందైనఁగలరె
యట్టివిచారింప హరిణాక్షులార 48
తెలియంగనీసాధ్వీధీరగుణంబు
వెలయాలికిని నించెనెసనద్భుతంబు
తానింతవలదన్నఁదనపతిమోహి
నీనారిఁగలయుటనిలుచుచునుండెఁ 52

బాడిగాదంచునొప్పకుమన్నయుంచుఁ
దోడియాండ్రెల్లనెంతో వేఁడికొనిరి
యొప్పులాడి నిజేశుఁడొనరించువాంఛ
తప్పకతీర్చుటే తనధర్మమనుచు 56

ధీరమానసమునఁదీపారివిభుఁడు
కోరినవెలమాలిఁగొనిప్పదేయకట
ఇగిగొంకసత్యధర్మాదిమొంతసుకు
మిదియెంతయుపకార మిదియెంతఖ్యాతి 60

యింతటిమాహాత్మ్యమెనయుటఁజేసి
శాంతసంతసమారఁగాంచెశ్రీధర్ముని
మంచిపతివ్రతామహిమకునెందు
నెంచిచూడఁగసాటియిలలేదనుండి 46

బహుసుకీయుతులార బాలకులార
మహితంబుగాదె ధర్మాంగదుమహిమ
తనతండ్రిసత్యంబు తగనినిల్పుకొఱకు
తనతలఁదెగఁగోయఁదానొసంబడునె 68

యీపసిబాలునకెంతటిత్యాగ
మేపారునే యెందునింతవైరాగ్య
మహాహాసుగుణ మహోదారతయెంత
రహిమించునాత్మతిరస్కారమెంత 72

విలసిల్లుసరిలేనిపితృభక్తియెంత
వెలలేనిపరమార్థవిజ్ఞానమెంత
యరుదారియున్నయాహరిభక్తియెంతే
పరఁగినయుపకారపరతయువెంత 76

శీలమెంత మహార్థసిద్ధియదెంత
మేలెంత తత్త్వసమ్మితబుద్ధియెంత
బాలకులకునెల్లభక్తియటన్న
వాలారు పితృభక్తివరరాజభక్తి 80

ఘనసత్యభక్తియుఁగడుదేవభక్తి
దనరారనివియెకాదాభక్తులవని
కర్తరులౌ బాలకశ్రేష్ఠులార
ధర్మాంగదుని మహోదారసద్గుణము 84

లెల్లఁజేకూఱమీకేదియసాధ్య
మెల్లందుఁగీర్తియునేపారుముదము
గలిగిభూజనులెల్లఁగనిమ్ముఁబొగడ
నలఘుదేశక్షేమములరారుసుండి 88

———:0:———

అనుబంధములు.

———— ౦: ————

అనుబంధములు.

1 యమ—రాగము-బిలహరి తాళము

మేలుగానాకు-నను-కూలమెంత
గల్గెనహా పోలఁగమఱి-చాలసుఖము
లీలనించేఁగాదే సఖా ॥పల్లవి॥
పొందుగామిత్రతతి-నందమూఅఁజూడఁగా
నిందుగనర-విందనయను-చందమెందుపాడఁగా॥ ౧

2 అందఱు—రాగము-మోహన రూపకతాళము.

పాలనసేయవేయోకరి-వరదాకరుణాలవాల ॥పల్లవి॥
ఎనలేని-కరుణజూడు-మనిపిమముఁ-గాపాడు-మనుచువేడు
వారముశ్రీ-పనజభవా దినుతశౌరీ॥పాలన॥
సురజాలావనకరుణా-కరసుగుణామాధవనీ
చరణసారసములపూజలె-మరువక చే-సెదముదేవా॥పాలన॥

3 మోహినీ—రాగము-హిందూస్థాని బేహాగ్ ఏకతాళము.

వర-నీరజనేత్రకరుణింపవే-నా నేరములనుమదిమన్నింపవే
మదిమన్నింపవే-దయనింపవే ॥పల్లవి॥
నీమదినెంతోయాదరము-న్నిండఁగనీవఱకుఁ బ్రేమజెలంగఁగ
నాయెడఁ బెంచితిమోహాముఁ॥వర-సామాజయానదయ
పోనాడకె-నను-నీమాడ్కి-నరగంటఁ-జూడఁగనేనెటు
కాముబారికిని-దాళుదునే-హా కామినీ ॥వర॥
చాలునునాపైఁగోపమునీ-సమ్మతిజూఁపఁగదే
బాలరోనాయపరాధముఁ-వారక కావవె॥

అనుబంధములు.

వరి-నా కముఖనే-నీదాసుడనీ-కేలంటికాలంటి
వేషదగానను-బాలించికౌగిలియీగదవె నీలాలకా ‖౨‖

4 మోహిని—రాగము-బేహాగ్ ఏకతాళము

నా-మోహన-రారానాకు-మోదము-నింప
నామోహనరారా-నాప్రాణేశ రారా నాకు ‖పల్లవి‖
తాళగలనె కడుదయతో-తగదేనగలసి
యేలరార-బాళిదీర-యిదెంత వింతచలమో
యెలానీ-కీలాగు-శ్రీలోల-తాళనురా
చాలగనె-బాలనురా। నామోహన‖ ‖౧‖
చిన్నతనముననేనీయడ-జెలగినమామమునట
జెన్నుమీఱి-యున్ననాటి-సిలుగుబెట్టదరమా
యున్నతి చెన్నారగ-నన్నేలక-యున్నావుగా
యెన్నాళ్ళునా-విన్నపము‖నామోహన‖ ‖౨‖

5 అందము—రాగము-పీలు ఆదితాళము.

వాణీనాయక-వైభవదాయక
వరజగత్సృష్టివిధాయకా ‖పల్లవి‖
తుంగవిలాస-మంగళవేషా
సంగతసజ్జనపోషణా‖ ౧
శ్రీమహానియామా-ప్రేమామేయా
కామితఫలసంధాయకా‖ ౨
పాపవిభంగా-తపసంగా
దేపతహంసతురంగమా

6 బ్రహ్మ—రాగము-బిలహరి రూపకతాళము.

ఇందిరావిభుడు-నందనునెడ
నంతంబగ్గుణమందముదయు-చెందెనుగా ‖పల్లవి‖

అనుబంధములు

వనరుహాలోచనునకుఁదెలి
యసియోచననాకున్నదె
ఘనమగుననురాగమునఁ
మనసారగ-ననుబ్రోచుట
కనికాదె-సినుపంపెను॥ఇంది॥ ౨

7 అప్సరసలు—రాగము-సురటి రూపకతాళము.

శారదామనోబ్జ-భృంగవారిజాసనా॥
దేవపాలనందనా-శ్రీవరనందనా
పావనమానింద్రవినుత-పాదపంకజా॥ ౧

8 అప్సరసలు—రాగము మాంఝోన్ రూపకతాళము

ఆహాధాతమాకొనె-కూర్చుండగా
మహాకష్టగతిగల్గె-నేమందుము॥
నిరంతరవైకుంఠ-గమనంబున
దురంతంబుగామాకు-దుఃఖంబగుఁ॥ ౧
పగల్ రాత్రియెడలేని-నాట్యంబునఁ
దిగంబారె-బల్లమెల్లనెట్లోర్తుము॥ ౨
గతుల్పోయెనిదియేమియేకాదశీ
వ్రతంబయ్యాయో-యెంతవర్ణింతుము॥

9 బ్రహ్మ—రాగము-కాంబోజి రూపకతాళము.

ఇదినాకుదరమే-తరుణీ
ఇంటటి-కార్యము-సాధ్యమెరమణీ॥
వింతగనను-నింతయడుగ-స్వాంతమునకు
చింతగదా-తలపఁగ-కాంతరో-యింతటి
వంతల-జింతిలి-యెంతకాల మింతదాళసంతోషమా॥

అనుబంధములు.

10 అప్సరసలు—కామకల్యాణి ఆదితాళము.

మాకు-వారనిముదమలరారెను
చేకొనిసరసము-లాడుదము॥ ॥పల్లవి॥
విలాస-ముతాయె-బలాము-నలాగిది॥
తరుణులకిదెయీ-వెరవునమదిలో
తెరసినముదమిం-పరయగదిరే॥
సుర-చిర-విధమున-గర-మరు-దగుగద॥మాకు॥ ౨
విలసితగతిమా-కలరెనుదగ-నేడలవిగనిన
సొం-పలరెనుగదనే-భళి-భళి
విధమున-స్వలలిత-గతినిటు॥మాకు॥ 3

11 రాగము-కేదార. ఆదితాళము.

ఉక్మా—నాగవేణిరమణీ-తరుణీననుదయగనవే-మనుపవెఋటు ॥పల్లవి॥
మోహి—భూమిపాలతిలకా-తగునే-పురుషులమనుచుం-
బలుకఁగనిటు ॥పల్లవి॥
ఉక్మా—నీ-పీకరణిందయఁగనవే వేకరికోరిననునీ
నాకులపెట్టఁగఁదరుణీ-భీకరమదనుని-దాళేనుసఖ॥ ౧
మోహి—భూ-మీవరచూడవలదెనే దేవలతాంగినిగానా
నావిధమంతయుఁగనకే-యీవగనీమదిఁదలపోయవె॥ ౧
ఉక్మా—లేమనీవెల-లేనిరూపము-నామనంబున-నిల్చెగా
ప్రేమతో-విన్నపం-బెన్నుచు-కాముబారిదోలంగగా॥ ౨
మోహి—ధారుణీధవనీకు-జెల్లునే-తారతమ్యముచూడక
హారకీ-దారిదే-వాంగన-గోరుసరసతధర్మమె॥ 3

12 రాగము-హిందుస్తాని జంఝాటి ఏకతాళము.

ఉక్మా—సరసరోజనయనా-మరాళసుందరగమనా
ఇధికరాళగతితలపఁగదే॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

మోహి—వర-ధరాధరమణా-సరోజనిభసమవదనా

నిను-వరింపగల-దడయ్యెగదె॥ ॥పల్లవి॥

రుక్మా—కడుఁగ్రుపాపరతిమన్నింపవే-వర-జపాకు

సుమసామ్యాధరా-నాపైన-గోపము-మానవె ॥ ౧

మోహి—నామనోరమణయిటులడయక-గను-వినోదము

మదిగనక-జానార-నీనారిగా-నెంచినిల్వవే॥ ౧

13 కోమల— రాగము-చక్రవాకము త్రిపుటతాళము

మనసునదయ లేక-వనజాక్షియిట్లుచేసె నేఁ

మను జేసుఁగొన్న దయ్యో-ఘనపాపకర్మమా ॥పల్లవి॥

వెర తారనిట్టిరీతి-ధరలోన నెందునైన-విన్నా

తరళాక్షిపైన నేఁడు-దయబూపనా నెనికు ౧

14 సంధ్యా— రాగము-ధన్యాసి ఆదితాళము

పరికింపరే-విరిబోణులారా

ధరణీశవరుని-నిరసింపనౌనె

తరళాక్షులారా-తరమౌనె-విభుఁగలపగ॥ ॥పల్లవి॥

మననాథుఁడింత-మదినొచ్చెనేని

వనజాక్షులారా-తనవున్న నేమిఫలము॥ ౧

15 రాగము-కాంబోజి ఏకతాళము.

సంధ్యా—మోహినీసతీ-మోదంబగునీచరితకు॥ ॥పల్లవి॥

మోహి—మానినీమణీ-నానేరము-కరుణింపవే॥ ॥పల్లవి॥

సంధ్యా—నీ-కరుణా-లోకమునకా-మా-కొదువల్

శోకార్చితిగదకామిని॥మోహిని॥ ౧

మోహి—భామినిరో-నీ-మహిమల్ నా-మదిలో

నేమంచునుగొనియాడుదు॥మానినీ॥ ౧

అనుబంధములు.

సంధ్యా—ఎంతో-దయగలుగఁ-గాంతా-మముమనుపఁ

వింతా-ఘనగతిగా-సంతోషముమదిలో-జెందితిమిటు॥ ౨

మోహి—బాలా-నీమహిమఁ-చాలా-ఘనములుగా

ఏలా-ననుబొగడఁ-మేలా-పలుకగనివిధమున॥ ౨

సంధ్యా—సా-రసదళసమనయనా-రజనిశవదనా

బిసరుహానేత్రా-యసమముగాదే యసుర్లల-బెంపఁ

నీదయనిటు॥మోహినీ॥ ౩

మోహి—కా-మినిననుదయగనుమా-మనవినివినుమా

మనమగు నేరం-బొనరెనునాకుఁ-గొనకొనివేడఁ-

వచ్చితినిటు॥ ౩

16 మోహి—రాగము-పీలు ఏకతాళము.

భూరమణా రతిగోరుదాన॥ ॥పల్లవి॥

వాడిశరమ్ముల-వంచననేయుచున్నాడు

బ్రదుకఁగా-నీకుమారుఁడు॥ ౧

17 రాగము-కాంబోజి ఏకతాళము.

రుక్మా—మానఁగఁజాలుదునే-నాగవేణీ

కానకవిమలై-కాదశివ్రతము॥ ॥పల్లవి॥

మోహి—తాళఁగజాలుదునే-ప్రాణనాథా

చాలునేకాదశి-యేలుమురమణా॥ ॥పల్లవి॥

రుక్మా—కీడును మేలును-జూడకయీలాగున

వేడగనీకును-బాడియెరమణీ ౧

మోహి—మంచియొచెడ్డయొ-మించెనుమోహము

ఎంచివదలగా-వంచనగాదె॥ ౧

18 రాగము-జంజూటి తాళము.

మోహి—కుమారా-యిదేలయీచరిత

చూడవే చూడవే-ప్రమాదగుణ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు

ధర్మా— అసారం-బిదెంతయాతనువు-తల్లిరో
తల్లిరో-తల్లిరో-అసత్యముగుక్-అసత్యమేకలుగుక ||పల్లవి||
మోహి—ప్రాణంబులసీ-పగిదింబాయ
నానందింబగునో-కుమారా||
ధర్మా—శ్రీహరివాసర-స్థితిలసనీ
దేహంబెక్కువయే-యసారం||కుమారా||
మోహి—ఏకాదశియన-యెంతటిదయ్యా
ఆకార్పఁగనసువుల్ -కుమారా||

19 ధర్మ—రాగము-తోడి ఆది తాళము

ఈమాటడఁగఁడగునే-జననిరో
భూమిధర్మములువలదే-కడు-ప్రేమ
నించుచునుగనుమా|| ||పల్లవి||
ఈకాయంబదియెంత-జననిరో
హితవుచూచికనుమా-నాకు
నీ-మృతియే భాగ్యమహా ౧
ఘనమగుపుణ్యముగలుగుక
జనకుని-కన్యతముతోలఁగఁగఁజేయక
తనువునుగణనముసేయక||

20 ధర్మ—రాగము-ఆనందభైరవి ఏక తాళము

హరినారాయణ-మాధవశౌరి
సురనాథాదర-చక్రిమురారీ|| ||పల్లవి||
గరుడాంచితబహురమ్యతురంగా ౧
పరిపాలిత-సారంగమురారీ||

21 లక్ష్మి—రాగము-కమాజు ఆది తాళము.

అళికులాలక-మెచ్చితిక|| ||పల్లవి||
భళి-భళియనరె-సంధ్యావళీధరణి|| ||అను||
నీమగని-నేమమును-ప్రేమగని-ధీమతము
వేమారుమెచ్చితి-భామామణిరో|| ౧
ధారుణిని-నీరమణు-ధీరమతి-నారయుచు
ప్రేమమునించితి-భామామణిరో|| ౨